

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA ŠPORT

Smer študija: Specialna športna vzgoja

Izbirni predmet: Prilagojena športna vzgoja

**TELESNO – GIBALNO USTVARJANJE OTROK S
POSEBNIMI POTREBAMI**

DIPLOMSKO DELO

MENTOR:

prof. dr. Damir Karpljuk

SOMENTOR:

Rok Usenik, prof. šp. vzg.

RECENZENTKA:

prof. dr. Mateja Videmšek

Avtorica dela:

KLAVDIJA BABNIK

Ljubljana, 2012

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju dr. Damirju Karpljuku za mentorstvo ter za najlepše trenutke, ki smo jih z njegovo pomočjo preživeli z osebami s posebnimi potrebami in z ljudmi, ki za športno udejstvovanje potrebujejo prilagojeno vodenje. Zaradi teh trenutkov in izkušenj je vsak izmed nas bogatejši.

Hvala tudi prof. Roku Useniku in prof. Lidiji Slatner za uspešno vodenje in usmerjanje pri poteku ur športne vzgoje z otroki s posebnimi potrebami ter ostalemu kolektivu Centra za usposabljanje in delovno varstvo Dolfke Boštjančič, Draga. Njihova močna volja in motivacija za delo z osebami z motnjami je lahko zgled vsakemu posamezniku.

Največja zahvala pa gre zagotovo moji družini. Hvala mami in očetu, ki sta mi v času študija ves čas stala ob strani in me podpirala ob vsaki moji odločitvi; sestri Alenki, ki mi je vedno prisluhnila, me vzpodbujala in mi dajala koristne nasvete ter njeni družinici, ki mi vedno polepša dan. Brez vas danes ne bi bila tako ponosna na to, kar sem!

Zahvalila pa bi se tudi svojim prijateljem. Vsak izmed vas je unikaten, čaroben, poseben..., zato hvala, ker ste taki, kot ste!

*So dnevi,
so leta in
so pomladi,
ko se imamo preprosto radi.
So trenutki,
ko je treba na novo začeti
in so ljudje,
ki jih je potrebno preprosto objeti.*

*Ta svet je lep,
če nekemu nekaj daš.
Ta svet je lep,
če nekoga rad imaš,
če stisneš roko komu,
ki ga kaj boli.
Ta svet je lep,
če si človek do ljudi.*

(Tone Pavček)

Ključne besede: otroci, posebne potrebe, gibalne sposobnosti, ustvarjalnost, ples

TELESNO – GIBALNO USTVARJANJE OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI

Klavdija Babnik

Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport, 2012, Specialna športna vzgoja

Število strani: 96

Število slik: 3

število virov: 55

IZVLEČEK

Namen diplomskega dela je predstaviti športno gibalne dejavnosti otrok s posebnimi potrebami in ljudem, ki delajo, ali so v kakršnikoli povezavi s tovrstno populacijo otrok, približati odnos do posameznikovega gibalnega ustvarjanja. Na začetku diplomskega dela je opredeljeno, kdo so otroci s posebnimi potrebami z opisom njihovih primanjkljajev ter vključenosti v proces vzgojno – izobraževalnega programa. V nadaljevanju je predstavljen gibalni razvoj otroka in vključenost otrok s posebnimi potrebami v športne dejavnosti.

Osrednja tematika diplomskega dela se nanaša na pojem gibalne ustvarjalnosti ter razvijanje le-te za otroke s posebnimi potrebami. Poleg teoretičnega dela je diplomskemu delu priložen še 10-urni program telesno – gibalne ustvarjalnosti, ki na svojevrsten način predstavi športne dejavnosti v povezavi z ustvarjalnostjo. Otroci z določenimi primanjkljaji potrebujejo drugačen pristop in program, prilagojen njihovim zmožnostim, vendar pa se v vsakem izmed njih skriva poseben in unikaten del ustvarjalnosti.

Diplomsko delo je namenjeno vsem tistim, ki delajo, ali bodo kadarkoli imeli priložnost gibalnega ustvarjanja z osebami s posebnimi potrebami ter naj bo v pomoč študentom, ki ob svoji študijski poti najdejo čas za prostovoljne športne dejavnosti oseb s posebnimi potrebami.

Key words: children, special needs, motor abilities, sport creativity, dance

Klavdija Babnik

University of Ljubljana, Faculty of sport, 2012, Special physical education

Pages: 96

Pictures: 3

Literature: 55

ABSTRACT

The thesis deals with movement skills and sports activities for children with special needs. The thesis tries to introduce the process of sport creativity to people who work or are in any way connected with this kind of population. The first part of the thesis includes a definition of children with special needs, a description of their deficiencies and their involvement in education and care program. Further on there is a description of movement development of children and the involvement of children with special needs in sports activities.

The core issue of this thesis is sport creativity and its development for children with special needs. The thesis consists of a theoretical part and a 10-hour program of body-movement creativity that introduces sports activities in combination with creativity in its own way. Children with certain deficiencies need a different approach and a program that is adjusted to their capabilities but it also has to be taken in consideration that in every child there is special and unique part of creativity.

The thesis is intended for people who work or will have the opportunity to work with people with special needs in the field of sport creativity, and for students who find time for sports activities in which people with special needs participate.

KAZALO

1. UVOD.....	8
1.1 OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI	9
1.1.1 KDO SO OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI?	9
1.1.2 OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI - OPIS PRIMANJKLJAJEV	12
1.1.2.1 Otroci z motnjami v duševnem razvoju	13
1.1.2.2 Slepí in slabovidni otroci	15
1.1.2.3 Gluhi in naglušni otroci.....	16
1.1.2.4 Otroci z govorno-jezikovnimi motnjami.....	16
1.1.2.5 Gibalno ovirani otroci	17
1.1.2.6 Dolgotrajno bolni otroci.....	18
1.1.2.7 Otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja.....	19
1.1.2.8 Otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami.....	19
1.1.3 OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI V PROCESU VZGOJNO - IZOBRAŽEVALNEGA PROGRAMA	20
1.1.3.1 Sistem izobraževanja otrok s posebnimi potrebami v Sloveniji.....	21
1.1.3.2 Vrste programov osnovnošolskega izobraževanja za otroke s posebnimi potrebami	23
1.1.3.3 Center za usposabljanje, delo in varstvo Dolfke Boštjančič (CUDV Draga) - programi izobraževanja	26
1.2 GIBALNI RAZVOJ OTROKA	28
1.2.1 GIBALNE SPOSOBNOSTI V NORMALNEM RAZVOJU OTROKA	28
1.2.2 GIBALNE SPOSOBNOSTI OTROK IN MLADOSTNIKOV Z MOTNJAMI V RAZVOJU.....	32
1.3 VKLJUČEVANJE OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI V ŠPORTNE DEJAVNOSTI	39
1.3.1 PLESNO-GIBALNE DEJAVNOSTI V VRTCU IN OSNOVNI ŠOLI.....	42
2. METODE DELA.....	45
3. RAZPRAVA	46
3.1 GIBALNA USTVARJALNOST	46
3.1.1 OPREDELITEV POJMA »USTVARJALNI GIB«	46
3.1.2 VRSTE GIBALNIH DEJAVNOSTI	47
3.1.3 GIBALNO – PLESNA USTVARJALNOST	48
3.1.4 VPLIV USTVARJALNEGA GIBA NA ČLOVEKOV CELOSTNI RAZVOJ.....	52
3.1.5 GIBALNI RAZVOJ IN MIŠLJENJE.....	53
3.1.6 VLOGA UČITELJA/PEDAGOGA PRI OTROKOVEM GIBALNEM IZRAŽANJU ...	55

3.2	GIBALNA USTVARJALNOST OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI	56
3.2.1	GIBNO – PLESNA TERAPIJA	58
3.3	RAZVIJANJE USTVARJALNOSTI ZA OTROKE S POSEBNIMI POTREBAMI.....	59
3.3.1	GIBALNO USTVARJANJE OTROK Z MOTNJAMI V DUŠEVNEM RAZVOJU.....	59
3.3.2	GIBALNO USTVARJANJE SLEPIH IN SLABOVIDNIH OTROK	60
3.3.3	GLUHI IN NAGLUŠNI OTROCI IN NJHOVA USTVARJALNOST	61
3.3.4	OTROCI Z GOVORNO-JEZIKOVNIMI MOTNJAMI	62
3.3.5	GIBALNO OVIRANI OTROCI IN NJHOVO GIBALNO USTVARJANJE	63
3.3.5.1	Ples na vozičkih	63
3.3.6	GIBALNA USTVARJALNOST DOLGOTRAJNO BOLNIH OTROK	64
3.3.7	GIBALNA USTVARJALNOST OTROK S PRIMANJKLJAJI NA POSAMEZNIH PODROČJIH UČENJA.....	64
3.3.8	OTROCI S ČUSTVENIMI IN VEDENJSKIMI MOTNJAMI IN NJHOVA USTVARJALNOST.....	65
3.4	PROGRAM TELESNO - GIBALNE USTVARJALNOSTI.....	66
3.4.1	VAJE ZA RAZVOJ GIBALNIH SPOSOBNOSTI.....	67
3.4.2	USTVARJALNO GIBALNE IGRE	68
3.4.2.1	Plesne igre.....	69
3.4.2.2	Igre s spoznavanjem ritma	70
3.5	PROGRAM TELESNO - GIBALNE USTVARJALNOSTI ZA OTROKE Z MOTNJAMI V DUŠEVNEM RAZVOJU	70
4.	SKLEP.....	92
5.	VIRI.....	94

1. UVOD

Drugačnost... je to le izraz, ali je to v resnici nek termin, ki se uporablja za osebe, ki s svojimi primanjkljaji izstopajo iz populacije? Ali pa je to morda sinonim za ljudi, ki razmišljajo in delujejo na drugačen način, kot smo ga vajeni? Se ljudje z določenimi primanjkljaji zavedajo svojega bivanja? Je njihov svet, v katerem delujejo, tako drugačen, da nas ne razumejo? Vsa ta in še druga podobna vprašanja se človeku vse pogosteje porajajo v njegovi glavi. Ljudje s posebnimi potrebami so del nas, del družbe, mi pa jih moramo sprejeti na čim bolj sprejemljiv način. Vsak izmed nas nima priložnosti dela in seznanjenja z osebami s posebnimi potrebami, zato se v ljudeh pojavi strah pred soočenjem z »drugačnim« človekom, kar lahko posledično pripelje do izobčenosti tovrstne populacije iz družbe.

Mediji in socialna mreža so poskrbeli, da se o ljudeh s primanjkljaji na določenih področjih delovanja vse več piše in govori. S tem želijo izpopolniti znanje vsakega posameznika, da se brez zadržkov lahko približa osebi s posebnimi potrebami in na tako osebo gleda kot sebi enakovredno. Tako kot otroci v normalnem razvoju, tudi otroci z motnjami v telesnem in duševnem razvoju za svoje delovanje potrebujejo gibanje. Zaradi motnje imajo manj možnosti za sprostitev v športnih dejavnosti kot ostali otroci, zato jih morajo odrasli čim bolj usmerjati v tovrstne aktivnosti in jim omogočiti, da se v njih vključujejo v čim večji meri.

Otroci so radovedni, zato jih zanima vse, kar se dogaja okoli njih. Dogajanje spremljajo intenzivno, včasih drobna stvar v njihovih očeh postane nekaj velikega. Treba jim je omogočiti zadostno količino gibanja, saj se moramo zavedati, da sta potreba po gibanju in igri njihovi temeljni potrebi. Šport ohranja in krepi otrokovo zdravje, razvija njegove sposobnosti, poskrbi za lažje socialno prilagajanje, predvsem pa jih osreči in jim nudi zabaven način preživljanja prostega časa. Na motivacijo otrok za vključevanje v športne dejavnosti odločilno vpliva prijetno in zaupno ozračje, ki je pri športni vadbi nedvomno prisotno v večji meri. (Videmšek, Strah in Stančević, 2001).

Avtorice ugotavljajo, da je vpliv športnih spodbud največji do 3. leta, učinkovit med 3. in 6. letom, nato pa postopoma upada. Iz tega izhaja dejstvo, da premajhne prisotnosti ali popolne odsotnosti gibalnih dejavnosti odraščajoče mladine pozneje ni mogoče nadomestiti v celoti. Otroke je treba spodbujati, da z različnimi dejavnostmi v prostoru in na prostem razvijajo gibalne sposobnosti, usvajajo osnovne gibalne koncepte in osnovne elemente različnih

športnih zvrsti. Usmerjena športna dejavnost s specifičnimi programi je torej sredstvo pospešenega gibalnega, spoznavnega, čustvenega in socialnega razvoja otroka.

Za otroke s posebnimi potrebami je pomembno, da se čim bolj zgodaj vključujejo v skupne dejavnosti s sovrstniki. Mnogi strokovnjaki spodbujajo pristop vključevanja otrok s posebnimi potrebami v redne oddelke vrtca in osnovne šole, če tak pristop omogoča spodbujanje otrokovega razvoja. To otroku s posebnimi potrebami omogoča razvoj njegovih sposobnosti, usvajanje različnih znanj, stike z vrstniki in lažjo socializacijo, drugim otrokom pa daje možnost razumevanja in spoštovanja drugačnosti in motenj. Otrok s posebnimi potrebami je sposoben razvoja in napredka na vseh razvojnih področjih, zato mu je treba omogočiti dostop do raznovrstnih športnih pripomočkov. Na tak način lahko izbere različne dejavnosti in načine, ima možnost izbire širše ali ožje igralne skupine, po potrebi pa tudi umika v zasebnost (Videmšek, Karpljuk, Zajec in Meško, 2012).

Center za usposabljanje, delo in varstvo Dolfke Boštjančič, Draga, je socialno-varstveni center za usposabljanje, vzgojo in izobraževanje, zdravstveno varstvo, nego in rehabilitacijo otrok, mladostnikov in odraslih oseb z zmerno, težjo in težko motnjo v duševnem razvoju z dodatnimi motnjami. Športna pedagoginja in ostalo osebje skrbi za boljši vsakdan otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami. Vsak izmed otrok izžareva neko posebnost - edinstvenost, s katero se vsakemu izmed pedagogov oziroma strokovnemu delavcu vtisne v spomin. Otroci v Centru so drugačni od sovrstnikov, saj ima vsak izmed njih določen primanjkljaj. Zato je tudi pristop do dela pri vsakem otroku drugačen. Vsak ima svoj program, skrbno pripravljen individualiziran načrt, po katerem se ravnaajo vsi delavci.

1.1 OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI

1.1.1 KDO SO OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI?

Pojem otroci s posebnimi potrebami se nanaša na otrokove individualne, psihične, intelektualne ali pa učne zmogljivosti, prav tako pa tudi na njegov socialno - ekonomski in kulturni položaj. Različni strokovnjaki otroke s posebnimi potrebami različno poimenujejo: prizadeti, defektni, moteni, deviantni, subnormalni, otroci z motnjami v razvoju, otroci z učnimi težavami in motnjami, otroci s posebnimi, vzgojno-izobraževalnimi potrebami.

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami v drugem členu določa, da so otroci s posebnimi potrebami definirani kot:

- otroci z motnjami v duševnem razvoju,
- slepi in slabovidni otroci,
- gluhi in naglušni otroci,
- otroci z govorno-jezikovnimi motnjami,
- gibalno ovirani otroci,
- dolgotrajno bolni otroci,
- posebej nadarjeni učenci,
- otroci s primankljaji na posameznih področjih učenja ter
- otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, ki potrebujejo prilagojeno izvajanje izobraževalnih programov z dodatno strokovno pomočjo ali prilagojene izobraževalne in vzgojne programe oziroma poseben program vzgoje in izobraževanja (Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, 2007).

V literaturi lahko zasledimo še druge opredelitve otrok s posebnimi potrebami. Različni strokovnjaki različno razlagajo primanjkljaj, šibkost, motenost in posledice motenj. Večina ljudi otroke s primanjkljaji označuje kot motene in kot glavni vzrok za neuspehe in tragedije navajajo njihove motnje. Po njihovem mnenju je kriva motnja oziroma otrok, ki ima motnjo. Pristaši takih pogledov ne razlikujejo med primanjkljajem in motnjo, ki nastane v interakciji med otrokom s primanjkljajem in neustreznim delovanjem otrokovega okolja. Le-ti tudi ne upoštevajo dejstva, da je učenje socialni pojav in da je otrokovo vedenje oziroma motnja proizvod interakcije otrokovega rastočega organizma in njegovega okolja (Galeša, 1993).

Zadnja desetletja so otroke s posebnimi potrebami imenovali otroci z motnjami v telesnem in duševnem razvoju. Prepričanje, da so ti otroci tako zelo drugačni od večinske populacije in da potrebujejo posebno usposobljene strokovnjake ter posebne pogoje za vzgojo in izobraževanje, je bilo trdno zasidrano. Zaradi usmerjenosti v primanjkljaj oziroma hibo so se uporabljali različni izrazi, kot so prizadet, defekten, podnormalen, moten, devianten itd. (Opara, 2005). Naziv prizadet je bil tedaj najustreznejši, najbolj zakoreninjen in najpogosteje uporabljen med večinsko populacijo. Na neustreznost tega poimenovanja so začeli opozarjati 'prizadeti' sami.

Nove vrednote in spoznanja so pripeljali do tega, da je ta izraz vse bolj ostajal v ozadju. Tako se je začel uveljavljati nov termin, in sicer otroci in mladostniki z motnjami v telesnem in duševnem razvoju. Sprememba termina je vplivala, ali vsaj poskušala vplivati, na spremenjeno pojmovanje in odnos do teh oseb. Spremenila se je tudi paradigma na področju razumevanja oseb s posebnimi potrebami. Kljub temu je prizvok nemoči ostal in blažijo ga lahko le specializirani strokovnjaki v specializiranih ustanovah. Zaradi nenehnega spreminjanja vrednot in prepričanj nastajajo vedno nove teorije, ki si prizadevajo za manj stigmatizirana poimenovanja.

Novi termin zajema tudi drugačen del populacije ter se do neke mere izogiba etiketiranju, stigmatiziranju in diskriminiranju ter zajema tisti del populacije, ki pri vzgoji in izobraževanju daljši ali krajši čas potrebuje prilagoditev in pomoč. Delež te populacije se giblje med 20 in 25 odstotki. Odstotek se je povečal zaradi tega, ker nova paradigma ni vključevala le otrok z motnjami, ampak tudi nadarjene otroke ter otroke z učnimi težavami.

Opara navaja, da je prek omenjenih poimenovanj otrok s posebnimi potrebami v ospredje stopala etika usmiljenja, ki je te ljudi označevala kot funkcionalno nesposobne, tragične, odvisne in posledično kot 'večne otroke', ki vseskozi potrebujejo pomoč. Z osveščanjem in opozarjanjem na spornost takega razumevanja stopajo v ospredje nove vrednote, kot so samostojnost, samozaupanje, človekove pravice itd.

Namen uveljavitve novega termina je med drugim tudi ta, da se pozornost usmerja v posameznika kot celoto, predvsem v njegov potencial in ne več v njegovo hibo (Opara, 2005).

Vlada je 19. maja 2011 potrdila predlog novele zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, kjer navajajo, da bi v zakonu kot otroci s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami bili prvič definirani tudi otroci z avtističnimi motnjami. Novi zakon predpisuje tudi začasno odločbo, ki bo v nekaterih primerih pospešila postopek usmerjanja. Otroka bodo po noveli zakona v postopek usmerjanja bolj vključili. Predviden je pogovor z otrokom in zagovornikom otrokovih pravic. Ko gre za usmerjanje otrok s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, pa bolj vključujejo centre za socialno delo.

Novela uvaja tudi tako imenovano mobilno službo. V predlogu zakona je zapisano, da naj bi zavodi, ki izvajajo strokovne naloge, organizirali strokovno in racionalno mrežo izvajanja dodatne strokovne pomoči v drugih vzgojno-izobraževalnih zavodih. Predlog določa tri vrste dodatne strokovne pomoči:

- pomoč za premagovanje primanjkljajev, ovir, težav oziroma motenj,
- svetovalno storitev in
- učno pomoč.

Nujnost spremembe zakona izhaja tudi iz odločbe ustavnega sodišča iz leta 2010, "iz katere izrecno izhaja zasledovanje otrokove koristi kot glavno vodilo v postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami v sistemu vzgoje in izobraževanja". Pri pripravi zakona se je vlada posvetovala s strokovno javnostjo, opravila je več kot 80 srečanj in anketo med okoli 400 udeleženci različnih razprav. S pomočjo najmlajšim otrokom s posebnimi potrebami se je strinjalo več kot 96 odstotkov anketirancev. Število otrok s posebnimi potrebami, ki so že v vrtcih vključeni v prilagojeni program oziroma jim nudijo dodatno strokovno pomoč, je sicer v zadnjih desetih letih naraslo. V šolskem letu 2000/01 jih je bilo 210, lani pa že 639 (Vecer.com, 2011).

Teoretik in raziskovalec L. Vigotski (1987, v Galeša, 1993) je raziskoval tudi razvoj otrok z različnimi primanjkljaji. Po njegovem mnenju se otrok svoje šibkosti ne zaveda neposredno, temveč čuti le težave, ki izhajajo iz njegove šibkosti. Posledica omenjenega primanjkljaja je postopno slabšanje socialnega položaja otroka, dokler se primanjkljaj ne preoblikuje v socialno motnjo. Na podlagi tega dejstva sklepa, da usodo motenega otroka ne določa le primanjkljaj sam, temveč tudi družbeno vrednotenje in obravnavanje tega primanjkljaja kot motnje.

Pri navezovanju socialnih stikov uporabljamo čutila, predvsem oči in ušesa. Osebe s primanjkljaji imajo največkrat težave tudi s temi čutili, kar jim onemogoča stik z družbenim okoljem. Njihova ušesa in oči niso samo njihovi fizični organi, ampak so to hkrati tudi socialna orodja, ker je med človekom in svetom še družbeno okolje, skozi katerega se vse lomi, filtrira, kar osebo poveže z zunanjim svetom. Zaradi omenjenega primanjkljaja številni psihologi in pedagogi tolmačijo takšno težavo otroka kot socialni problem.

1.1.2 OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI - OPIS PRIMANJKLJAJEV

Zadnja leta se v medijih veliko govori o integraciji otrok s posebnimi potrebami. To so otroci, ki imajo kakršen koli primanjkljaj (slepi in slabovidni, gluhi in naglušni, otroci z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani, otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, dolgotrajno bolni otroci, otroci z motnjami vedenja in osebnosti) in jih je po podatkih o

izdanih odločbah v Sloveniji vsako leto več. Vendar pa ljudje, ki nimajo nobenega stika z osebami z motnjami, takšno populacijo ljudi »odrinejo« iz svojega življenja. Ljudje se ne znajo oziroma se bojijo soočiti z osebo s posebnimi potrebami, saj nimajo dovolj znanja oziroma na tem področju niso dovolj ozaveščeni. V nadaljevanju so opisani primanjkljaji na posameznem področju otrokovega razvoja.

1.1.2.1 Otroci z motnjami v duševnem razvoju

Za otroke z motnjami v duševnem razvoju je značilno, da imajo znižano splošno ali specifično raven inteligentnosti, nižje sposobnosti na kognitivnem, govornem, motoričnem in socialnem področju, težave na področju pozornosti, pomnjenja ter pomanjkanje veščin, kar se odraža v neskladju med njihovo mentalno in kronološko starostjo. Ob vključenosti učencev z mejnimi intelektualnimi sposobnostmi v program prilagojenega izvajanja z dodatno strokovno pomočjo dosegajo minimalne standarde (Kesič Dimic, 2010).

Otroci z motnjami v duševnem razvoju so del nas, vendar so velikokrat izločeni iz družbe. To se največkrat pokaže pri vključevanju v šolo, ki takšnim otrokom ne nudi pravega izobraževalnega programa. Kljub pozitivnemu spričevalu otrok ne dosega minimalnih standardov znanja, kar na njem pusti negativne posledice. Njegovi vrstniki in ostala populacija učencev ga označijo kot »drugačnega«, zato ga največkrat izločijo iz svoje družbe. Otrok brez družbe pa postane čustveno zatrt, zato ima lahko posledice tudi pri poznejšem vključevanju v družbene procese. Težava nastane, ko otrok z lažjo in zmerno motnjo v duševnem razvoju predolgo ostane v neustreznih šolskih programih, kar mu onemogoči napredovanje na višji nivo znanja. Prezahteven program tudi s stališča otroka ni pametna izbira, saj njegovo znanje odstopa od vrstnikov in tako posledično postane nesamozavesten ter introvertiran.

V mednarodni klasifikaciji bolezni ICD – 10 se za tako imenovano duševno manjrazvitost uporablja izraz mentalna retardacija, ki pomeni stanje zaustavljenega ali nepopolnega duševnega razvoja, pri katerem gre za pomanjkanje spretnosti, ki se pokažejo v razvojnem obdobju, pomanjkanje znanja oz. spretnosti, ki prispevajo k splošni ravni inteligentnosti (kognitivne, govorne, motorične in socialne sposobnosti) (Novljan, 1997).

Pravilnik o razvrščanju in razvidu otrok, mladostnikov in mlajših polnoletnih oseb z motnjami v telesnem in duševnem razvoju (ZUOPP, Ur. l. RS, št. 54/2000) v 3. členu po kriteriju za razvrščanje otrok duševno prizadetost definira kot:

- *lažja duševna prizadetost*: zmanjšana sposobnost za umsko delo, niso uspešni pri rednem vzgojno – izobraževalnem delu, potrebni so posebne oblike usposabljanja (IQ med 51 – 70)
- *zmerna duševna prizadetost*: zmanjšanje sposobnosti za samostojno delo, sposobni so obdržati kontakt z okolico, navadijo se skrbeti za svoje osnovne potrebe, pridobijo navade ter se naučijo preprostih opravil (IQ med 36 – 50)
- *težja duševna prizadetost*: zmanjšane sposobnosti vplivajo na omejeno gibanje, govor, skrb za osnovne potrebe, nesposobni so za samostojno delo, lahko se priučijo enostavnih opravil (IQ med 21 – 35)
- *težka duševna prizadetost*: zelo slabo razvite umske sposobnosti, ki vplivajo na omejenost v gibanju, govoru, skrbi za svoje osnovne potrebe, potrebujejo stalno varstvo, posebno oskrbo in nego (IQ pod 20).

V Sloveniji je večina predšolskih otrok z Downovim sindromom vključenih v razvojne oddelke vrtcev ali redne oddelke vrtcev z dodatno specialno-pedagoško pomočjo, šoloobvezni otroci pa se šolajo v oddelkih vzgoje in izobraževanja ali v osnovnih šolah s prilagojenim programom.

Neustrezna usmeritev v programe otrok z motnjami v duševnem razvoju ima negativne posledice na življenje in delo v prihodnosti. Tako otroci, ki so usmerjeni v prilagojen program z nižjim izobrazbenim standardom, pa bi glede na svoje sposobnosti morali biti v posebnem programu vzgoje in izobraževanja, izgubijo pravice, ki jim jih ponuja socialno varstvena zakonodaja, tudi pravico do dela v varstveno-delovnem centru in do denarnega nadomestila. Otroci z lažjo motnjo v duševnem razvoju običajno že med šolanjem v večinski osnovni šoli izgubijo pravico do bivanja v domovih za učence v času svojega šolanja v poklicnem izobraževanju, ker pa so prikrajšani za denarno podporo in pomoč, jih veliko izmed njih ne dokonča niti nižjega poklicnega izobraževanja. Tudi pri kasnejši zaposlitvi ti otroci nimajo nobenih olajšav, saj jih ne obravnava niti Zakon o poklicni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov (Rovšek, 2008).

1.1.2.2 Slepí in slabovidni otroci

Ljudje večino podatkov iz okolja sprejmemo s pomočjo vida. To je pomemben organ, prek katerega pridobimo veliko informacij. Slep in slaboviden otrok je tako prikrajšan na številnih področjih zaznavanja. Pomembno je, da je motnja, če je to le mogoče, odkrita že zgodaj v otroštvu, tako da se otrok in njegovi bližnji naučijo s tem živeti.

Slepí in slabovidni otroci imajo okvaro vida, očesa ali okvaro vidnega polja. To jim lahko onemogoči izvedbo posameznih nalog in otežuje predvsem pridobivanje informacij in socialnih izkušenj. Otroci z izgubo vida potrebujejo veliko treninga na področju samostojnega urejanja in orientacije ter intenzivno razvijanje ostalih čutil (Kesič Dimić, 2010).

V Sloveniji poznamo definicijo slepote, ki je bila sprejeta na kongresu oftamologov leta 1970 v Opatiji. V definiciji je navedeno, da so slepe osebe osebe, ki vidijo manj kot 10% in osebe s centralnim vidom do 25 % in istočasno zoženim vidnim poljem do 20°. Znotraj te definicije se slepi delijo v 3 skupine:

1. skupina: Amaurosis- popolnoma slepi in tisti, ki imajo dojem svetlobe
2. skupina: slepe osebe, ki vidijo do 5 % in tiste, ki vidijo do 10 %, a z zoženim vidnim poljem do 20°.
3. skupina: slepi, ki vidijo do 10 % in osebe s centralnim vidom do 25 % ter istočasno zožitvijo vidnega polja do 20° (Raztresen, 2007).

Vzroki za težave z vidom so lahko v samem očesu, mišicah očesa, centralnem živčnem sistemu, okcipitalnem delu možganov oziroma v centru za vizualno prepoznavanje in vidnem živcu, ki prenaša informacije od očesa do možganov.

Otroci s prizadetim vidom pri pouku v šoli potrebujejo dodatno pomoč in podporo. Programi morajo biti usmerjeni predvsem v razvoj orientacije v prostoru, prepoznavanje in razlikovanje predmetov, razlikovanje barvnih kombinacij, spoznavanje različnih kotov, ocenitve razdalje... (Vute, 1999).

1.1.2.3 Gluhi in naglušni otroci

Gluhi in naglušni otroci se med seboj razlikujejo po svojih spoznavnih, zaznavnih, motoričnih, socialnih, čustvenih, komunikacijskih in jezikovnih sposobnosti. V šoli in zunanjem svetu se srečujejo z mnogimi težavami, ki jih slišiš težko razumemo, saj kar 80 % vseh informacij dobimo po slušni poti. Prizadetost sluha otežuje opravila, spretnosti in vedenja, ki so nujna sestavina vsakdanjika (Čas, Kastelic in Šter, 2003). Težave imajo pri razumevanju in uporabi govora in jezika in z njim povezanih funkcij, posredno pa tudi z vključevanjem v socialno okolje. Najvažnejši organ za sprejemanje informacij torej pri gluhih in naglušnih niso ušesa, temveč so oči. Izguba sluha se ne porazdeli okrog vseh frekvenc enako - visoke frekvence so navadno bolj prizadete do nizkih. Izgube sluha delimo v naslednje skupine:

- od 26 do 40 dB so lažje (ljudje ne slišijo oddaljenega govora, njihov govor je težje razumljiv, v tistem okolju se nemoteno pogovarjajo),
- od 41 do 55 dB so zmerne (težko razumejo govor, uporabljajo ogledovanje)
- od 71 do 90 dB so težke
- nad 91 dB so najtežje (nič ne slišijo, zaznavajo vibracije, pri sporazumevanju potrebujejo vizualno oporo).

K normalnemu sluhu štejemo le izgube do 25 dB. Po raziskavi Kresič Dimicove (2010) ima težave s sluhom 3 do 5 % šoloobveznih otrok. Čas idr. (2003) navajajo, da se gluhi izražajo na več načinov: v znakovnem jeziku (kretnje), s pisanjem, govorom in prstno abecedo. Na več načinov tudi sprejemajo informacije, ki jim jih posredujejo slišiš. Pri sprejemanju novih vsebin potrebujejo več časa za sporazumevanje, sprejem in predvsem predelavo informacij.

1.1.2.4 Otroci z govorno-jezikovnimi motnjami

V skupino otrok z govorno – jezikovnimi motnjami sodijo tako otroci z najpreprostejšo govorno motnjo (otrok ne zna izgovoriti posameznega glasu ali črke) ali najkompleksnejšimi govorno – jezikovnimi motnjami, ko je moteno otrokovo izražanje in razumevanje. Pogosto se pri otroku pojavlja kombinacija različnih pomanjkljivosti, ki se kaže na različnih področjih sporazumevanja (Čas idr., 2003).

Otroci z govorno- jezikovnimi motnjami imajo težave pri komuniciranju, njihov govor težje razumemo ali pa je otežen. Motnje se pojavljajo pri razumevanju in govorno-jezikovnem izražanju. Če gre pri učencu za težko motnjo, uporabljajo nadomestno ali dopolnilno komunikacijo za sporazumevanje z osebami okoli sebe. Taki učenci se praviloma ne šolajo v redni osnovni šoli (Kresič Dimić, 2010).

1.1.2.5 Gibalno ovirani otroci

Med gibalno ovirane otroke štejemo vse, ki imajo telesne motnje ali okvare, zaradi katerih prihaja do težav pri hoji, uporabi rok in drugih gibalnih dejavnosti, ki jih vsakodnevno opravljamo (Kresič Dimić, 2010). Stopnja gibalne oviranosti je odvisna od tega, ali posameznik določene gibalne dejavnosti opravlja z manj ali več težavami, ali potrebuje različne pripomočke in druge prilagoditve, ali je odvisen od pomoči drugih oseb, ali pa v najtežjem primeru določenih aktivnosti sploh ne more izvajati. Glede na gibalno oviranost se za potrebe uveljavljanja pravic po zakonu razlikuje:

- **Lažje gibalno ovirane otroke:** otroci, ki so pri gibanju samostojni, potrebujejo le manjše prilagoditve in niso odvisni od pripomočkov. Težave pri njih predstavljajo le zahtevnejša gibanja pri športnih vsebinah, kot so skok v daljino, skok v višino, vese, hoja na gredi ipd.
- **Zmerno gibalno ovirane otroke:** otrok samostojno hodi na krajše razdalje oziroma hodi s pomočjo ortoz ali bergel. Na daljše razdalje lahko uporablja aktivni invalidski voziček ali ortopedski tricikel. Fina motorika ni bistveno motena. Občasno potrebuje delno pomoč pri dnevnih aktivnostih.
- **Težje gibalno ovirane otroke:** otrok ne hodi samostojno na krajše razdalje oziroma hoja ni funkcionalna. Za gibanje uporablja hoduljo ali aktivni invalidski voziček oziroma ortopedski tricikel. Motena je tudi fina motorika.
- **Težko gibalno ovirane otroke:** otrok ima malo uporabnih gibov, samostojno gibanje ni možno. V celoti je odvisen od tuje pomoči. Otroek je lahko težko moten v komunikaciji, sporazumeva se s pomočjo neverbalne komunikacije oziroma nadomestne komunikacije« (Pravilnik o kriterijih za uveljavljanje pravic za otroke, ki potrebujejo posebno nego in varstvo, 2002).

Najpogostejše bolezni, poškodbe oziroma obolenja, ki povzročijo gibalno oviranost, pa so:

- **cerebralna paraliza:** ali možganska motorična ohromelost je izraz za vrsto nevroloških pojavov zaradi poškodbe dela oz. delov možganov, ki nadzorujejo in usklajujejo mišično napetost, reflekse, položaj telesa in gibanje,
- **mišična in živčno-mišična obolenja**
- **poškodbe hrbtenice:** ločimo tri glavne vrste poškodb hrbtenice: paraplegija (popolna ali delna izguba funkcij trupa in spodnjih okončin), tetraplegija (popolna ali delna izguba funkcij), skupaj z gibanjem in občutenjem trupa, spodnjih in zgornjih okončin, poškodba hrbtenice je višje kot pri paraplegiji, okrog vretenc C1-T1, delne poškodbe hrbtenice (poškodba hrbtenice je delna, nekatere funkcije in občutki so ohranjeni tudi pod točko poškodbe na hrbtenici),
- **spina bifida:** je oznaka za prirojeno razvojno motnjo hrbtenice, pri kateri vretenčni loki niso pravilno zrasli in niso oblikovali hrbtencičnega kanala, tako da je na nekem predelu odprt.
- **multipla skleroza:** je kronična bolezen centralnega živčnega sistema, pri kateri na različnih mestih izginja živčno tkivo, namesto njega pa nastajajo žarišča vezivnega tkiva,
- **stanja po poškodbi glave**
- **kronične bolezni in obolenja** (Vute, 1999).

Gibalno-ovirani otroci imajo pogosto govorno-jezikovne težave, ki so posledica gibalne motnje. Čas idr. (2003) ugotavljajo, da zato nekateri govorijo počasi in tiho, drugi sunkovito s širokimi variacijami v glasnosti in višini, tretji monotono. Za pripravo in izvajanje raznih dejavnosti potrebuje otrok z gibalno motnjo več časa kot drugi vrstniki.

1.1.2.6 Dolgotrajno bolni otroci

Dolgotrajno bolni otroci so otroci z dolgotrajnimi oziroma kroničnimi motnjami ter boleznimi, ki jih ovirajo pri šolskem delu. Med dolgotrajne bolezni štejemo vse tiste, ki ne minejo v 3 mesecih, najpogostejše med njimi pa so:

- nevrološke bolezni (epilepsija)
- avtoimune motnje,
- motnje prehranjevanja (anoreksija, bulimija, kompulzivno prenašanje),

- kardiološke, alergološke, onkološke motnje idr. (Kesič Dimic, 2010).

1.1.2.7 Otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja

V osnovni šoli najdemo vse več otrok s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, ki se najpogosteje odražajo na področjih branja, pisanja, pravopisa in računanja. Učence z opisano motnjo največkrat prepoznamo po tem, da kljub povprečnim oziroma visokim potencialom ne dosegajo dobrega šolskega uspeha. Po mnenju Kesič Dimicove (2010) vzrok za težave pogosto tiči v slabši fini motoriki, koordinaciji, komunikaciji, orientaciji in predstavljenosti, pomnjenju in mišljenju ali pa je opazna kratkotrajnejša pozornost in slabša zbranost za delo, lahko pa tudi slabša socialno čustvena kompetentnost.

Otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja so po mnenju gospe Tjaše Filipčič (2006, v Poljanšek, 2008) tisti, »pri katerih se zaradi znanih ali neznanih motenj v delovanju centralnega živčnega sistema pojavljajo zaostanki v razvoju v zvezi s pozornostjo, pomnjenjem, mišljenjem, koordinacijo gibanja, komunikacijo, z razvojem socialnih sposobnosti in emocionalnim dozorevanjem. Pri tem se kažejo specifične učne težave na področju branja, pisanja, računanja in na gibalnem področju, tako pri grobi kot fini motoriki«. V literaturi lahko namesto izraza »primanjkljaji na posameznem področju učenja« zasledimo še druge izraze, to so: specifične učne težave in razvojne motnje šolskih veščin, motnje učenja), ki so jim podrejeni naslednji termini:

- motnje branja, pisanja (disleksija, disortografija, disgrafija, legastenija),
- motnje računanja (diskalkulija),
- motnje pozornosti in hiperaktivnost (ADHD)
- razvojna motnja koordinacije (dispraksija) (Filipčič, 2006, v Poljanšek, 2008).

1.1.2.8 Otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami

Otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami so tisti posamezniki, ki se neprimerno vedejo v daljšem časovnem obdobju, tako vedenje se stalno ponavlja, kar povzroči velike težave pri socialni integraciji. Otroci in mladostniki s čustvenimi in vedenjskimi motnjami se delijo v pet kategorij:

- hiperaktivni otroci,

- zlorabljeni otroci,
- različno emocionalno moteni otroci,
- otroci s spektrom avtističnih motenj,
- socialno neprilagojeni otroci.

S svojimi vrstniki imajo pogosto slabe socialne odnose, so v stalnih konfliktih s starši in učitelji, kršijo pravne norme in imajo težave v čustvovanju. Pri opazovanju otrokovega vedenja moramo biti pozorni na to, kako pogosto se določena oblika vedenja pojavlja, saj gre pri pogostejšem ponavljanju le-te najpogosteje za motnjo. Čim bolj raznovrstne so situacije, ki sprožajo enak odziv, toliko večja je verjetnost, da gre pri otroku za globlje čustvene in vedenjske motnje in ne le za reaktivno obliko odpora proti neustreznemu ravnanju okolja (Bužan idr., 2010). Po mnenju znanstvenikov naj bi imelo veliko otrok s čustvenimi in vedenjskimi motnjami neprijetne socialne izkušnje s svojimi starši ali pa so trpeli zaradi zapostavljenosti v družini (Kresič Dimić, 2010).

Bužan idr. (2010) ugotavljajo, da lahko različne bolezni ali poškodbe prizadenejo možgane. Pri precejšnjem številu otrok pa zdravniki in psihologi ugotavljajo le blage motnje možganskega delovanja, ki se zrcalijo kot posebnosti v otrokovem vedenju, odzivanju in mišljenju. To so otroci z minimalno cerebralno disfunkcijo, včasih pa govorimo o otrocih s specifičnimi učnimi in razvojnimi težavami.

1.1.3 OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI V PROCESU VZGOJNO - IZOBRAŽEVALNEGA PROGRAMA

Pomembnost izobraževanja otrok se je skozi zgodovino stopnjevala. Šola je morala biti dostopna vsem učencem, kar je povzročilo izhod ljudi iz revščine in velik razvoj. S tem je šola postajala čedalje pomembnejši oblikovalec družbenega življenja. Prvi oddelki za otroke z motnjami v duševnem razvoju so nastali že ob koncu 19. stoletja, vendar pa so bili zaradi neprilagojenega programa izključeni. Merjenje učenčevega uspeha ali neuspeha so naravnali na povprečne zmogljivosti učencev, minimalni standardi znanja pa so bili postavljeni tako, da jih doseže le otrok, ki je zmožen zadostnega razumevanja in sprejemanja določenih informacij (Založnik, 2006).

Osnovni cilj delovanja katere koli šole je, da se otrok in družba hitreje in bolje razvijata s pomočjo načrtne vzgoje in izobraževanja. Torej je glavna naloga šole razvoj vsakega posameznika v skladu z njihovimi potenciali ter razvoj družbe v celoti v sodelovanju z drugimi družbenimi podsistemi in dejavniki. Načrtovanje vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami je možno izboljšati le s širšim poznavanjem in upoštevanjem novejših teoretičnih in praktičnih spoznanj na področju splošne in specialne didaktike ter drugih sorodnih ved. Vzgojno – izobraževalni proces v šoli je tako odvisen predvsem od tega, kakšno vlogo dajemo otroku, učitelju, programu in tehnologiji s pripomočki, oziroma kako vrednotimo otroka, učitelja, program in današnjo tehnologijo (Galeša, 1993).

1.1.3.1 Sistem izobraževanja otrok s posebnimi potrebami v Sloveniji

Po številnih predlogih in spodbudah za sprejetje zakonskih in podzakonskih aktov, ki bi opredeljevali vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami, je ob sprejetju Zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami prihajalo do raznih nasprotovanj, tako s strani političnih strank, strokovne javnosti kot tudi širše javnosti (42. člen, Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, 2000). S sprejetjem zakona se je hkrati pričelo pripravljati predpise za določitev organizacije in načina dela komisije ter kriterije za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oziroma motenj otrok s posebnimi potrebami (Vršnik Perše, 2009).

Spremembe na področju izobraževanja otrok s posebnimi potrebami so na podlagi študij strokovnjakov temeljile predvsem na naslednjih predlogih:

- opredeljevanje skupin otrok z motnjami v razvoju,
- določanje pravic in načel, ki veljajo za otroke s posebnimi potrebami,
- preučevanje zagotovitve različnih vrst ali oblik pomoči oziroma strokovne obravnave,
- predvidevanja o razvijanju različnih oblik vzgoje, izobraževanja in usposabljanja glede na vrsto in stopnjo motenosti ter na objektivne in subjektivne pogoje okolja,
- zagotavljanje kontinuiranega izobraževanja otrok s posebnimi potrebami,
- strokovno spremljanje njihovega napredka.

Pomembna sprememba na področju izobraževanja otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami v Sloveniji je sprejetje Bele knjige leta 1995, kjer so navedene opredelitve tega,

katere osebe sodijo v skupino otrok s posebnimi potrebami, kontinuum o različnih programih, težnja o postopnem uvajanju integracije ter omejevanje števila učencev v razredu, v katerega je vključen otrok s posebnimi potrebami.

V zakonu pred letom 2000 je bilo navedeno, da se morajo vsi otroci, ki zaradi motenj v telesnem in duševnem razvoju potrebujejo posebne oblike vzgoje, izobraževanja in usposabljanja, izobraževati v posebnih institucijah – organizacijah za usposabljanje. V zakonu, veljavnem po letu 2000, pa je navedeno, da se ureja le usmerjanje otrok s posebnimi potrebami, torej ne celotnega spektra vzgoje in izobraževanja. Verjetno najpomembnejšo razliko med zakonom, veljavnim pred letom 2000 in tistim, ki je v veljavi danes, predstavlja vsebina določb, kje in kako naj se otroci s posebnimi potrebami vključujejo v vzgojo in izobraževanje.

V Sloveniji vzgoja in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami poteka po naslednjem postopku:

a) VRTEC (1–6 LET):

- redni oddelki s prilagojenim izvajanjem,
- razvojni oddelki.

b) OSNOVNA ŠOLA (6–15 LET):

Redna osnovna šola izvaja program devetletne osnovne šole in programe:

- z enakovrednim izobrazbenim standardom za gluhe in naglušne,
- z enakovrednim izobrazbenim standardom za slepe in slabovidne,
- z enakovrednim izobrazbenim standardom za gibalno ovirane,
- z enakovrednim izobrazbenim standardom za govorno-jezikovne motnje.

Osnovna šola s prilagojenim programom z nižjim izobrazbenim standardom (OŠ PP) izvaja program:

- devetletne šole z nižjim izobrazbenim standardom,
- posebni program vzgoje in izobraževanja (PP).

c) SREDNJA ŠOLA (15–19 LET):

- splošno srednje izobraževanje,

- srednje tehniško strokovno izobraževanje,
- srednje poklicno izobraževanje,
- nižje poklicno izobraževanje.

d) VISOKOŠOLSKO IZOBRAŽEVANJE (19–25 LET):

- univerzitetno izobraževanje,
- visoko strokovno izobraževanje,
- višje strokovno izobraževanje.

Usmerjanje otrok, mladoletnikov in mlajših polnoletnih oseb s posebnimi vzgojno - izobraževalnimi potrebami, kakor tudi načini in oblike izvajanja vzgoje in izobraževanja, so določeni z zakonom. Usmeri jih komisija, ki jo sestavljajo psiholog, defektolog in pediater. Postopek usmerjanja se uvede na zahtevo staršev, lahko pa usmeritev po predhodni seznanitvi staršev predlagajo tudi vrtci, šole, zdravstveni, socialni ali drugi zavodi (Čeh, 2009).

1.1.3.2 Vrste programov osnovnošolskega izobraževanja za otroke s posebnimi potrebami

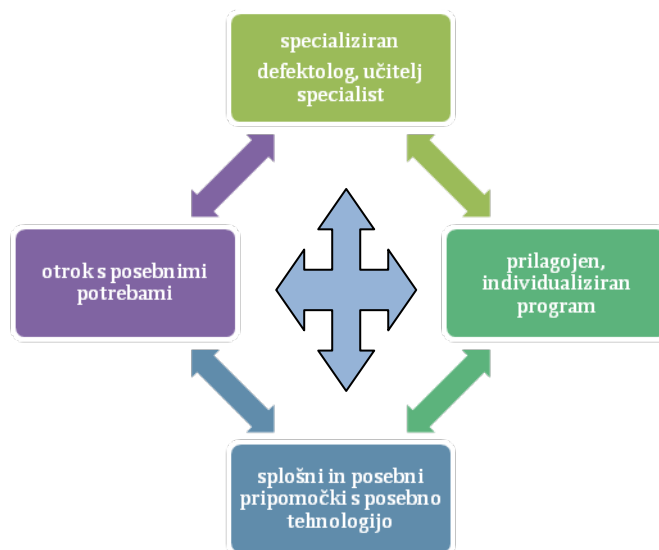
Vsi otroci, usmerjeni v prilagojene ali posebne vzgojno - izobraževalne programe, imajo pravico do individualiziranih programov. Le-ti omogočajo ustrezno raven znanja za prehod z ene stopnje šolanja na drugo, to pomeni iz nižjega v višji razred. Gre za individualiziranje metod dela, prilagojenih posameznemu otroku, uporabo posebnih pripomočkov, gradnjo medčloveških odnosov in medsebojno pomoč, drugačen časovni ritem, celovitost in kompleksnost interdisciplinarne obravnave, kjer poleg učitelja sodelujejo tudi drugi strokovni delavci in seveda otrokovi starši (Žerovnik, 2004).

Z individualiziranim programom si defektolog začrta osnovne smernice za delo z otrokom po posameznih področjih. Izrednega pomena je pogovor s starši o zastavljenih ciljih in smernicah otrokovega razvoja, pomembna je sprotna skupna evalvacija in nadgradnja individualiziranega programa ter vključevanje spoznanj drugih strokovnjakov, ki delajo z otrokom.

Individualiziran program temelji na otroku, enakovredno pa zajema tudi delo vzgojitelja, program in pripomočke. Prilagojen je otrokovim zmožnostim in interesom ter omogoča

uravnoteženost kognitivnega, emocionalno socialnega in motoričnega razvoja. Ta program upošteva razvojno - procesno načrtovanje.

Usmerjanje otrok s posebnimi vzgojno – izobraževalnimi potrebami je določeno na podlagi pravilnika komisije za razvrščanje. Poleg učencev s posebnimi potrebami so v ta model vključeni še posebej usposobljeni učitelji, posebej prilagojen program, posebne metode dela in posebni pripomočki s posebnimi šolami (Galeša, 1993).

Slika 1: Dejavniki v posebno – šolski koncepciji vzgoje in izobraževanja (Galeša, 1993)

Drugačnost je raznolik in vrednotni svet otroka, ki se začne graditi v družinskem okolju, vendar je tudi šola tista, ki si mora v svojem temeljnem poslanstvu izoblikovati vrednostni sistem, v katerem izobražuje in vzgaja otroka. Po mnenju številnih strokovnjakov – Piaget, Bruner in Hunt (Sprintall, 1990, v Galeša, 1993) je razvoj določen z interakcijo, zato postavljajo vzgojno – izobraževalne predpostavke za otroke s posebnimi potrebami:

- I. otroci s posebnimi vzgojno – izobraževalnimi potrebami se razvijajo po enakem zaporedju, le da so počasnejši na področju s primanjkljajem
- II. rast teh otrok je odvisna od istih principov in pogojev, kot jih opažamo pri otrocih brez primanjkljajev (bogato in stimulatивно zgodnje okolje, bolj aktivno kot pasivno učenje, okolje, ki daje večji poudarek izkušnjam in sodelovanju od zgodnjih let naprej)
- III. potrebna je dobra priprava otroka za vsako fazo razvoja in za prehod na naslednjo.

Glede na specifičnost potreb, prilagoditev ter vrsto in stopnjo primanjkljajev, ovir in motenj, so otroci v osnovnošolskem izobraževanju lahko usmerjeni v naslednje programe (Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami 2007, 5. člen):

- vzgojno izobraževalni program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo,
- prilagojen izobraževalni program,
- poseben program vzgoje in izobraževanja in
- vzgojni program.

Poleg programov, navedenih v tem členu zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, pa se otrokom s posebnimi potrebami tudi v vrtcu, šoli, zavodu ali ambulantah nudi individualna zdravstvena ali druga strokovna obravnava v skladu s posebnimi predpisi. Izobraževalni programi s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo in prilagojeni izobraževalni programi morajo otrokom s posebnimi potrebami zagotavljati možnost, da si pridobijo enakovreden izobrazbeni standard, kot ga zagotavljajo izobraževalni programi osnovnošolskega, poklicnega in strokovnega izobraževanja ter splošnega srednjega izobraževanja. Za otroke s posebnimi potrebami, ki glede na vrsto in stopnjo primanjkljaja, ovire oziroma motnje, ne morejo doseči izobrazbenega standarda po izobraževalnem programu osnovnošolskega izobraževanja, se sprejme prilagojen izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom (Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, 2007, 6. člen).

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami v 12. členu tudi navaja, da se otrokom s posebnimi potrebami za pridobitev enakovredne izobrazbe prilagodi program osnovnošolskega izobraževanja, in sicer kot prilagoditev predmetnika, učnega načrta, organizacije, načina preverjanja in ocenjevanja znanja, nivojskega pouka in prehajanja med nivoji v osnovni šoli, napredovanja ter pogojev za dokončanje izobraževanja.

Otrok s posebnimi potrebami je v program redne osnovne šole vključen na podlagi odločbe Ministrstva za šolstvo in šport, ta pa je izdana na podlagi strokovnega mnenja, ki ga izda komisija za usmerjanje. V odločbi mora biti med drugim opredeljeno, v kateri program ali ustanovo se učenec usmerja, obseg in vrsta dodatne strokovne pomoči ter ostale prilagoditve in pripomočki, ustanova, v katero je učenec usmerjen, pa mora imeti pogoje za zadostitev

zahtevam odločbe. Pri tem gre izključno za otroke z mejnimi intelektualnimi sposobnostmi in učence s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, ki so lahko vključeni v večinski program osnovne šole oziroma v program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo (Založnik, 2006).

Vsak otrok mora imeti pravico do enakih možnosti in primerne načina izobraževanja. Glede na njegove intelektualne sposobnosti pa ga je potrebno usmeriti v program, ki mu omogoča čim boljši napredek ter uspešnost. Torej mora biti program primeren njegovim sposobnostim, da lahko doseže minimalne standarde znanja. Vključitev v osnovno šolo mora pri otroku spodbuditi razvijanje njegovih močnih področij in zmanjšati njegove primanjkljaje na določenih področjih. Otroci s posebnimi potrebami so v šolskem sistemu vključeni med svoje vrstnike, širšo družbo in okolico, kar jim omogoča večjo samostojnost in samostojno aktivnost.

Osnovne šole s prilagojenim programom izvajajo dva prilagojena vzgojno-izobraževalna programa za učence z motnjami v duševnem razvoju. V prilagojen izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom se usmerijo učenci z lažjo motnjo v duševnem razvoju, izjemoma tudi učenci z zmerno motnjo v duševnem razvoju. Prilagoditve, ki jih učenec potrebuje, so v tem programu sistemsko predvidene. Trajanje prilagojenega programa z nižjim izobrazbenim standardom je načeloma enako trajanju programu večinskih osnovnih šol. Po uspešnem zaključku se učenci lahko vpišejo v dve ali polletno nižje poklicno izobraževanje.

Posebni programi vzgoje in izobraževanja pa trajajo do 21. leta učenca, lahko pa ga zaključijo že prej. Po zaključku tega programa imajo učenci pravico do vključitve v varstveno delovni center (Založnik, 2006).

1.1.3.3 Center za usposabljanje, delo in varstvo Dolfke Boštjančič (CUDV Draga) - programi izobraževanja

CUDV Draga na Igu je socialno-varstveni zavod za usposabljanje, vzgojo in izobraževanje, delo, zdravstveno varstvo, medicinsko (re)habilitacijo in nego otrok, mladostnikov in odraslih z zmerno, težjo in težko motnjo v duševnem razvoju in dodatnimi motnjami. Izobraževanje poteka po programih Ministrstva za šolstvo in šport. To so programi predšolske vzgoje, osnovnega in nadaljevalnega šolanja in izobraževanja odraslih. V zavodu za vsakega

posameznika posebej skupaj s starši in strokovnimi delavci pripravijo osebni vzgojno-izobraževalni načrt.

Center sprejema otroke z zmernimi, težjimi in težkimi motnjami v duševnem razvoju in z več motnjami, ki so usmerjeni v »Prilagojen program za predšolske otroke s posebnimi potrebami« ali v »Posebni program vzgoje in izobraževanja«. Šolanje poteka do izpolnjene šolske obveznosti oziroma se podaljšuje, dokler učenec napreduje (do 26. leta). Vsak učenec ima svoj individualni vzgojno-izobraževalni načrt, pri načrtovanju in izvajanju pa sodeluje skupina strokovnjakov - specialni pedagogi, zdravstveni delavci, socialni delavci, psihologi, starši oziroma skrbniki. Otrok/mladostnik je lahko z odločbo usmerjen v namestitev v centru ali tja prihaja dnevno. Če je učenec usmerjen v namestitev v centru, to pomeni, da strokovni delavci z njimi preživijo ves dan.

Otroci in mladostniki so v centru razdeljeni po različnih domovih glede na stopnjo njihove okvare. V vsakem domu posebej se strokovnjaki, usposobljeni za delo s tovrstno populacijo otrok, spopadajo z individualnimi razlikami med učenci. Skupni cilj dela v domovih pa je, da otroke naučijo čim večje samostojnosti in opravljanje vsakodnevnih opravil.

V centru je zelo dobro poskrbljeno za zdravstveno oskrbo otrok in mladostnikov. Delo zdravnikov zajema področje pediatrije in splošne medicine, v delo ambulate pa so vključeni tudi zdravniki specialisti s področja nevrologije, psihiatrije, fizikalne in rehabilitacijske medicine ter ortopedije. Izvajalci rehabilitacijskih programov so delavni terapevti, fizioterapevti ter logopedi, po potrebi se vključijo tudi psihologi in pedagogi.

Velik poudarek v centru je na aktivnem preživljanju prostega časa. Otrokom nudijo široko paleto dejavnosti, pri tem pa upoštevajo načelo individualizacije, kar pomeni, da lahko vsak izbere dejavnost, za katero pokaže zanimanje ter je pri njej uspešen. Za ohranjanje psihofizične kondicije se veliko sprehajajo, saj vsak sprehajalec uživa v naravnem okolju in izrablja naravne danosti okolja za sproščanje. Druge oblike telesnih aktivnosti v centru so še: uporaba trim steze, sobnega kolesa, fitnes naprav, telovadnice in bazena, igre z žogo, itd. Za spodbujanje in razvijanje senzomotorike pa poleg omenjenih telesnih aktivnosti skrbijo za živali. Ker je po številnih raziskavah v svetu dokazano, da živali pozitivno vplivajo na človeka, se v centru izvaja tudi jahanje kot »rekreativno pedagoško jahanje«. Sem sodi skrb

za konja, hranjenje in skrb za urejenost hleva in »hipoterapija«, ki ima poleg sprostitve, zadovoljstva ter povečanja samozavesti predvsem terapevtski učinek na telo.

Poskrbljeno pa je tudi za spodbujanje, razvijanje in ohranjanje kognitivnih sposobnosti. Otroci lahko te razvijajo preko vključevanja v vse oblike neformalnega učenja in izobraževanja (po zaključku začetnega šolanja), z uporabo računalnika, prek vrtnarjenja, skupinske resocializacijske dejavnosti, samozagovorništva in zagovorništva, doživljajske pedagogike ter razvijanja duhovnosti. Hkrati skrbijo tudi za razvijanje kreativnih dejavnosti - likovna dejavnost, glasba in ples, fotografiranje ter številnih ostalih dejavnostih, ki osebam s posebnimi potrebami omogočajo, da jim ni nikoli dolgčas.

1.2 GIBALNI RAZVOJ OTROKA

1.2.1 GIBALNE SPOSOBNOSTI V NORMALNEM RAZVOJU OTROKA

Otrok se v zgodnjih letih življenja najbolj razvija. Z gibanjem telesa se nauči zaznavati okolico, prostor, čas in se z obvladovanjem svojega telesa tako počuti varnejše, občuti veselje in ugodje, pridobi pa tudi občutek samozavesti in samozaupanja. Otrokov organizem je za vplive iz okolja najbolj dovzeten v zgodnjem otroštvu, to pa vpliva na razvoj njegove osebnosti. Starši, vzgojitelji in učitelji imajo pri tem pomembno vlogo. Otroku morajo nuditi oporo, varnost ter zaupanje, saj se tako lahko njegove sposobnosti razvijajo še hitreje in v večji meri.

Razvoj vsakega posameznika poteka drugače. Vsi otroci ne rastejo in se ne razvijajo enako, zato nastajajo razlike tudi v njihovem gibalnem razvoju. Razlike v razvoju otrok so odvisne predvsem od hitrosti razvoja živčnega sistema, njihovega zdravstvenega stanja in vadbe. Posebej pomemben je gibalni razvoj v prvih letih otrokovega življenja, saj lahko primanjkljaj v gibanju v zgodnjih letih življenja privede do večjih težav, kot so zaostanek v rasti in razvoju (Pistotnik, Pinter in Dolenc, 2002).

Gibalne sposobnosti so odvisne od dednih dejavnikov in vplivov okolja. Za te sposobnosti pa je potrebno tudi učenje. Z ustrezno vadbo lahko pozitivno vplivamo na gibalne sposobnosti in jih tako posledično izboljšamo. Otroka je treba določeno gibalno strukturo naučiti, od vsakega

posameznika pa je odvisno, v kolikšni meri oziroma kako hitro bo neko gibalno sposobnost osvojil. V čim večji meri ga je treba usmerjati ter ga naučiti samoiniciativnosti, saj je radoveden, aktiven in dojemljiv, zato hitro sprejema gibalne vzorce. Sprva otroka naučimo enostavnih stvari, kasneje pa stopnjujemo zahtevnost, dokler ne pridemo do najtežjih struktur gibanja. Ko otrok enkrat usvoji popolnost pri izvajanju določene enostavne gibalne strukture, se lažje loti zahtevnejšega gibanja in ga posledično tudi hitreje usvoji.

Videmšek, Berdajs in Karpljuk (2003) navajajo, da je gibalni razvoj predvsem pomemben v prvih letih otrokovega življenja. Razvoj gibalnih funkcij je rezultat otrokovega zorenja in učenja. Že zgodaj v otroštvu je treba vzpostaviti pozitiven pristop do gibalnih sposobnosti. Pri tem ima ključno vlogo družina, ki otroka usmerja ter mu daje zgled pri športnem udejstvovanju. Če otroku v otroštvu to ni nudeno, lahko zaostane v gibalnem razvoju.

Avtorji navajajo, da razvoj gibalnih sposobnosti poteka že od rojstva. Dojenček najprej premika glavo, roke, zgornji del trupa, noge in stopala. Nato se obrača iz hrbtne položaja na trebušček. Z gibanjem se razvija ter z različnimi gibalnimi vzorci poskuša priti do novega položaja. Iz ležečega položaja kmalu preide v sedeč položaj. Gibalni razvoj se nadaljuje preko glave in zatilja do mišic trupa. Ko ima otrok dovolj razvite hrbtne mišice, lahko normalno deluje v sedeči drži. Iz sedenja se razvoj nadaljuje oziroma preide v kobacanje, iz kobacanja v plazenje. Kmalu zatem sledi opiranje z rokami za različne predmete, s tem pa pridobiva nove občutke za oporo na nogah. Iz stoje na nogah postaja vse bolj samozavesten in radoveden, zato poskuša počasi narediti korak. Prvi koraki so še malce negotovi, otrok večkrat pade, vendar pa z vztrajnostjo doseže, da tudi od prvih korakov hitro napreduje v hojo. Do 3. leta starosti otrok v normalnem razvoju osvoji naravne oblike gibanja, kot so: plazenja, lazenja, hoja, tek, plezanje, skoki, potiskanja, dviganja, nošenja, metanja. Po 3. letu starosti naj bi otrok naštetih gibanj le še izpopolnil in utrdil.

Med 3. in 6. letom starosti gibalni razvoj otroka močno napreduje. Otroci postanejo bolj spretni in so sposobni izvajati zahtevnejša gibanja. Z ustreznimi gibalnimi dejavnostmi otrok ne razvija le gibalnih in funkcionalnih sposobnosti, ampak tudi spoznavne, čustvene in socialne sposobnosti in lastnosti. Hoja pri triletnem otroku postane že precej zanesljiva, tek je še vedno podoben hitri hoji oziroma je otrok s tekom sposoben premagati le krajše razdalje. Po dopolnjenem tretjem letu starosti lahko otrok že skače enonožno in sonožno, skok v daljino pa izvaja že v teku. Lazenje in plazenje otrokom ne delata večjih težav. To sta vrsti gibanja, ki ju otrok najhitreje usvoji, z njimi razvija predvsem sposobnost koordinacije,

ravnotežja in moči. Plezanje triletnika je še nezanesljivo, po četrtem letu se navadno to spremeni in postane bolj zanesljivo in pogumno. Nekoliko več težav imajo otroci pri metih in lovljenju. Otrok je pri treh letih pri dejavnostih z žogo dokaj neuspešen. Štiriletni otrok precej napreduje pri izvajanju lovljenja, metanja in zadevanja. Po četrtem letu starosti postaja hoja bolj enakomerna, tek dinamičen, zmanjša se število padcev. Tek postane sproščen, otrok lahko hitro spreminja smer. Dokazano je, da otroci motorične sposobnosti pri štirih letih že dovolj razvijejo, da je otrok sposoben usklajenega in zahtevnejšega usvajanja gibalnih nalog. Hoja postaja podobna odraslim, njihove roke pri korakanju že sledijo nogam, torej jim pri tej starosti koordinacija rok in nog ne sme povzročati večjih težav (Rowen, 1994).

Po petem letu otrok že zmore uskladiti hojo in tek z metanjem, lovljenjem, odbijanjem in vodenjem. Dvigovanja, nošenja, vlečenja in potiskanja so zelo učinkovita gibanja, ki jih skušamo večkrat umestiti v otrokovo gibanje, vendar pa moramo paziti, da otrok ne nosi pretežkega predmeta. Spretnosti na tleh oziroma akrobatiko izvaja otrok že po prvem letu starosti, vendar so začetna gibanja naravna in elementarna. Postopoma ta gibanja prerastejo v kompleksnejše gibalne strukture (stojijo na lopaticah in rokah, valjanje, premet v stran, razovka), ki jih petletni otroci lahko delno izvajajo že samostojno oziroma z delno pomočjo odraslih (Videmšek in Visinski, 2001).

Gibalni razvoj dojenčkov, malčkov in otrok je tesno povezan s hitro rastjo možganov in ostalih področij centralnega živčnega sistema v tem času. Hitra rast možganov omogoča intenzivno živčno-mišično zorenje, ob tem pa so pomembni tudi dejavniki okolja, ki ob sovplovanju z biološkimi procesi vplivajo na potek motoričnega razvoja. Avtorja Pišot in Planinšec (2005) ugotavljata, da je zorenje posameznih možganskih področij in njihovih povezovalnih poti osnova za uspešen razvoj kognitivnih, motoričnih in senzoričnih funkcij. Omenjene funkcije se med seboj nenehno povezujejo ter se skozi otrokov razvoj prepletajo in dopolnjujejo. Napredek ali odstopanje na enem področju vpliva na spremembe funkcij na ostalih področjih.

Gallahue in Ozmun (1998, v Pišot in Planinšec, 2005) navajata različne razvojne stopnje motoričnega razvoja, ki potekajo v različnih obdobjih:

1. **refleksna gibalna stopnja:** poteka od prenatalnega obdobja do 1. leta. Ta stopnja zajema 2 obdobji in sicer:
 - obdobje zbiranja informacij (do 4 meseca)

- obdobje procesiranja dekodiranja informacij (od 4 meseca do 1 leta)
2. **začetna gibalna stopnja:** poteka od rojstva do 2. leta starosti:
 - obdobje inhibicije refleksov (od rojstva do 1. leta)
 - prekontrolno obdobje (od 1. do 2. leta)
 3. **temeljna gibalna stopnja,** ki traja od 2. do 7. leta. Deli se na:
 - začetno obdobje (od 2. do 3. leta)
 - osnovno obdobje (od 4. do 5. leta)
 - obdobje zrelosti (od 6. do 7. leta)
 4. **specializirana gibalna stopnja:** traja od 7. do 14. leta in naprej
 - prehodno obdobje (od 7. do 10. leta)
 - obdobje prilagoditve (od 11. do 13. leta)
 - obdobje trajne uporabnosti (od 14. leta naprej)

V obdobju od 2. do 7. leta starosti (temeljna gibalna stopnja) postaja gibanje vse bolj usklajeno. Otroci se spoznavajo s svojimi motoričnimi sposobnostmi ter jih poskušajo z različnimi gibalnimi spretnostmi izvajati čim bolj učinkovito. Avtorja navajata, da naj bi otroci ob koncu tega obdobja obvladali večino temeljnih gibalnih spretnosti, saj v nasprotnem primeru obstaja verjetnost, da bo imel otrok težave v nadaljnjem motoričnem razvoju.

V specializirani gibalni stopnji začne otrok izvajati specializirana gibanja, ki so vse bolj nadzorovana, izpopolnjena in hitra. V tem obdobju postanejo otroci bolj radovedni za odkrivanje novih, gibalno zahtevnejših vzorcev, saj dosegajo tudi večje gibalne zmogljivosti. Da bi se njihova gibalna učinkovitost še izboljšala, jim je treba zagotoviti čim večjo izbiro različnih gibalnih dejavnosti. Le na tak način lahko izboljšajo nadzor gibanja in gibalno učinkovitost v celoti.

Murray (v Zagorc, 2006) deli gibanja na:

1. **LOKOMOTORNA GIBANJA:** so različna osnovna premikanja celega telesa v prostoru. To so:

- a) gibanja, kjer kot osnovo za gibanje uporabljamo noge; to so lahko: preprosta ali osnovna lokomotorna gibanja (hoja, tek, skok) ali različice in kombinacije teh gibanj (razni skoki, plesni koraki, obrati, druge gibalne strukture).
- b) Gibanja, kjer za premikanje poleg nog uporabljamo tudi druge dele telesa: plezanje, plazenje, lezenje, kotaljenje itd. Za izvedbo tovrstnih gibanj je potrebno natančnejše uravnavanje gibanja, saj so vezana na premikanje manjših mišičnih skupin, zato so le-te pogojene z izdelavo zahtevnejših gibalnih programov. Gibanja so v glavnem vezana na upravljanje z različnimi predmeti ali opravljanje del s posameznimi telesnimi segmenti (Pistotnik idr., 2002).

2. **NELOKOMOTORNA GIBANJA**: to so gibanja, ki se večinoma dogajajo na mestu, v lastnem prostoru. Delijo se na:

- a) Primarna gibanja: upogi, iztegnitev, zasuk, zamah, klon
- b) Variacije ali kombinacije teh gibov ob uporabi celega telesa (vlek, udarec, obrat, sed, vzravnavna, padec) ali posameznih delov telesa (ploskanje, tolčenje, potiskanje, dotikanje itd.)

Tako v vsakdanjem življenju kot tudi pri športnih aktivnostih uporabljamo kombinacijo zgoraj naštetih gibanj. Glede na načine premikanja telesa ali njegovih segmentov. Pri športnih aktivnostih lahko ugotovimo, da povezujemo osnovna gibanja s sestavljenimi. To lahko ponazorimo s primerom ritmične gimnastičarke pri sestavi z žogo, ko gimnastičarka vodi ali meče žogo in se pri tem še zraven vrti, dela obrate, poskoke...

1.2.2 GIBALNE SPOSOBNOSTI OTROK IN MLADOSTNIKOV Z MOTNJAMI V RAZVOJU

Vidovič, Srebot, Cerar in Puhan (2003) ugotavljajo, da gibalni razvoj otrok z motnjami v telesnem ali duševnem razvoju poteka nekoliko drugače kot v normalnem razvoju zdravega otroka. Tako kot na drugih področjih (socialno, čustveno, intelektualno) tudi ta razvoj poteka veliko počasneje in nepovezano. Vsak otrok je individuum, zato tudi njegov gibalni razvoj ne poteka pri vseh do enake stopnje. Zato ljudje, ki delajo z otroki in mladostniki s težavami v razvoju, nikoli ne morejo z gotovostjo trditi, ali je otrok že dosegel najvišjo možno stopnjo (gibalnega) razvoja glede na stopnjo umske, socialne in čustvene sposobnosti. Pri gibalnih dejavnostih je pomembno, da otrok gibanje velikokrat ponovi, utrdi in uri ob različnih

priložnosti. Velikokrat se zgodi, da otroci z motnjo v telesnem in duševnem razvoju stopnje avtomatizacije nekaterih gibanj sploh ne osvojijo.

Otrok v prvem letu svojega življenja v razvoju najbolj napreduje. Največji napredek doseže na področju grobe motorike. Iz refleksnega in spontanega gibanja se pri dojenčku okoli tretjega meseca začnejo pojavljati prvi zavestni gibi. V najzgodnejšem razvojnem obdobju pa se lahko pri novorojenčku, dojenčku in malčku pojavijo motnje gibanja, ki negativno vplivajo na njegov gibalni razvoj. Otrok lahko pri določenem gibalnem vzorcu zaostaja za pričakovanim (družinske variacije v razvoju, slabo sodelovanje otroka zaradi slabega razpoloženja, utrujenosti), vendar pa je treba upoštevati dejstvo, da bolj ko je otrok pri napredovanju na določenem področju oddaljen od povprečnega poteka, večja je verjetnost, da gre za zaostanek v razvoju. Negativne motnje v gibalnem razvoju otroka so:

- **Ekstenzijski vzorci gibanja** (pogosto združeni s sočasno asimetrijo gibanja in drže): se najpogosteje pojavijo že zelo zgodaj (lahko že pri 1 mesecu starosti dojenčka), nepravilno gibanje pa se nato vedno bolj stopnjuje in kaže skozi več gibalnih vzorcev. Nastanejo lahko zaradi motnje regulacije posturalnega mišičnega tonusa na nivoju možganskega debla (primarno zvišan ekstenzorni mišični tonus) ali kot posledica prezgodnjega in dolgotrajnega držanja dojenčka v pokončni drži (sekundarno zvišan ekstenzorni mišični tonus).
- **Hipertonija mišic**: pomeni močno zvišan mišični tonus skeletnih ali gladkih mišic. Je pomemben znak možganske okvare in zahteva dodatno medicinsko diagnostiko. Mišična hipertonija se kaže kot trdost in togost otrokovih mišic.
- **Hipotonija mišic**: pomeni znižan mišični tonus. Mišice so ohlapne in sproščene. Lahko je posledica motnje na nivoju osrednjega živčevja (mišična hipotonija centralnega tipa) ali na nivoju hrbtenjače, živčno- mišičnega stika ali mišice (mišična hipotonija perifernega tipa).
- **Asimetrija položaja in gibanja telesa in okončin** je nepravilnost, ki je posledica neenake funkcije vseh lateraliziranih struktur osrednjega živčevja.
- **Aksialna hipotonija** je oslavljen mišični tonus celotnega trupa, vratu in glave in povzroča zaostajanje gibalnega razvoja otroka in slabo kakovost že osvojenih gibalnih vzorcev.
- **Zaostanek v gibalnem razvoju** pomeni časovno zapoznelost osvajanja določenih gibalnih vzorcev oziroma upočasnjen tempo osvajanja mejnikov v gibalnem razvoju.

Pojavi se lahko tudi v kombinaciji z drugimi motnjami v razvoju, kot na primer motnjo na področju razvoja govora, itd.

- **Odsotnost recipročnosti gibanja** pomeni nezmožnost otroka pri osvajanju izmeničnega premikanja okončin, kar mu onemogoča kobacanje po štirih in ga prisili v druge oblike gibanja po prostoru (drsanje po zadnjici, nerecipročno prenašanje teže iz spodnjega dela telesa na obe roki hkrati).
- **Motnja na nivoju notranje motivacije za gibanje** se kaže kot pasivnost, statičnost in adinamičnost otrokovega gibanja. Otroka gibalne aktivnosti ne zanimajo in večkrat ni pripravljen na sodelovanje pri le teh.
- **Abnormalni vzorci hoje:** vzorci hoje se pri majhnih otrocih spreminjajo in razvijajo ter dozoriyo do približno sedmega leta starosti. Abnormalni vzorci se lahko pojavijo že takoj, ko otrok shodi ali kasneje, razumevanje normalnih in patoloških vzorcev hoje je pomembno za diagnostične in funkcionalne odločitve (hoja pijanca- motnja ravnotežja in koordinacije, trda in okorna hoja, ohlapna in zibajoča hoja, hoja po prstih).

Razvojni pediater pregleda in oceni motnjo gibanja pri dojenčku oziroma malčku ter ga glede na diagnozo napoti k ustreznim zdravstvenim specialistom. Splošna ocenjevalna orodja pokažejo tiste otroke, ki ne dosegajo pričakovanih mejnikov v motoričnem razvoju (Drobež, 2010).

Gibalne sposobnosti so eden izmed dejavnikov, ki opredeljujejo športno dejavnost otrok, mladine in odraslih, vendar pa so odločilni dejavnik, ki zagotavlja osvajanje raznovrstnih športnih znanj in pogojuje kakovostno ter posamezniku primerno in varno športno udejstvovanje. V okviru gibalnih sposobnosti otroci z motnjami z različnih kategorij prizadetosti:

- lahko zaostajajo v razvoju na zaznavno gibalnem področju,
- so nemirni, boječi, zavrti, nerodni, se poškodujejo, bojijo se neuspeha,
- lahko imajo težave v oblikovanju lastne podobe ali pa je že oblikovana nepravilno,
- lahko imajo neugodne izkušnje s športnimi aktivnostmi, so gibalno in storilnostno manj uspešni, storilnost pa niha od naloge do naloge.
- so bolehnii, a toliko zdravi, da lahko obiskujejo pouk, vendar je program rednega pouka športne vzgoje za njih neprimeren,

- lahko imajo centralnomotorične motnje ter po končani medicinski terapiji potrebujejo take gibalne dejavnosti, ki jim pomagajo pri vključevanju v okolje, v katerem živijo,
- so lahko invalidi ali rekovalescienti po prometnih nesrečah in potrebujejo poseben pristop, kažejo neurejeno gibalno vedenje (Filipčič v Tušak idr., 2003).

Telesni in gibalni razvoj je zelo pomemben za otrokov celotni razvoj in življenje. Z gibalnim razvojem je povezan tudi razvoj samostojnosti otroka (hranjenje, oblačenje), različnih spretnosti in aktivnosti, ki močno vplivajo na kakovost posameznikovega življenja, socializacijo, doživljanje sebe in sveta. Pri osebah z motnjami v duševnem razvoju je telesni razvoj upočasnen, med posamezniki se razlikuje glede na stopnjo motnje in dodatne motnje in bolezni. Doživljanje neuspehov in nezmožnost sodelovanja pri različnih aktivnostih lahko, še zlasti pri mladostnikih v puberteti, vpliva na slabšo samopodobo in pojavljanje vedenjskih ali psihičnih težav, predvsem anksioznosti, depresivnosti, agresivnosti. Če torej posameznik ne more izraziti svojih skrbi oziroma ne razume, kaj se dogaja z njegovim telesom, doživljanjem in občutki, se to lahko izraža v vedenjskih, telesnih ali psihičnih težavah. Strokovnjaki ugotavljajo, da se tudi pri odraslih pojavlja depresivno vedenje (žalost, nespečnost, nejevolja) in druge vedenjske težave, ko pride do upada telesnih sposobnosti (Bužan idr., 2010).

Poznamo šest temeljnih motoričnih sposobnosti:

- moč
- hitrost
- koordinacija
- gibljivost
- preciznost
- ravnotežje.

Otroci s posebnimi potrebami našete sposobnosti razvijajo po prilagojenem programu. Nekateri dosežejo določeno stopnjo napredka hitreje, drugi počasneje, nekateri dosežejo boljši napredek pri moči, drugi pri hitrosti. Po mnenju Vidovič idr. (2003) so nekatere temeljne gibalne sposobnosti dedno pogojene, z ustrezno vadbo pa lahko vplivamo na tiste, ki imajo nizko stopnjo prirojenosti. Pomembno je, da prav tako kot popolnoma zdrav otrok tudi otrok z motnjami v razvoju izvaja najrazličnejše gibalne naloge. Vadba mora biti prilagojena

posamezniku, saj lahko v nasprotnem primeru pride do negativnega odziva. Če je stopnja dedne pogojenosti visoka, lahko z vadbo na razvoj take sposobnosti vplivamo le delno, vendar pa velja dejstvo, da ne obstaja nobena gibalna sposobnost, za katero bi veljalo, da za vzdrževanje stopnje njene razvitosti ni treba redno vaditi. Z raznolikostjo vadbe gibalnih sposobnosti, se posameznik nauči uporabnih stvari za vsakdanje življenje, s tem pa postaja tudi vse bolj samostojen.

Gibanje je sestavljeno iz različnih spretnosti. Pri otrocih z motnjami čutno-gibalnih sposobnosti dobimo tako različne zvrsti gibalnih vzorcev. Pomembno je, da je posameznik, ki dela z otroki s posebnimi potrebami, natančno seznanjen z gibalnim razvojem otroka, saj le na podlagi tega lahko otrokove gibalne pomanjkljivosti analizira, jih primerja z zmožnostmi drugih otrok in nato sestavi program za gibalne aktivnosti. Frostigova (1989) utemeljuje naslednje temeljne značilnosti gibanja:

- **Usklajenost (koordinacija):** pri tem gre za združevanje različnih spretnosti v neko sestavljeno dejavnost. Dobra usklajenost je odvisna od delovanja živčnega sistema, predvsem od možganske skorje. Otroci z živčnimi in učnimi motnjami imajo pogosto težave pri gibanju, kjer je treba prekrižati telesno os (npr. usklajeno gibanje rok in nog, križanje nog). Koordinacija je podlaga za sprejemanje osnovnih gibalnih informacij in znanj, kar omogoča otroku znajdenje v različnih življenjskih položajih. Povezana je z delovanjem tako imenovanega kinestetičnega čutila v mišicah, ki nam pomaga, da občutimo položaj posameznih delov telesa tudi z zaprtimi očmi (Vidovič idr., 2003).
- **Ritem pri gibanju** pomeni tekoče, pravilno in uravnoteženo gibanje. Pogoj za ritmično gibanje je po mnenju Frostigove sposobnost sočasnega skladnega gibanja. Ritmično gibalni tok je odvisen od dobre usklajenosti, zato se vaje za ritem lahko izvajajo na podlagi posnemanja ali zaznavanja ponavljajočih se udarcev.
- **Gibčnost** je sposobnost gibanja posameznih telesnih delov ter brez težav izvajati zaporedno stegovanje - prepogibanje do skrajne meje. Po raziskavah se gibljivost kot edina motorična sposobnost z otrokovo starostjo zmanjšuje, zato je treba programom za razvijanje motoričnih sposobnosti gibljivosti nameniti več pozornosti.
- **Hitrost** je čas, potreben za neko gibanje. Pri posameznih športih je hitrost zelo pomembna, današnji tempo življenja pa nam narekuje, da moramo biti hitri tudi pri vsakdanjih opravilih. Nekateri ljudje so počasni že od malih nog, vzrok za to pa lahko najdemo v debelosti, poškodovanosti centralnega živčnega sistema, telesni bolezni ali

podhranjenosti. Na hitrost lahko vplivajo tudi duševne motnje. Žalostni in osamljeni otroci se bolj pogosto nagibajo k počasnosti, saj se čutijo zapostavljene, kar še dodatno povzroči omenjeno lastnost. Pri otrocih s posebnimi potrebami dajemo večji poudarek na izboljšanje tehnike in koordinacije gibanja, šele nato se bolj usmerimo k razvijanju hitrosti gibanja (Vidovič idr., 2003).

- **Spretnost gibanja** je sposobnost odzivanja. Otroci, ki svojega gibanja ne nadzirajo dobro, pogosto tudi pomanjkljivo nadzirajo svoje vedenje. Iz tega lahko sklepamo, da boljši nadzor nad gibanjem otroku pomaga, da bolje obvladuje svoje vedenje.
- **Ravnotežje** se nanaša na ohranjanje položaja telesa pri najmanjšem stiku s podlago. Poznamo mirujoče oz. statično ravnotežje (podlaga je trdna, človek stoji pri miru), dinamično ravnotežje (ohranjanje telesne drže na zibajoči podlagi) in ravnotežje v razmerju do nekega predmeta (minimalna podpora nekega predmeta).
- **Moč** se nanaša na celo telo ali na njegove posamezne dele. Pomanjkljivost ustrezne vadbe in omejevanje telesnega gibanja lahko slabita mišičje. Oslabljene mišice telesa pa lahko povzročijo upognjenost hrbtenice.
- Poznamo dve vrsti **vzdržljivosti**: Mišična vzdržljivost je sposobnost vzdržati telesno dejavnost in se pri tem ne utruditi. Srčno – dihalna vzdržljivost pa je sposobnost organizma, da smotrno uporablja kisik.

Vsako gibalno sposobnost je treba veliko vaditi, saj le na tak način lahko vplivamo na njihov napredek. Razvijati jih je treba s preprostimi gibalnimi nalogami ter omogočiti ustrezne pogoje, da se posamezna sposobnost lahko izrazi. Pri otrocih na njihov razvoj najučinkoviteje vplivamo z elementarnimi igrami. Vadbo je treba skrbno načrtovati, pozorni moramo biti namreč na to, da vse gibalne sposobnosti razvijamo enakovredno in vsestransko (Vidovič idr., 2003).

Frostigova (1989) meni, da je treba poleg gibalnih značilnosti pri gibanju upoštevati tudi razsežnost gibanja, pri tem gre za stopnjo, do katere je telo soudeleženo pri gibanju. Razlikuje med štirimi stopnjami takega gibanja:

1. *premikanje*: gre za prestavljanje telesa z enega kraja na drugega
2. *spreminjanje telesne drže*: spreminjanje prostorskih razmerij posameznih delov telesa med seboj
3. *delno gibanje*: je gibanje posameznih delov telesa

4. *izometrično krčenje*: pri tem se premikajo mišice, ne da bi se pri tem premikalo okostje.

Piaget in Kephart (v Kremžar in Petelin, 2001) navajata, da otrok najprej spoznava svet motorično, če pa se kakšna motorična dejavnost ne more odvijati, prihaja do velikih težav v kasnejšem perceptivnem in simboličnem učenju.

Schilling (1977) in Kiphard (1983) (v Kremžar in Petelin, 2001) podajata teoretična izhodišča za razpravo o vidikih človekovega gibanja in razvoja. Ti pojmi se ne smejo uporabljati za določene razvojne stopnje, saj poudarjajo določene vidike celotnega gibalnega dogajanja. V vzgoji so zaznavni in gibalni procesi vedno podvrženi spremembam (prilagajanje organizma na notranje in zunanje pogoje).

NEVROMOTORIKA: je motorika dojenčka, ki sloni na prilagojenem refleksnem vedenju. Sem štejemo obrojstvene reflekse novorojenčka. S pridobljenimi refleksi naraščajo zaznavni in gibalni vzorci, ki delujejo menjavajoče. Temeljne učne izkušnje s fizikalnimi pogoji okolja pospešujejo nastanek in izgradnjo zaznavnih in gibalnih vzorcev. Poznavanje tega področja je posebej pomembno pri centralno–motorično motenih otrocih, kjer se uporabljajo različne terapevtske tehnike.

SENZOMOTORIKA: označuje obdobje majhnega otroka, kjer se menjavata dražljaj in odziv ter zaznavanje in delovanje. V predšolskem obdobju je izgradnja psihomotoričnih vzorcev v ospredju motoričnega razvoja. Razvoj otroka je v tem starostnem obdobju posebej v čustveni povezavi odvisen od staršev in vzgojiteljev. Temu ustrezni smotri senzomotoričnih izkušenj vodijo k izboljšani integraciji med čutnim vtisom in gibalnim odgovorom. Uporabnost se razteza od programov zgodnjega razvoja do terapevtskih in rehabilitacijskih ukrepov možganske prizadetosti. Senzomotorična razvojna stopnja ima velik pomen glede na gradnjo vedenjskega načina in kognitivnega razvoja.

PSIHOMOTORIKA: predstavlja povezavo med psihičnim in motoričnim razvojem. Občutenje in gibalni razvoj sta v zgodnjem otroštvu v tesni psihosomatični povezanosti. Motorične dejavnosti so zaradi psihomotoričnega razvojnega pristopa nujne za premostitev notranjih spobud in sprostitvev energije.

SOCIOMOTORIKA: poudarja socialni stik, neposredno vzajemno sodelovanje in čustvene stike. Ta proces zaznavanja je podlaga za predstavitev lastnega jaza, zato poudarja neposredne telesne interakcije in medsebojne stike. Preden pa je otrok zrel za socialne stike prek sociomotorike, je potreben proces individualizacije. Otrok skozi igro spoznava svojo individualno motoriko in telesno gibalne možnosti.

Oblikovanje lastnih vzorcev v povezavi s socialnim vidikom otrokom omogoča socialno integracijo. Ta je posebnega pomena za lažje in težje gibalno ovirane in tudi govorno motene otroke. Zaradi prizadetosti in motenj na gibalnem področju ne morejo vzpostaviti stikov z vrstniki, funkcionalni primanjkljaji v gibalnih spretnostih pa jih preprosto izločijo iz okolja. Otroku, ki je socialno zapostavljen, je treba pomagati v družini, šolskem in izven šolskem okolju.

ŠPORTNA MOTORIKA: zavzema gradnjo obstoječih vzorcev za specifične spretnosti. Do izraza pride v mladostniškem obdobju, ko je motorični razvoj že zaključen. Otroka ni priporočeno preveč zgodaj usmerjati v profesionalne športne treninge, saj to lahko vodi do motenj celotnega razvoja na motoričnem področju (Kremžar in Petelin, 2001).

1.3 VKLJUČEVANJE OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI V ŠPORTNE DEJAVNOSTI

Marsikdo meni, da sta šport in kakršna koli oviranost pojma, ki ne gresta dobro skupaj in se med seboj celo izključujeta. Šport namreč od človeka zahteva prav to, za kar je ta človek prikrasjen, to je gibanje. Razširjen je tudi stereotip, da invalidi niso fizično zdravi in se zaradi tega, da si ne poslabšajo zdravstvenega stanja, ne bi smeli izpostavljati telesnim obremenitvam, ampak bi morali večino časa mirovati in počivati. Pogosto je med ljudmi zaznati tudi sicer prikrito, pa vendar prisotno stališče, da je športna aktivnost telesno hendikepiranih zaradi »čudnega« izvajanja gibov in razkazovanja »nepopolnih« teles neestetska in »nespodobna«. Ti ljudje mislijo, da invalidi prejemajo socialne prejemke zato, da lahko ostanejo doma in se jim ni treba preveč kazati v družbi.

Vendar ko govorimo o pozitivnih ali negativnih vplivih športnih dejavnosti na človeka, vse ljudi obravnavamo brez razlike. Tako odrasle kot tudi otroke. Tako »zdrave« kot tudi tiste, ki imajo že v osnovi takšne ali drugačne težave z zdravjem ali fizičnim delovanjem. Mislimo

tudi na otroke s posebnimi potrebami, otroke z duševno manj razvitostjo, otroke z okvaro sluha, okvaro vida, otroke z dolgotrajnimi boleznimi in otroke z gibalno oviranostjo. Prav za vse velja, da imajo popolnoma običajne in normalne življenjske potrebe. Tudi potrebe po zdravju, gibanju, zabavi, sprostitvi, druženju, tekmovanju, torej vse tiste, za katere smo že rekli, da je šport idealno polje za njihovo uresničevanje. Prav nobenega razloga ni, da ne bi verjeli, da je za osebe s posebnimi potrebami ukvarjanje s športom prav tako pomembno kot za »zdravo« populacijo ljudi. Trdimo lahko, da sta zanje šport in gibanje še pomembnejša kot za ostale.

Gibanje je pomemben dejavnik razvoja otrokove osebnosti, zato moramo poznati razvoj, odklone in odstopanja. Poznavanje le tega je potrebno za pravilno načrtovanje nadaljnjega razvoja, razvoja osnovne motorike ter specifičnih in specialnih znanj, s katerimi bi čim bolj učinkovito usmerjali otroka v želene smeri (Kremžar in Petelin, 2001).

Športna aktivnost vpliva tako na otrokove fizične kot tudi psihične sposobnosti. Da bi pri otroku s posebnimi potrebami dobili čim bolj pozitivne rezultate njegovega napredka, je potreben dober načrt vadbe, hkrati pa je treba dobro poznati vsakega otroka in njegovo motnjo, da smo lahko pri načrtovanju in kasnejši realizaciji programa čim uspešnejši. Sherrill (1993) navaja, da so otroci z motnjami izredno uspešni športniki in mnogi izmed njih lahko sodelujejo pri običajnih fizičnih aktivnostih. Posamezniki s protezami za noge lahko brez posebnih prilagoditev sodelujejo pri plavanju, gimnastiki ali lokostrelstvu. Ljudje s prirojenimi amputacijami rok so lahko vodilni igralci nogometa; nekateri so izvrstni pri baseballu, drugi pri košarki, nogometu. Na drugi strani pa so otroci, pri katerih je nujno potreben individualen program športne vadbe. Njihova motnja zahteva posebno obravnavo, ki jo mora učitelj/športni pedagog upoštevati in glede na to napisati program, po katerem bo otrok izvajal določeno športno aktivnost.

Priporočljivo je, da je otroku s posebnimi potrebami v vrtcu in šoli omogočen dostop do raznovrstnih športnih pripomočkov, da lahko izbira dejavnosti in načine, ima možnost izbire ožje ali širše igralne skupine, po potrebi tudi umika v zasebnost, da lahko doseže uspehe in osebno potrditev. Pogosto ima otrok s posebnimi potrebami zaradi svoje motnje ali drugačnega videza težave pri enakovrednem sodelovanju pri igri in delu (Videmšek in Pišot, 2007).

Fizična aktivnost je pomembna za vsakega posameznika, da otrok s posebnimi potrebami pri športu napreduje, pa je potreben posebno načrtovan program. Cilji gibalno športnih aktivnosti so:

- izboljšanje ravnotežja,
- krepitev vseh glavnih mišičnih skupin,
- vplivanje na pravilno telesno držo,
- izboljšanje koordinacije gibanja,
- izboljšanje funkcionalnih sposobnosti,
- spoznavanje plesnih in ritmičnih struktur,
- pridobivanje novih motoričnih izkušenj,
- razvoj spomina,
- izboljšanje samopodobe,
- navajanje na sodelovanje v skupini,
- vključevanje elementov ostalih obravnav v vadbo (Kovačič in Slatner, v Bužan idr., 2010).

Kovačič in Slatner sta oblikovali program gibalno športne vzgoje za osebe z motnjami v duševnem razvoju in vedenjskimi težavami, ki se v petih stopnjah izvaja glede na njihove sposobnosti:

1. **STOPNJA**: razvoj gibanja od minimalnega zavedanja samega sebe do samostojnega gibanja v prostoru. Vaje temeljijo na izpopolnjevanju, usklajevanju in reševanju gibalnih nalog.
2. **STOPNJA**: temelji na gibalnih sposobnosti posameznika, ko že samostojno izvaja nekatere gibalne aktivnosti v vseh gibalnih situacijah. Pri tej stopnji je glavni poudarek na utrjevanju in razvijanju psihomotoričnih področij.
3. **STOPNJA**: je namenjena tistim, ki se s pridobljenim znanjem lahko ukvarjajo s športom in tekmujejo na vseh področjih, ki so jim dosegljiva glede na njihove gibalne sposobnosti in interese.
4. in 5. **STOPNJA**: sta nadgradnji celotnega športnega področja. Sposobnosti in znanja se uporabljajo za tekmovalno in rekreativno preživljanje prostega časa in kvalitetnejše življenje.

Osebam s težjo in najtežjo motnjo v razvoju je treba ponuditi raznolike aktivnosti, kjer se čutijo zadovoljni in zmožni za upravljanje teh dejavnosti. Ker so njihove motnje največkrat povezane tudi z drugimi vedenjskimi težavami, je treba gibalne aktivnosti narediti čim bolj zanimive oziroma takšne, ki bodo pritegnile njihovo pozornost. Tudi osebe s posebnimi potrebami v gibanju uživajo, z gibanjem lahko vplivamo na kasnejši življenjski slog in poskrbimo za samostojna in dejavna obvladovanja preizkušenj, obremenitev in stresov sodobnega življenja.

1.3.1 PLESNO GIBALNE DEJAVNOSTI V VRTCU IN OSNOVNI ŠOLI

Po raziskavah številnih psihologov in pedagogov ples oziroma gibalne dejavnosti z ritmom pozitivno vplivajo na otrokove fizične in psihične sposobnosti. Kot opisuje gospa Meta Zagorc (2006) v svoji knjigi, »ples ni le odraz telesnega odzivanja na neskončni ritem kozmosa, temveč je tudi odraz človekovega duševnega in duhovnega sveta. Ni besed, ki bi človekovo počutje tako dobro opisale, tako zgovorno in natančno, kot so številna sporočila njegove telesne izraznosti«. Pri plesnem ustvarjanju ni omejitev, ni strogih pravil, ki bi določale natančnost izvedbe giba, temveč gre za človekovo lastno izražanje s pomočjo svojega telesa. S plesom se lahko izražamo vsi ljudje, ne glede na raso, spol, versko pripadnost ali kakšno pomanjkljivost, saj nas le to pripelje do nekega skupnega sodelovanja.

Otroci imajo prirojeno potrebo po gibanju, zato jim moramo omogočiti, da se veliko, dovolj pogosto in dovolj intenzivno gibajo. Ples in z njim povezane aktivnosti in igre imajo v otrokovem svetu posebno veljavo. Zagorc (2006) ugotavlja, da s plesom otrok posnema in navzven izraža utripanje vsake svoje celice. Sporočila lastnega telesa so sprva ves otrokov notranji svet. Prva doživetja sebe se namreč razvijajo prek občutenja lastnega telesa, prav tako pa to velja tudi za zunanji svet. Telo pri plesni aktivnosti deluje kot sprejemnik, posredovalec in izvajalec, ko sprejema kinestetične, ritmične in socialne dražljaje ter se na nek način odziva nanje. S plesnim gibanjem otrok spodbuja zavedanje svojega telesa in raznovrstnost svojega gibanja, časa in prostora. Z razvojem motorike se razvija celotna sposobnost kontrole telesa, ki je pred vsem odvisna od obvladovanja gibanja ter pogojuje telesni, emocionalni in gibalni razvoj. Ples ima po mnenju številnih avtorjev mnogo pozitivnih lastnosti, saj prispeva tudi k samozavedanju, občutju uspeha in samozadovoljstva, ugodno vpliva tudi na razvoj socialnih sposobnosti.

Krofličeva (1999) ugotavlja, da so otroci v današnjih šolah preveč strogo usmerjeni v osvajanje teoretičnih znanj, primanjkuje pa jim svobodnega gibanja in lastnega ustvarjanja. Za izboljšanje otrokovih miselnih sposobnosti bi po njenem mnenju v šolah morali spodbujati ustvarjalno gibanje, saj bi z vključevanjem le tega uvedli v proces pouka celosten pristop, povezovali bi telesno z duševnim ter olajševali uresničevanje številnih značilnosti pouka, kot so:

- aktiviranje telesnih, čustvenih, razumskih in duhovnih zmožnosti učenca,
- razvijanje ustvarjalnega mišljenja, problemskega in inovativnega učenja,
- razvoj komunikacije in oblikovanje ustvarjalnih stališč,
- razvijanje kooperativnega učenja, skupinskega ustvarjanja in timskega dela,
- zadovoljevanje osnovnih duševnih potreb po moči, svobodi, zabavi, ljubezni ter potrebe po igri.

Pri gibalno – plesnih aktivnostih lahko učenci v največji meri sodelujejo s svojo aktivnostjo in ustvarjalnostjo kot posamezniki in v skupini. Z njimi se oblikuje tudi posameznikova osebnost. S spodbujanjem čutil nam te dejavnosti pomagajo pri spoznavanju sebe in sveta, spodbudijo razvoj abstraktnega mišljenja in inteligence. Koban Dobnik (2005) ugotavlja, da se z vključevanjem gibalno-plesnih aktivnosti v vzgojno-izobraževalni proces uvaja celosten pristop k poučevanju. Pouk postaja celovit proces doživljanja, gibanja in spoznavanja, ki aktivira telesne, čustvene, razumske in duhovne zmožnosti učenca. Vsak otrok lahko uživa v ritmu, svobodnem, improviziranem, nadzorovanem izraznem gibanju ter se naužije čutnega veselja do ustvarjanja, kar je bistvena vrednota plesa. Umetniška dejavnost, kot je ples, stimulira zavest o telesnih močeh, krepi predstavljenost, prispeva k razvoju hkratnega zavedanja sebe in okolja, integrira zavedanje, spoznavanje, spominjanje, občutenje, pretok misli, zmanjšuje mišične inhibicije. V šolah bi morali poskrbeti, da bi se otroci naučili »misliti vizualno«, kar bi na koncu pripomoglo tudi k boljšim učnim rezultatom (Zagorc, 2008).

Krofličeva (1999) poudarja, da je osnovni namen gibalnih dejavnosti v vzgojno – izobraževalnem procesu prispevati k emocionalnemu, intelektualnemu in socialnemu razvoju otroka. Skozi gibalne dejavnosti se otrok nauči zavedanja telesa, perceptivnih funkcij, govora, višjih mentalnih funkcij, ustvarjalnosti, sposobnosti za šolsko učenje, za komuniciranje in interakcijo. Hkrati gibalna vzgoja spodbuja razvoj samozavedanja in samozavesti s samim gibanjem in skupinskim delom. Gibno ustvarjanje obsega izrazito plesno izražanje ob

različnih umetniški spodbudah (glasbenih, literarnih, likovnih) kakor tudi drugo gibno ustvarjanje – od pantomimskega do gibno besednega, ob vsebinah in predmetnih spodbudah iz vsakdanjega življenja, iz sveta tehnike, pojavov v naravi, itd. Gibanje pri pouku je sprostitev, izrazno sredstvo, spodbudna metoda.

2. METODE DELA

Metoda dela pri strokovnem diplomskem delu je deskriptivna. Pri nastajanju diplomskega dela so bili podatki in informacije pridobljeni iz različnih knjižnih in elektronskih virov. Prav tako so bili za potrebe diplomskega dela opravljeni številni pogovori in pregled dela v Centru za usposabljanje, delo in varstvo otrok Draga. Izkušnje o delu z otroki in mladostniki s posebnimi potrebami so za namen diplomskega dela delili še profesor športne vzgoje Rok Usenik, defektologinja Nataša Škrbinc iz CUDV Draga in pedagoginja ter vodja Društva Zebra- Društvo študentov invalidov Slovenije, Petra Škofic.

3. RAZPRAVA

3.1 GIBALNA USTVARJALNOST

3.1.1 OPREDELITEV POJMA »USTVARJALNI GIB«

»Ena od poti, s pomočjo katere lahko pridemo do navdihnjenega, kreativnega izražanja, je gib« (Zagorc, 2008). Pojem »ustvarjalni gib« se nanaša na spontano gibanje telesa, ki je največkrat v povezavi z nekim čustvenim ali duševnim delom naše osebnosti. Poleg izraza »ustvarjalni gib« se danes uporablja izraz »ples«, vendar pa zanemarja temeljno estetsko komponento, značilno za ples, saj je le ta povezana s slogom, obliko, tehniko posamezne plesne zvrsti, kar je vezano na posamezen plesni trening. Ustvarjalni gib kot pojem izhaja iz posebnega pojmovanja gibanja, ki se je že v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja porajal na različnih področjih umetniškega ustvarjanja. Ples so pojmovali kot enega od mnogih načinov človekovega gibanja. Pri ustvarjalnem gibu nas ne zanima zunanost in oblika giba, saj si gibe izmišljujemo sami, jih ustvarjamo in povezujemo in tako oblikujemo plesno gibanje, kjer je pomembna kakovost giba, izraznost in povezovalna dejavnost med ljudmi (Vogelnik, 1994).

Vsak človek je potencialni ustvarjalec, vendar pa se njegova ustvarjalnost razvije le ob prisotnosti dispozicij, vzgoje spontanega mišljenja ter učenja in treninga ustvarjalnega mišljenja. Otrok se ustvarjalno izraža, ker je radoveden, čuti potrebo po raziskovanju in dosežkih, samopotrjevanju ter zadovoljstvo ob reševanju kreativnih nalog. Za ustvarjalno mišljenje je potrebna določena stopnja inteligentnosti. Ustvarjalnost pomeni več različnih sposobnosti ustvarjalnega mišljenja, to so prožnost, iznajdljivost v mišljenju, bogastvo zamisli, izvirnost, domišljija, način izvedbe zamisli, pri vsakem posamezniku pa so le-te različno razvite (Kroflič in Gobec, 1992).

Pečjak (1981) ugotavlja, da je za ustvarjalnost potrebna določena mera inteligentnosti, vendar pa ta ni nujno edini pogoj za ustvarjalno mišljenje. »Umetnina ni samo izraz notranjega doživljanja, ki ga izraža ustvarjalec, ampak je v tem nosilka ali prenašalka sporočila. V umetnikovem razodevanju lastnega doživljanja je vseljeno tudi sporočilo drugim.« Za vsako ustvarjanje je bistveno vidno stvar spremeniti v doživljano stvar. Vsak posameznik na povsem svoj način podoživlja svet v sebi in okoli sebe. Tako doživet in oblikovan svet podaja v

umetniškem izražanju. Avtor v številnih raziskavah ugotavlja, da je ustvarjalnost lastnost oz. način mišljenja, pri tem pa je pomembna predvsem izvornost preoblikovanja informacij.

Pojem ustvarjalnosti je povezan tudi z odgovornostjo - ustvarjalni človek je sposoben narediti nekaj novega, čuti veliko potrebo po delu, saj želi pozitivno vplivati nase in na življenje drugih. Mnogi raziskovalci so dokazali, da je ustvarjalnost mogoče povečevati, od vsakega posameznika je namreč odvisno, kako si izoblikuje predstave o notranjem in zunanjem svetu. Po mnenju Marianne Frostig (1989) s predstavami o ustvarjalnem gibu vplivamo na zaznavanje, spomin, čustva, misli in dejanja. Meni, da je ustvarjalno gibanje primerno zlasti za otroke iz nižjega socialno – ekonomskega okolja, za manj sposobne, za otroke z motnjami zaznavanja ali učnimi težavami, pa tudi za prizadete; za vse s slabo sposobnostjo predstavljanja. Otrok deluje ustvarjalno, kadar zmore izvesti svoje predstave in misli, ki jih načrtuje. Otroci z različnimi težavami pod učiteljevim vodstvom prihajajo do novih rešitev in se tako naučijo samostojnosti, ob kateri so sposobni spoznati težave in samostojno najti druge rešitve.

Ustvarjalno gibanje temelji na otrokovem naravnem gibanju: poskakovanju, valjanju, skakanju, plezanju. Gibi izražajo razpoloženje in notranjo držo, obenem pa ustvarjajo razpoloženje. Otrokom je treba omogočiti čim več priložnosti za to dejavnost, saj tako izpopolnjujejo gibalne spretnosti in se neovirano izražajo s telesom. Dalzroze (v Frostig, 1989) je zapisal: »Zgodnje otroštvo je obdobje improvizacije, to je spontane ustvarjalnosti«.

3.1.2 VRSTE GIBALNIH DEJAVNOSTI

Po Krofličevi (1999) se gibalne dejavnosti v učno – vzgojnem procesu delijo na štiri osnovne skupine, ki se med seboj prepletajo in dopolnjujejo. Omenjene dejavnosti so:

- *Gibalne in rajalne igre*: se vežejo predvsem na športno in glasbeno vzgojo in so bolj ali manj tradicionalna vsebina teh vzgojnih področij, seveda pa jih lahko vključimo tudi v druga predmetna področja. Te vrste iger imajo velik socializacijski pomen za otroke, saj se ob dogovorjenih pravilih igre ter skozi prostorsko in gibalno obliko vključujejo v skupino, pri tem pa verbalno (govor, petje) in neverbalno (gibalno, telesno) komunicirajo.
- *Pantomima*: pri tem gre posnemanje različnih dogajanj in zahteva pozorno opazovanje, ustvarjanje mentalne slike, usklajevanje gibanja. V gledalcu pa nastajajo

miselne slike, ki so posledica pozornega opazovanja in ponotranjenja zaznanih gibalnih struktur. Pri tem je pomembno gledalčevo in izvajalčevo ubesedenje doživljanja in razlaga zamisli. Pantomimo lahko vključimo v različne vsebine pri spoznavanju okolja, pouku jezika in tudi drugih učno – vzgojnih področjih.

- *Spontane in usmerjene igre z vlogami, gibno, plesno in govorno dramatiziranje*: so dejavnosti, pri katerih otroci celostno udeležujejo različne realistične in domišljajske vsebine z gibalno in besedno dejavnostjo. Plesno izražanje, ustvarjanje in sporočanje otrokom omogoča oblikovanje gibanja ob različnih vsebinskih in predmetnih spodbudah, kot so: glasba, likovna umetnost, ples, predmeti iz spoznavanja okolja...
- *Gibalne didaktične igre*: so igre, s katerimi otroci ob besedni in nebesedni komunikaciji pridobivajo in utrjujejo znanje ter razvijajo določene psihomotorične, socialne in intelektualne sposobnosti in spretnosti.

Za te dejavnosti je značilno močno doživljanje ter individualno in še posebej skupinsko ustvarjanje z interakcijo ob spontani in namenski besedni in nebesedni komunikaciji.

3.1.3 GIBALNO – PLESNA USTVARJALNOST

Otrokom je ustvarjanje z gibanjem naraven način izražanja, ki jih sprošča, zadovoljuje, osrečuje. V zgodovini človekovega bivanja lahko zasledimo sledi plesnega ustvarjanja. Ljudje so s plesom izražali čustva, kot so veselje, žalost, ljubezen, sovraštvo, s plesom je bilo prav tako povezano tudi verovanje. V združevanju glasbe in gibanja je človek že od nekdaj iskal enotnost med prostorskim in časovnim doživljanjem. Svoje gibanje je povezoval z zvokom, tonom, glasbo. »Krik in temu pripadajoča kretanja, gib in vrisk ali jek, pesem in plesni korak... šum, topot, udarjanje po telesu, plosk, tlesk- elementarni zvočni ritem in gibanje – vrtinčenje, pozibavanje, cepetanje, omahovanje, poskakovanje, tekanje so človeka od nekdaj predstavljali v druge svetove: v svet evforije, ekstaze, estetike umetnosti« (Zagorc, 2006). V religioznih obredih je bil ples sestavni del priprav na molitev. Sprva so oponašali gibanje živali, nato pa so vse bolj oblikovali svoje plesne elemente. Ples je bil najprej dovoljen samo moškimi, kasneje pa tudi ženskimi. Iz posamičnega plesnega izražanja se je kmalu razvil tudi ples v parih in skupinah, ki je ljudi povezoval ter združeval.

Po mnenju Krofličeve (1999) lahko gibalne in plesne izkušnje pripomorejo k integraciji fizičnega in emocionalnega ter usposablajo posameznika za ustreznejše odzivanje na okolje.

Gibanje in ples povzročita v otroku odkrivanje, raziskovanje in izražanje občutij. Otrok se ob tem pričenja zavedati telesa in njegovih delov, številnih možnosti gibanja v času in prostoru, ob različni količini uporabljene energije in ob lastnih svojstvenih vzorcih gibanja.

Otroci se v zgodnji mladosti gibajo zelo svobodno, igrajo se s svojim gibanjem, sposobni so improvizirati na spontan in ustvarjalen način. Otrok mora pri pouku ali v prostočasnih aktivnostih spoznati, kakšne občutke sproža gib v njem, kako čustveno reagira na posamezna gibanja in kako lahko občutja, misli in ideje izrazi na svojevrsten način (Zagorc, 2006).

Gibalni in celotni psihofizični razvoj vključuje tudi razvoj plesne sposobnosti, ki jo imenujemo plesnost. To se kaže v ustvarjanju gibalnih, ritmičnih, prostorskih in dinamičnih sestavin plesa, v gibalnem dojetanju, zapomnitvi in obnavljanju teh sestavin ter v sposobnosti zaznavanja in doživljanja plesa ter izražanja, ustvarjanja in sporočanja s plesom. Plesnost se razvija v sklopu celotnega duševnega in telesnega razvoja, kaže pa se kot sposobnost, ki se razvija pod vplivom splošnih dejavnikov razvoja – dispozicij, spodbudnega okolja in posameznikove aktivnosti. Prav tako kot velja za vse gibalne sposobnosti, se tudi pri plesnosti vse njene »sestavine« ne razvijejo enakovredno- nekateri so bolj gibčni, drugi ritmično spretnjši, tretji imajo boljšo telesno ali prostorsko orientacijo (Kroflič, 1992).

Vendar pa pri opazovanju spontanega gibanja otroka, njihove gibalne igre, izražanja in ustvarjanja z gibanjem ugotovimo, da je njihova izraznost v gibanju značilna za vsako posamezno razvojno stopnjo. V prvem, drugem in tretjem letu starosti otrok ob gibanju izraža zadovoljstvo, ritmičnost, ponavljanje in vzpostavitev socialnega stika. Kroflič in Gobec (1995) navajata osnovne značilnosti plesnosti pri tej starosti, ki se kažejo kot:

- spontano gibanje v izražanju čustev, v funkcijski igri, usvajanju in spoznavanju okolice,
- opazovanje gibanja v okolici in poskusi posnemanja gibanja iz okolice,
- usklajevanje gibanja z ritmom glasbe in s predmetom, s katerim je otrok v stiku.

Razvoj plesnosti v obdobju treh in štirih let otrokovega gibalnega razvoja se kaže kot:

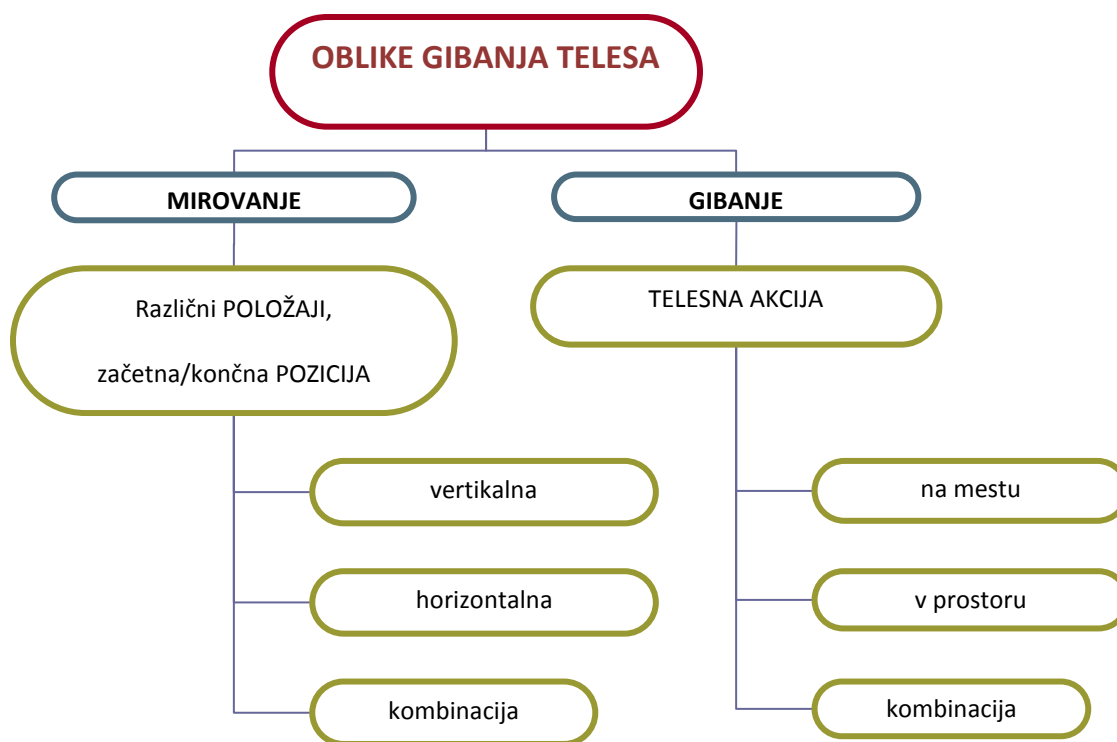
- gibanje postane bolj celovito in je v skladu z ritmom glasbe ali besedila,
- v gibanju otrok obvladuje prostor, se vživi v okolje in ga posnema,
- z gibanjem otrok podoživlja čustva in oblikuje gibanje.

Osnovne značilnosti plesnosti pet-, šest- in sedemletnega otroka se kažejo v posebnostih, ki se v nadaljnjih razvojnih obdobjih lahko bogatijo ali zamirajo, kar je odvisno od spodbud iz okolja, v katerem se razvijajo, ter od otrokovih dispozicij. Te značilnosti so:

- pri gibanju lahko obvladuje več različnih gibov istočasno in zaporedno,
- natančno posnema gibanje iz vsakdanjega življenja,
- oblikuje prostor v skupini ali samostojno, v ravni in krožni liniji, v različnih smereh,
- sledi ritmu in melodiji glasbe, jo doživlja in ob primerni spodbudi ustvarja nova lastna gibanja ob ritmu (Kroflič in Gobec, 1995).

Laban (v Kroflič, 1992) je kot arhitekt, slikar, koreograf in plesni pedagog ter teoretik gibanja in plesa preučeval človekovo gibanje glede na strukturo, prostorske odnose, izrazne kakovosti in psihosocialne vidike. Ugotovil je, da kadar se človek giblje, se giblje v prostoru in času z določeno močjo in v določenem toku. Čas in prostor sta torej pri vsakem gibanju tesno povezana; vsako gibanje ima svoje trajanje, hkrati pa pomeni tudi nek premik v »lastni« ali zunanji prostor.

V plesu oblikujemo stvaritev z eno samo vrsto materiala – to je naše telo. Skozi gib in gibanje se izražamo v oblikah gibanja, ki nastajajo z uporabo telesa ob določeni aktivnosti v prostoru in času. Pri analiziranju samega giba lahko ugotovimo, da je ta posledica sprostitve in usmeritve določene energije oziroma sile. Od količine energije sta odvisni kakovost posameznega giba oziroma dinamika gibanja (Zagorc, 2006).

Slika 2: Oblike gibanja telesa (povzeta in prirejena po Likovnik, 1996 in Zagorc, 2006)

Telo se lahko giblje ali miruje. Skozi gib in gibanje se telo izraža v oblikah gibanja, ki nastanejo z uporabo telesa ob določeni aktivnosti v prostoru in času. Sam gib je posledica sprostitve in usmeritve določene energije oziroma sile, moči. Labanovo analizo človekovega gibanja in ustvarjanja z gibanjem lahko povzamemo na naslednji način (po Kroflič, 1992): **MOJE TELO** (deli, strani, oblike, odnosi, manipulacije) **SE GIBLJE** (s prenosom teže, z vzdrževanjem ravnovesja) **V PROSTORU** (osebno, splošno, dimenzijah, smereh, ravneh, velikostih, vzorcih) **V ČASU** (tempo, ritem) **Z MOČJO** (stopnja, kakovost, ustvarjanje, absorbiranje moči) **IN S TOKOM** (svobodnim, vezanim, v gibalnih sekvencah z začetkom in koncem, s prehodi) (Likovnik, 1996).

Gibalno-plesna improvizacija je odprt sistem, v katerem se posameznik sproti odziva na spodbude iz okolja in porajajoče gibalne ideje ter jih integrira v nastajajočo strukturo. Ob plesu, razmišljanju, poslušanju, pogovarjanju, se ustvarijo nove zamisli, ki jih lahko izraziš preko gibanja. Iz na začetku slučajnega gibanja in slučajnih odnosov nastaja struktura, kompleksna vsebina z zavestnimi občutki, vzorci, mislimi.

Gib je sredstvo posameznikovega izražanja; plesalec, odrasel ali otrok je individualen ustvarjalec, ki z gibanjem izraža svoja čustva, doživetja, misli, odnos do sveta. V ustvarjalnem vzgojnem plesu je telo instrument za raziskovanje, oblikovanje in izražanje posameznikovih odnosov do okolja, instrument, s katerim komuniciramo prek občutij in čustev, misli, zgodb in dogodkov. Vzgajati s plesom pomeni spodbujati razvoj telesnih in duševnih sposobnosti kakor tudi emocionalni, socialni in intelektualni razvoj (Kroflič, 1999).

V ustvarjalnem plesu je po mnenju Levanthala in Schwartz (1983, v Kroflič, 1990) telo instrument za raziskovanje, oblikovanje in izražanje posameznikovih odnosov do okolja, s katerimi komunicira prek občutij in čustev, misli, zgodb in dogodkov. Ustvarjalno gibanje, ki je bistvena sestavina plesa, sociodrame, pantomime, cenijo predvsem tisti avtorji, ki se ukvarjajo z otroki s posebnimi potrebami. V aktiviranju ustvarjalnosti skozi gibalne aktivnosti vidijo predvsem terapevtsko vrednost, skozi katero lahko pozitivno vplivajo na otrokov celostni razvoj.

3.1.4 VPLIV USTVARJALNEGA GIBA NA ČLOVEKOV CELOSTNI RAZVOJ

Ustvarjanje z gibanjem ima poseben pomen v predšolskem in šolskem obdobju otroka. Za predšolsko obdobje je namreč značilno, da so v ospredju senzomotorične aktivnosti kot stopnje v razvoju mišljenja (Kroflič, 1992). Predšolski otrok se rad giblje in pleše, posnema različna elementarna gibanja, zato je tudi naloga vzgojitelja, da s svojo ustvarjalnostjo in usposobljenostjo poskrbi za razvoj otrokove ustvarjalnosti. Vpliva lahko na otrokove telesne sposobnosti, njegov način gibanja, duševne sposobnosti za reševanje težav ter na čustvene in vedenjske sposobnosti.

Skrbno načrtovan program pripomore k temu, da otrok postane bolj ustvarjalen in uspešnejši pri učenju v šoli. Povečajo se lahko tudi njegove sposobnosti, kot so zbranost, hitrost odzivanja in nadzor nad samim seboj. Poostri se lahko občutek za otrokov zunanji svet, okolje, prostorske in časovne razsežnosti (Frostig, 1989).

Telo otroka z gibanjem postaja gibčno, prožno in koordinirano, plesne dejavnosti pa v njem prebujajo estetsko tenkočutnost, izražanje čustev in umetniško ustvarjalnost. Frostig (1989) ugotavlja, da se z gibanjem izboljšuje splošna telesna odpornost, naravna želja po gibanju in občutek obvladovanja lastnega telesa pa povzročita ugodno duševno počutje. Z ustvarjalnim

gibanjem razvijamo vse gibalne značilnosti. Te so: sosledno ubrana uporaba mišic ali mišičnih skupin, tekoče, pravilno uravnoteženo gibanje ali ritem gibanja, gibčnost ali sposobnost gibanja posameznih delov telesa, spretnost oziroma sposobnost odzivanja (nadzor nad lastnim telesom), vse tri vrste ravnotežja (mirujoče, v gibanju in ravnotežje s predmetom) ali ohranjanje telesnega položaja pri najmanjšem stiku s podlago, moč, ki se nanaša na utrjenost telesnih mišic ter mišično in srčno – dihalno vzdržljivost (Likovnik, 1995).

3.1.5 GIBALNI RAZVOJ IN MIŠLJENJE

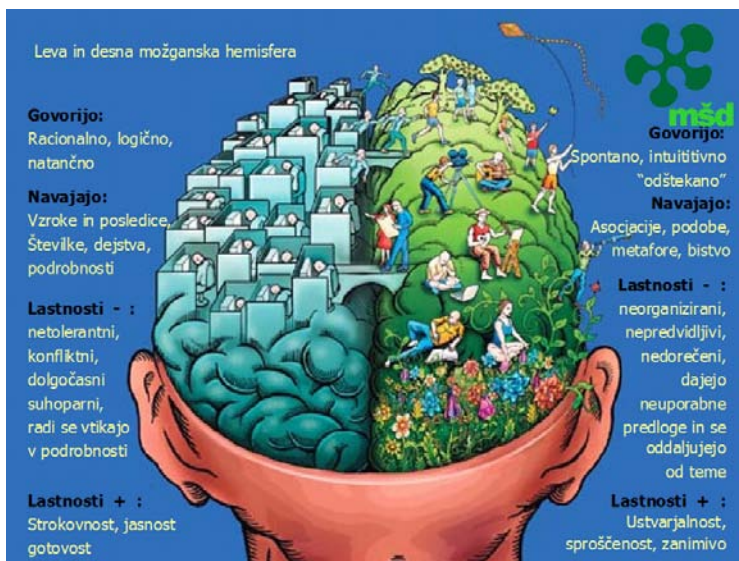
Motorični razvoj otroka poteka v predvidenih fazah, čeprav otroci določene motorične spretnosti usvojijo individualno, v različnih starostnih obdobjih. Motorični sistem telesu omogoča izvajanje hotenih in nehotenih gibov. Vzporedno z nadzorom nad gibanjem lastnega telesa se razvijajo možganski centri, ki nadzirajo motorični razvoj. Zrelost celotnega telesnega sistema je predpogoj za učenje gibalnih spretnosti. Pri organiziranju gibanja med seboj sodelujejo trije medsebojno povezani sistemi: osrednje živčevje, periferno živčevje in skeletna mišičnina. Za koordinirano delovanje motoričnega sistema in celotnega živčevja je ključnega pomena uravnavan in natančno usmerjen prenos informacij s pomočjo akcijskih potencialov. Dozorevanje in delovanje motoričnega sistema je povezano z endokrinim sistemom, saj hormoni skupaj z geni in nekaterimi drugimi faktorji organizmu omogočajo pravilen razvoj od rojstva naprej (Jurdana in Pišot, 2010).

Otrokom je treba omogočati veliko gibanja. Gibalne aktivnosti so v otroškem razvoju bistvenega pomena, omogočajo spoznavanje lastnega telesa in okolice ter skrbijo za razvoj senzoričnih sistemov in njihovo integracijo na nivoju osrednjega živčevja. Dokazano je, da so otroci, ki so gibalno spretni in dobro obvladajo različne gibalne veščine, uspešnejši pri hitrejšemu in učinkovitemu osvajanju novih specifičnih veščin.

Za ustvarjalni proces je značilna spontanost, ko naključne zunanje spodbude učinkujejo na podzavest, se uskladiščijo v spominu in se spontano preoblikujejo v nove domislice in težave. Fiziološka osnova ustvarjalnosti je v različno delujočih možganskih hemisferah. Leva stran je specializirana za razumske, besedne, analitične procese, desna pa za prostorske, vizualne, čustvene, sintetične procese. Leva možganska polovica nadzoruje gibe in občutke v desni polovici telesa, desna polovica pa gibe in občutke leve polovice telesa. Obe hemisferi se za učinkovito ustvarjalno dejavnost povezujeta, vendar pa je pomembnejša desna polovica

možganske hemisfere, ki usmerja k celotnemu modelu razmišljanja in se sočasno lahko ukvarja z več pojmi hkrati (Zagorc, 2006). Sposobna je tudi intuitivnih miselnih preskokov, ki dopolnjujejo le napol oblikovane miselne prebliske (Grubešič, 2010).

Zagorc (2006) meni, da pri fizičnih aktivnostih, kot so ples in drugi športi, pri nadzorovanju telesnih gibov sodelujeta obe polovici možganov, vendar zaznavne in informacijsko posredovane funkcije izvirajo izključno iz desne možganske polovice.

Slika 3: Leva in desna možganska hemisfera (Dimic, 2010)

Kojić (2010) v svojem članku navaja, da številne publikacije že od sedemdesetih let prejšnjega stoletja poskušajo razložiti skrivnosti ustvarjalnosti, ki izhajajo iz desne možganske hemisfere. Številni raziskovalci, med njimi filozof Karl Popper in nevrokirurg John Eccles, desno hemisfero opisujejo kot »podrejen, manjvreden« del možganov. Leva polovica možganov je dolgo veljala za prevladujočo sfero, ki je odgovorna za človekovo edinstveno zmožnost govora in s tem tudi za samozavedanje.

Po raziskavah nevrologa Rogerja Sperryja imata leva in desna možganska hemisfera različne funkcije, vendar se medsebojno dopolnjujeta. V primerih otrok bi njihovo normalno delovanje lahko razložili s predpostavko, da lahko na stopnji razvoja živčnih celic in možganov nekateri nevroni prevzamejo naloge manjkajočih nevronov.

Možganski centri, ki nadzorujejo motorični razvoj, se razvijajo vzporedno z nadzorom nad gibanjem lastnega telesa. Za učenje gibalnih spretnosti je zrelost celotnega živčnega sistema

pogoj, da se te sposobnosti sploh lahko normalno razvijejo. Živčni sistem normalno razvitega otroka zmore absorbirati vnose in se odzivati na ustrezen način. Dozorevanje centralnega živčnega sistema tako pomaga otroku, da bolje usklajuje in obvladuje svoje gibe.

3.1.6 VLOGA UČITELJA/PEDAGOGA PRI OTROKOVEM GIBALNEM IZRAŽANJU

Vloga pedagoga pri razvijanju otrokovih gibalnih funkcij je izredno pomembna. V današnjem času še posebej, saj starši oziroma otrokovi bližnji nimajo dovolj časa ali potrpljenja za ukvarjanje z njimi. Delo s predšolskimi otroki od vzgojitelja zahteva spodbujanje in razvijanje ustvarjalnosti skozi izražanje in oblikovanje z gibanjem, kot tudi uporabo metode ustvarjalnega gibanja pri pouku v šoli. Vzgojitelj/učitelj otrokovo ustvarjalnost razvija z dejavnostmi, ki niso v naprej oblikovane ali vezane na določeno obliko (Kroflič in Gobec, 1995). Seveda pa je pri razvoju ustvarjalnosti otrok še posebej v ospredju vzgojiteljeva/učiteljeva lastna inovativnost in ustvarjalnost, ki jo le ta pokaže z izborom najrazličnejših aktivnosti. Pri tem lahko vzgojitelj opravlja vlogo režiserja, koreografa, glasbenika, plesalca, scenarista, organizatorja in spodbujevalca. Otroci si ob primerni spodbudi upajo oblikovati nove, lastne gibalne vzorce in raziskovati različne možnosti gibanja.

Frostig (1989) navaja, da so osnovne čutno – gibalne spretnosti, ki jih otrok razvije že v prvem obdobju življenja (med 18. in 24. mesecem), prvi korak k neodvisnosti, k sposobnosti obvladati zunanji svet in prilagoditvi zahtevam okolja. Mnogi otroci do šolskega obdobja teh funkcij ne razvijejo do popolnosti, zato je treba pri gibalnih aktivnostih poskrbeti, da se jih naučijo brez pomanjkljivosti.

Otrok potrebuje pomoč vzgojitelja, da ga usmerja in vodi do zamisli, idealov, vrednot, ciljev in navad, ki jih poskuša prenesti v gibanje. Z raziskovalnim gibanjem posameznik pridobi izkušnje, ki okrepijo njegovo samozavest, mu prinesejo notranje zadovoljstvo in izpolnitev.

Gibanje z elementi plesne vzgoje od vzgojitelja zahteva psihofizično angažiranost, dobro predstavno mišljenje, posluš, iznajdljivost, motorično spretnost, itd. Ker je pri tej dejavnosti vzgojitelj brez pripomočkov, mora s telesom in gibanjem telesa v povezavi z gibalnim ustvarjanjem ustvariti nove kvalitete. Biti mora tudi primerno usposobljen za izvajanje gibno plesnega ustvarjanja, saj le na ta način lahko opazi tako spontano gibanje v usmerjenih plesnih

zaposlitvah kot tudi tisto spontano ustvarjanje, ki pride iz živahnosti in nagajivosti (Kroflič, 1990).

Učiteljeva glavna naloga je, da preden začne z učinkovitim terapevtskim programom gibalne vzgoje, oceni pomanjkljivost posameznega otroka na področju gibalnih spretnosti. Otrokom z različnimi primanjkljaji je treba cilje gibalne vzgoje usmeriti na njihove individualne potrebe. Vadba mora potekati postopoma, z majhnimi koraki, tako da otrok dosega uspeh za uspehom. Otrokom morajo biti gibalne dejavnosti prijetne, s tem bodo razvili željo po ustvarjanju.

3.2 GIBALNA USTVARJALNOST OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI

Bistvo ustvarjanja je, da otrok oziroma posameznik skuša po svoje interpretirati določeno gibalno strukturo ter s svojo domišljijo prispevati k raznolikosti gibalnega izražanja. Vsak nov gib je kot nekakšen odgovor telesa na dogajanje v zunanjem svetu. Ljudje so bili dolgo časa prepričani, da učenci z zmernimi motnjami v duševnem razvoju niso ustvarjalni.

Grubešičeva (2010) v svoji raziskavi pri procesu vzgoje in izobraževanja otrok z zmernimi motnjami v duševnem razvoju uporablja metodo ustvarjalnega giba in plesa in jo povezuje z vsemi področji vzgoje in izobraževanja. Z metodo razvija ustvarjalno mišljenje ter socialne spretnosti teh učencev, ki jim omogočajo uspešno vključevanje v ožje in širše družbeno okolje. Z vključevanjem ustvarjalnega giba in plesa v proces vzgoje in izobraževanja učencev z zmernimi motnjami v duševnem razvoju dobi pouk celosten pristop in značilnosti sodobnega pouka, saj povezuje telesno z duševnim. Zohar-Marshall (v Koban Dobnik, 2005) navaja, da je duhovna inteligenca nujna podlaga za učinkovito delovanje razumske in čustvene inteligence. Po njegovem mnenju niti razumska niti čustvena inteligenca ne zadostujeta za to, da bi pojasnili vso celovitost človeške inteligence, bogastvo človeške duše in domišljije. Duhovna inteligenca povezuje naše inteligence, saj deluje iz možganskega središča – iz nevroloških združevalnih funkcij možganov ter omogoča ustvarjalnost, menjavo pravil in spreminjanje položajev.

Avtorica zgoraj omenjene raziskave je z metodo opazovanja, pogovori s starši, skupinskimi pogovori z učenci ob vsaki gibno-plesni delavnici ugotovila pozitivne spremembe glede vpliva ustvarjalnega giba in plesa na razvoj ustvarjalnega mišljenja in razvoj socialnih spretnosti, saj sta se izboljšali prostorska orientacija in sposobnost opazovanja. Gibalne

aktivnosti v raziskavi so prav tako pozitivno vplivale na njihovo pozornost, ki je postajala vedno daljša, na razumevanje in upoštevanje pravil, pomnjenje, sposobnost vodenja, podrejanja. Domišljija otrok v gibu in plesu je spodbudila vsebine njihove notranjosti ter uravnoteženje socialnih in emocionalnih dejavnikov.

Gibalno-plesne dejavnosti lahko pozitivno vplivajo tako na otroke z vedenjskimi težavami, specifičnimi učnimi težavami in s posebnostmi v razvoju kakor tudi na otroke z motnjami v telesnem in duševnem razvoju. Omenjene dejavnosti skozi telo vplivajo na duševnost (Kroflič, 1999).

Gibanje je pomembno za vsakogar, ker spodbuja miselne procese, poživlja telo in vsesplošno pozitivno vpliva na vse ravni človekovega razvoja. To je še posebej primerno za osebe s posebnimi potrebami, saj ravno zaradi motenj v razvoju oziroma prizadetosti potrebujejo nekaj, v čemer uživajo in pri čemer se dobro počutijo. Otroci se skozi ustvarjanje z gibom sprostijo, samopotrjujejo, oblikujejo samopodobo in lažje komunicirajo z ostalimi otroki (Hribar, 2006).

Po mnenju Frostigove (2000, v Kroflič, 1992) ima ustvarjalno gibanje večkratno vrednost, saj prispeva k razvoju hkratnega zavedanja sebe in okolja. S tem namreč krepi predstavljenost, integrira zavedanje, spominjanje, čustva in akcijo. Tako je ustvarjalno gibanje še posebej koristno za kulturno prikrajšane in zavrte otroke, otroke s primanjkljaji v zaznavanju, za učence z učnimi težavami in duševno zaostale, torej vse, ki jim je iz različnih razlogov skupna pomanjkljiva predstavljenost.

King (1989, v Kroflič, 1992) poudarja pomen vizualizacije oziroma ustvarjanje duhovnega sveta za posameznikovo vedenje. Z ustvarjanjem notranjega sveta si človek lahko pomaga pri izbiranju vedenjskih vzorcev, ker si zmore predstavljati, kako bo izbrano vedenje delovalo v dani situaciji. Zmožnost ustvarjanja notranjega sveta naj bi bilo povezana z inteligentnostjo, zavedanjem možnosti in ustvarjalnostjo. Z ustvarjanjem notranjega sveta dobi posameznik občutek moči, izpolnitve in svobode.

Uporaba ustvarjalnega giba pri osebah s posebnimi potrebami ima številne pozitivne učinke. Geršak, Sadevčič in Erban (2008) navajajo, da so v skupinskem delu osebe bolj sproščene, motivirane za delo in ustvarjalne. Z domišljijo, ki jo uporabljajo pri ustvarjalnem gibu, krepijo

osredotočenost in vizualizacijo, razvijajo empatijo, ustvarjalno mišljenje in govor. Z različnimi gibalnimi dejavnostmi se osebe sproščajo napetosti, spoznavajo svoje telo, um in notranji jaz, izražajo svoje občutke in s tem krepijo samopodobo.

3.2.1 GIBNO – PLESNA TERAPIJA

Gibno – plesna terapija je psihoterapevtska metoda uporabe gibanja in plesa, ki pripomore k boljšemu čustvenemu, socialnemu, fizičnemu in kognitivnemu stanju (Geršak idr., 2008). Metoda ustvarjalnega giba in plesa je ena od novjših oblik terapij z umetnostjo, s katero lahko posameznik izraža svoje emocije in ne zapostavlja gibanja kot gibalnega izražanja. Z gibno-plesnimi dejavnostmi si osebe s posebnimi potrebami izboljšujejo motoriko, orientacijo v prostoru, uživajo v izražanju svoje plesno-gibalne ustvarjalnosti, gradijo na svoji samozavesti in samopodobi, psihofizični kondiciji, sproščanju svojih občutij. Temelji na dejstvu, da sta telesnost in duševnost povezani. Duševne in čustvene težave lahko povzročajo mišično napetost in prisiljene gibe, po drugi strani pa lahko stanje telesa pozitivno ali negativno vpliva na duševno in čustveno počutje. Poudarek terapije je na tem, kako oseba čuti svoje telo in gibe.

V različnih psiholoških raziskavah lahko zasledimo, da sta psiha in čustveno doživljanje posameznika zelo povezana, le to pa se lahko izraža z govornico telesa oziroma izrazom telesa, telesno držo. V današnjem svetu je vse preveč pritiskov usmerjenih v otroka, od njih se zahteva popolnost. Prehitro jim je odvzeta otroška igrivost, sanjarjenje, domišljijski svet, ki otroke navaja na prijazno okolje, prehitro odraščanje pa privede do agresivnega vedenja, psihosomatskih težav in različnih bolezni. Ples in gibalno izražanje aktivirata ustvarjalnost in domišljijo, kar lahko pozitivno vpliva na otrokovo osebnost.

Kroflič (1992) v svoji knjigi omenja pozitivne učinke plesne terapije za različne kategorije otrok, tako za vedenjsko motene, za otroke s specifičnimi učnimi težavami in posebnostmi v razvoju kakor tudi za telesno in duševno prizadete otroke. Cilj terapije je, da skozi telo vpliva na duševnost. Otrok se pričinja zavedati telesa in njegovih delov, številnih možnosti gibanja v času in prostoru z različno izrabo energije in lastnih svojstvenih vzorcev gibanja. S tem se razvija celotna osebnost vsakega posameznika.

Defektologinja Katja Bucik (2011) plesno-gibalno terapijo za otroke s posebnimi potrebami izvaja v Centru za izobraževanje, rehabilitacijo in usposabljanje Vipava. Z delavnicami otrokom in mladostnikom nudi pridobivanje novih izkušenj za razvoj komunikacijskih sposobnosti in celostni razvoj. Gibanje je osnovni vir komunikacije vseh ljudi. Še posebej pri otrocih celostna komunikacija temelji na gibanju. Otroci se z gibanjem igrajo, raziskujejo in uživajo v različnih kombinacijah in kakovostih gibanja in plesa. Glavno vodilo gospe Bucik pri vodenju temelji na dejstvu, da ima vsako telo neskončno možnosti izražanja. Tako je osnova za potek plesno-gibalne terapije gibalno ustvarjanje, ki je bistvena sestavina plesa. V omenjene dejavnosti gospa Bucik vpleta spoznavanje lastnih vzorcev gibanja, različne kvalitete gibanja, elemente plesno-gibalne terapije, različne zvrsti plesa in plesno-gibalne improvizacije.

Otroci so v oblikovanju in ustvarjanju novih, sebi lastnih motivov, svobodni. Po mnenju Bucikove ustvarjalno-gibalne dejavnosti olajšujejo komunikacijo vsem otrokom ne glede na njihove posebne potrebe. S tem zadovoljujejo osnovno potrebo po gibanju in za človeka značilno potrebo po ustvarjanju. Program njenega dela vključuje: očesni kontakt, opazovanje, zrcaljenje, raziskovanje smeri in oblike gibanja, zaporedje gibanja (časovno, prostorsko), raziskovanje lastnega telesa in prostora, različne načine gibanja, vizualno-motorično koordinacijo ter časovno, prostorsko in kvalitativno orientacijo, pozornost in upoštevanje zaporedij in navodil v igri. Zastavljen program je pester in inovativen, otroci pa s svojo energijo in sodelovanjem prispevajo k še dodatni vrednosti njenega dela.

3.3 RAZVIJANJE USTVARJALNOSTI ZA OTROKE S POSEBNIMI POTREBAMI

3.3.1 GIBALNO USTVARJANJE OTROK Z MOTNJAMI V DUŠEVNEM RAZVOJU

Slatner in Kovačič (v Bužan idr., 2010) sta mnenja, da se pri otrocih z motnjami v duševnem razvoju motnje gibanja kažejo v upočasnjem in omejenem tempu; nekatere motorične sposobnosti so manj razvite, kar se kaže v pomanjkanju moči, gibljivosti, koordinacije, spretnosti, vzdržljivosti, hitrosti in ritma gibanja. Nekateri otroci nimajo razvite predstave o lastnem telesu, slabo se znajdejo v prostoru in času. Z gibalnim ustvarjanjem poskušajo otroci te motnje v največji meri »izolirati«, saj jim vsaka nova motorična spretnost odpre nove priložnosti – vsaka dejavnost odkriva nova doživetja, povezuje njihovo doživljanje lastnega telesa ter prostora. Gibalne dejavnosti jih čustveno in čutno zadovoljujejo.

Đorđević (1982, v Likovnik, 1995) opisuje, da se domišljija mentalno zaostalih oseb kot specifičen ustvarjalni način izražanja razvije mnogo kasneje kot pri povprečni populaciji, pri težje in težko mentalno zaostalih posameznikih pa sploh ne obstaja. Mentalno zaostale osebe težko ločijo med domišljijскими predstavami in opazovanjem. Hotena ali namerna domišljija se pri njih razvija postopoma in načrtno s pomočjo specialnih metod, nenamerna prosta domišljija pa je pri njih brez kakršnega koli nadzora. Posledično lahko pri mentalno zaostalih osebah opazimo manjše število predstav. Za njih je značilna težnja k tipičnim predstavam, poenostavljanje predstav ter poenotenje različnih predstav o predmetih in odnosih med njimi.

Otrok z motnjami v duševnem razvoju se slabo zaveda svojega telesa, kar pogosto privede do dvoma v lastne gibalne sposobnosti. Treba ga je spodbujati k raznovrstnim gibalnim dejavnostim, s katerimi se razvijajo gibalne ter druge sposobnosti in lastnosti. Z ustreznimi gibalnimi nalogami otrok pridobiva nadzor nad gibi velikih mišic in postopno razvija tudi fino motoriko. Pri različnih skupnih izražanjih, kot so plesne dejavnosti, mora imeti otrok z motnjami v duševnem razvoju vlogo, pri kateri je uspešen in lahko enakopravno sodeluje z ostalimi, kar mu da občutek pripadnosti skupini in bogati njegove socialne izkušnje (Videmšek idr., 2012).

Otroci z motnjami v razvoju potrebujejo veliko gibanja, saj so gibalne dejavnosti pomemben spodbujevalec duševnega in telesnega razvoja. Tudi otroci z omenjenim primanjkljajem so ob različnih gibalnih igrah ustvarjalni, doživljajo ugodje, se umirjajo in povečujejo učne učinke (Hribar, 2006). Po številnih raziskavah o pomenu plesnega gibanja za osebe z motnjami v razvoju je bil ugotovljen velik napredek v njihovem ustvarjanju, razvoju njihovih psihofizičnih sposobnosti in socialnih spretnosti.

3.3.2 GIBALNO USTVARJANJE SLEPIH IN SLABOVIDNIH OTROK

Pri slepih in slabovidnih je za ustvarjalno gibalne dejavnosti treba upoštevati nekatere posebnosti za večjo varnost in učinkovitost:

- potreben je dovolj velik igralni prostor, posameznik mora biti seznanjen, kje se nahajajo stvari v prostoru,
- vzgojitelj/učitelj mora upoštevati potrebo po jasnem izražanju, saj glas dobi nov pomen in vlogo,

- otrokom je treba natančno opisati prostor, kjer se določena gibalna aktivnost izvaja, skupino, ki sodeluje pri aktivnosti,
- sprva je treba otroka večkrat voditi (kadar nima svojega spremljevalca), da se čuti varnega, šele kasneje lahko sam izraža svoje ustvarjalno gibanje (Vute, 1999)

Slepim in slabovidnim otrokom in mladostnikom lahko raznovrstnost ustvarjalnega gibanja pomaga pri bolj samozavestnem in svobodnem gibanju, v osvajanju prostora, okolice, zvokov in ritma. Zaradi specifičnega razvoja je treba pri slepem otroku razvijati grobo in fino motoriko in ga usmerjati v uporabo preostalih čutil. Novih gibov se slepi in slabovidni nauči prek profesionalnega telesnega stika in dotika. Namesto koordinacije oko – roka mora slepi vzpostaviti koordinacijo uho – roka. To mu omogoča, da poišče smer zvoka, ki ga predmet oddaja, ga najde in raziskuje. Njegova roka je osnova za raziskovanje vsega sveta. Gibe pri plesnih dejavnostih mu je treba opisati in pokazati na njegovem telesu in telesu odraslega. Pogosto otroci z omenjenim primanjkljajem niso notranje motivirani, zato jih je treba k tem še posebej spodbujati (Čas idr., 2003).

Otrok z omenjeno motnjo potrebuje dovolj časa, da lahko določeno gibalno aktivnost izvede čim bolj samostojno. Pomembno je, da postopoma razvije orientacijo na telesu in v prostoru glede na položaj telesa. Poleg raznovrstnih športnih rekvizitov se otroku ponudijo še zvočne igrače (npr. žoge z zvončkom, riž), igrače, ki jih potiska naprej (npr. samokolnica, vozički, kolo, rolke,...), priporočljive pa so tudi igrače v intenzivnih in kontrastnih barvah (Videmšek, idr., 2012).

3.3.3 GLUHI IN NAGLUŠNI OTROCI IN NJIHOVA USTVARJALNOST

Vsak človek s svojimi kretnjami sporoča veliko o sebi: kakšen je njegov odnos do sogovornika, kako se počuti... Obvladovanje in prepoznavanje govornice telesa v večji meri pripomore k uspešnemu sporazumevanju. Šport omogoča precej nebesednega sporazumevanja, kar je za slušno prizadete precejšnja prednost. Pri športni vadbi mora učitelj poznati osnovne možnosti vzporednega sporazumevanja, kakšni so opisni znaki itd., da lahko vadba poteka čim bolj tekoče. Prav tako je pri razlagi navodil treba uporabljati več kretenj in izraznih gibov brez nepotrebne obrazne mimike (Vute, 1999).

Tako kot vsem ljudem tudi gluhih in naglušnim otrokom športne aktivnosti veliko pomenijo, zato jih je treba vključiti v različne programe. Pomen športne aktivnosti je pomemben tudi v vzgoji in rehabilitaciji, v razvijanju telesnih funkcij, vpliva na razvoj samozaupanja, notranje individualne stabilnosti, torej na celotnem psiho-motornem področju življenja. Z udeleževanjem v športnih aktivnostih ter uspešnosti v njih se čutijo enakovredne vsem ostalim »slišočim« športnikom.

Tudi gluhi ali naglušni otroci so lahko ustvarjalni, zato jih je treba vključiti v vse umetniške dejavnosti. Gluhi in naglušni glasbe ne slišijo oziroma jo slišijo slabo, vendar pa čutijo vibracije zelo nizkih ter glasnih tonov. Ker so zelo dobri opazovalci in imajo dober občutek za ritem, odlično posnemajo telesna gibanja. Ples je samozadostno izrazno sredstvo, zato je možno plesati tudi v tišini. V Sloveniji delujejo številne plesne delavnice za gluhe in naglušne. Po mnenju plesnih koreografov so gluhi boljši plesalci, saj bolje posnemajo koreografijo kot slišočiji plesalci. Plesno gibalne dejavnosti pri gluhih in naglušnih zmanjšujejo občutke izolacije in motivirajo posameznika za socialne odnose. Skozi posnemanje in kasnejše samostojno izražanje razvijajo svojo ustvarjalnost v gibu in plesu (Geršak idr., 2008).

3.3.4 OTROCI Z GOVORNO-JEZIKOVNIMI MOTNJAMI

Otroci z govorno-jezikovnimi motnjami potrebujejo več časa, da sprejmejo, razumejo in predelajo določeno informacijo. V prostoru, kjer se določena gibalna aktivnost izvaja, je treba ustvariti prijetno čustveno klimo, ter omogočiti možnosti za učinkovito delovanje in sodelovanje. Nekateri otroci s to motnjo imajo težave pri gibanju, zato jih je treba spodbujati k temu, da se vključujejo in vztrajajo v vseh aktivnostih (Čas idr., 2003).

Pri plesno gibalnih dejavnostih je sprva velik poudarek na osnovnih oblikah gibanja v razvojnem zaporedju. Otrok mora spoznati in obvladati lastno telo v času in prostoru. Šele ko vsako stopnjo dobro obvlada in usvoji, lahko prehaja na sestavljene motorične spretnosti in ostale športne dejavnosti.

Gibalne aktivnosti oseb z govorno-jezikovnimi motnjami prav tako pripomorejo k učenju pojmovanja samega sebe, razvijanju orientacije v prostoru in odpiranju področja izražanja.

Gibalne aktivnosti za tovrstno populacijo oseb vsebujejo ustvarjalno gibanje in ples, pantomimo, posnemanje, improvizacijo in dramo (Geršak idr., 2008).

3.3.5 GIBALNO OVIRANI OTROCI IN NJIHOVO GIBALNO USTVARJANJE

Otrokom z motnjami v telesnem razvoju gibanje ne glede na njihove prizadetosti prav tako predstavlja sredstvo izražanja, sproščanja in ustvarjanja. Zagorc (2006) je v svoji knjigi zapisala: »Glasba in ples sta isti zvrsti umetnosti, ki delujeta na nas bolj čustveno kot miselno«. Otrokom je kljub določeni oviri treba omogočiti raznoliko izbiro gibanja, predvsem pa jim je treba omogočiti, da se spodbudi njihova domišljija, ki jo najlažje izrazijo pri gibalnih igratih. Uporaba domišljije je v otrokovem odkrivanju gibanja izredno pomena, pomembno je le, da so cilji in način dela prilagojeni njihovim sposobnostim, starosti in interesom.

Za gibalno oviranega otroka je prostor eden od pomembnih dejavnikov za vključevanje v športno okolje. Treba je prilagoditi »delovni prostor«, ki ga omogoča posebna oprema, ortopedski pripomočki in didaktični materiali. Tudi pri teh otrocih sta potreba po gibanju in igri primarni potrebi. Vsakodnevne gibalne dejavnosti tako izvajajo s posebnimi prilagoditvami, ki so specifične pri vsakem otroku. Za ustrezen razvoj otrokovega gibanja je treba poznati potek pravilnega gibalnega razvoja, posameznih gibalnih vzorcev in prehode iz enega v drug položaj (Čas idr., 2003).

3.3.5.1 Ples na vozičkih

Zadnja leta se v Sloveniji pojavlja posebna oblika plesnega ustvarjanja, to je ples na vozičkih oziroma »wheelchair dancing«. Pleše se lahko v paru, torej dva plesalca na invalidskih vozičkih, ali mešano, eden na vozičku, drugi hodeč. Namen plesa na vozičkih je, da je ples omogočen vsakomur, ne glede na oviro, ki jo imajo. V Sloveniji deluje samo en plesni klub, kjer je možno plesati na vozičku, to je Plesna Zebra. Ustanovljen je bil s podporo društva študentov invalidov Slovenije predvsem z namenom razvoja tega plesa, zbiranja sponzorskih sredstev ter organizacijo mednarodnih tekmovanj.

Ples na vozičkih se je razvil na Nizozemskem leta 1975, od tedaj naprej so Nizozemci glavni organizatorji izobraževanj za trenerje tovrstnega plesa, postavili pa so tudi pravila tekmovanj, ki se odvijajo v standardnih in latinsko ameriških plesih (Jurenc, 2012).

Glavna trenerka naše izurjene plesne ekipe je Petra Škofic, ki je s pomočjo društva Zebra poskrbela, da je ples na vozičkih tudi pri nas vse bolj razširjen. Po njenem mnenju ustvarjalnost ne pozna invalidnosti, saj imajo tudi te osebe smisel za lastno ustvarjanje, močna želja po plesu in druženju pa jih žene, da njihovi treningi potekajo celo večkrat na teden. Njihovo najpomembnejše vodilo je »Če ne moreš hoditi, še ne pomeni, da ne moreš plesati.« S plesom se poleg pozitivnega učinka na duševne lastnosti krepijo njihove telesne zmogljivosti.

3.3.6 GIBALNA USTVARJALNOST DOLGOTRAJNO BOLNIH OTROK

Gibalno plesne dejavnosti imajo velik pomen za dolgotrajno bolne otroke. Le te se lahko v bolnišnici izvajajo kot plesna terapija. Hospitalizirane osebe se namreč sproščajo s celotno gibalno, domišljjsko in komunikacijsko igro. Tako doživljajo ugodje, kar zmanjšuje stres in preprečuje pojav duševnega stanja – hospitalizma, ki zavira potek zdravljenja (Geršak idr., 2008). Zaradi sproščujočega učinka plesna terapija olajša otrokovo bivanje v bolnišnici, saj ti pri tem pozabijo na vse tegobe, ki jih prenašajo, ker so »priklenjeni« na bolniško posteljo. Ustvarjalno gibalne igre vzbujajo močno domišljjsko in čustveno doživljanje, otroke telesno in duševno sproščajo, ustvarjajo ugodje, kar po mnenju Baccija (1993, v Hribar, 2006) dokazano zmanjšuje stres in pospešuje zdravljenje.

3.3.7 GIBALNA USTVARJALNOST OTROK S PRIMANJKLJAJI NA POSAMEZNIH PODROČJIH UČENJA

Otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja imajo težave s koncentracijo, mišljenjem, koordinacijo gibanja, komunikacijo. Težave se lahko pojavijo tudi na gibalnem področju, tako pri fini kot pri grobi motoriki. Otroci z dispraksijo imajo težave in počasnejši razvoj na področju plazenja, lazenja, aktivnosti v stoji, teku, skakanju in metanju žoge. Pri gibalnih aktivnostih zaostajajo za razvojem svojih vrstnikov. V šoli se učenci s tovrstno motnjo izogibajo športni vzgoji in športnim igram, saj so pri tem večkrat neuspešni. Ukvarjanje s športom jih hitro utruje, postanejo nemirni, boječi, nerodni, se pogosto poškodujejo in se bojijo neuspeha. Težave se kažejo tudi v zaznavnih sposobnostih, počasni so pri igrah, imajo težave v prostorski orientaciji in pri kontroli telesa (Filipčič, 2006 v Poljanšek, 2008).

3.3.8 OTROCI S ČUSTVENIMI IN VEDENJSKIMI MOTNJAMI IN NJIHOVA USTVARJALNOST

Pri otrocih z neobičajnimi vedenjskimi reakcijami (nesmiselni gibi, sesanje prsta, jecljanje...) gre največkrat za nevrotske simptome, ki predstavljajo obliko sproščanja psihične napetosti, ustrezno otrokovim lastnostim in okoliščinam. Gibalno ustvarjanje otrokom s tovrstno motnjo omogoča sprostitev napetosti in preusmerjanje otroka od stereotipnih vzorcev vedenja h konstruktivni aktivnosti. Kroflič in Gobec (1995) navajata, da so za večino otrok z nevrotskimi simptomi značilni utrjeni, nekoristni vzorci v vedenju, navade, razvade, ki jih z razvijanjem ustvarjalnosti poskušamo v čim večji meri minimalizirati oziroma omogočamo posamezniku, da z ustvarjalno naravnostjo skuša iskati nove, dani situaciji ustrezne rešitve.

Irena Stergar Remškar v knjigi *Težave v vedenju kot izziv* (2010) navaja, da je glasba in z njo povezano glasbeno izražanje za otroke s posebnimi potrebami pogosto edini način izražanja sebe in edino področje, kjer so lahko enako uspešni kot otroci brez motnje v razvoju. Z glasbeno terapijo poskušajo terapevti odkriti in razviti otrokove potenciale, izboljšati razvijanje motorike ter koordinacije, razvijati govor in jezik, kognitivno mišljenje ter koncentracijo in pomagati pri socialnem in čustvenem razvoju.

Za osebe z motnjami vedenja, predvsem za hiperaktivne otroke, so glasbene dejavnosti, ki vsebujejo veliko elementov za razvoj motoričnih sposobnosti (ples, rajalne igre), posebej primerne v obliki terapije, kjer je glavni cilj umiritev posameznika. Glasbene dejavnosti vplivajo na psihične in kognitivne zmogljivosti vsakega posameznika, na sposobnost mišljenja, pomnjenja, koncentracije, slušnih zaznav in predstav ter psihičnih funkcij in aktivnosti.

Plesna ustvarjalnost spodbudi otrokova/mladostnikova čustva, ki se s pomočjo glasbe spremenijo iz agresivnosti v umirjeno stanje. Prav tako omenjeno ustvarjanje pomaga pri socialnem razvoju, saj se posameznik nauči lastne interese podrediti skupini in skupnim ciljem. Skupinsko igranje in ples pri otrocih z motnjami vedenja spodbujata neverbalno komunikacijo in sodelovanje (Stergar Remškar, v Bužan idr., 2010).

Po mnenju Časove idr. (2003) otroci z razvijanjem gibalnih dejavnosti in veščin spoznavajo značilnosti in zmožnosti lastnega telesa, ki je pomemben del otrokove samopodobe.

Vedenjsko težavni otroci so pogosto tudi gibalno nerodni, zato jim je treba zagotoviti dovolj sproščenih in sistematičnih gibalnih dejavnosti, pri katerih bodo zadostili svojim naravnim potrebam.

3.4 PROGRAM TELESNO - GIBALNE USTVARJALNOSTI

Gibanje je v plesni vzgoji osnovna aktivnost, kjer je človekovo izrazno sredstvo gib. Z njim oseba izraža svoje počutje, doživetje, čustvovanje, misli, odnos do sveta. Vsak posameznik se namreč izraža na svojevrsten način, zato vzgoja izražanja spodbuja posameznikovo izvirnost in ustvarjalnost (Kroflič in Gobec, 1995).

Razvijanje ustvarjalnosti na katerem koli področju otrokove dejavnosti aktivira dodatne sile v motivacijskih, čustvenih in intelektualnih procesih. Povezava gibanja, ustvarjanja in skupinske dejavnosti ima učinek sprostitve, izbire ustreznega vedenja in socializacijo. Spodbujati ustvarjalnost pomeni usmerjati aktivnost v iskanje novih, izvirnih, neobičajnih zamisli oziroma reakcij v dani situaciji, ki hkrati predstavlja ustrezno, prilagojeno rešitev.

Program dejavnosti, kjer se otroci in mladostniki s posebnimi potrebami izražajo z gibom, je treba sproti prilagajati zmožnostim udeležencev, trenutnemu vzdušju in počutju ter njihovemu zanimanju. Po mnenju športne pedagoginje Lidije Slatner, ki v CUDV Draga skrbi predvsem za športne aktivnosti otrok in mladostnikov, so občutki in odzivi posameznikov zelo pozitivni. Pri gibalnih dejavnostih, kjer je vključena glasba, se otroci popolnoma sprostijo. Program njenega dela je seveda skrbno načrtovan, vendar pa je skoraj pri vsaki uri treba določeno stvar spremeniti in jo prilagoditi. Ker ima večina otrok in mladostnikov v CUDV Draga težjo in težko motnjo v duševnem razvoju, je napredek v gibalnem izražanju zelo majhen. Otroke je treba spodbujati k spontanemu gibanju in jim pomagati pri razvijanju specifičnih gibalnih funkcij, ki lahko pripomorejo k napredku tudi na drugih področjih njihovega razvoja. Njihova gibalna dejavnost je v interakciji s kognitivnimi sposobnostmi in čustveno – socialnimi značilnostmi.

Cilji so za otroka s posebnimi potrebami izrednega pomena, naučiti se mora spoznavanja samega sebe, svojega telesa, funkcij posameznih delov telesa ter zmožnosti in omejitev, ki mu jih ponuja telo. Vedno je treba izhajati iz sposobnosti, ki jih posameznik že ima in mu glede na to postaviti takšne cilje, ki jih bo z določenim naporom zmožel. Pozitivne izkušnje

telesnega občutenja mu pomagajo pri zaznavanju sveta in sebe v njem, s tem pa postajajo njegove predstave o samem sebi pozitivnejše in krepijo njegovo samozavest (Čas idr., 2003).

3.4.1 VAJE ZA RAZVOJ GIBALNIH SPOSOBNOSTI

Otrokova aktivnost v prvih mesecih in letih se kaže zlasti v gibanju. Otrokova gibalna dejavnost je sestavljena iz več različnih gibanj. Nekatera se razvijejo že pred rojstvom in ob rojstvu (refleksni gibi, gibalno odzivanje zarodka na pogojne dražljaje), druga pa kasneje. Gibalne dejavnosti, ki jih otrok pridobi v predšolskem obdobju, so izhodišče za kasnejše gibalne dejavnosti. Te so:

- spontano gibanje (funkcijska igra, čustveno gibalno reagiranje in izražanje),
- opazovanje gibanja,
- ravnanje s predmeti,
- oblikovanje gibalne igre,
- posnemanje in obnavljanje gibanja,
- gibalno odzivanje, izražanje, izkazovanje, ustvarjanje (Kroflič in Gobec, 1995).

Večina otrok uživa v gibalnih aktivnostih in se z veseljem vključuje tako v spontane kot v vodene dejavnosti. Pri spontanem gibanju gibanje ni usmerjeno k neposrednemu cilju, saj izhaja iz funkcijske igre otroka ali kot izraz njegovega čustvenega razpoloženja. Vloga športnega pedagoga je, da zagotovi pogoje za otrokovo spontano gibanje in druge spontane vsakodnevne aktivnosti, s katerimi otrok razvija, uri in utrjuje gibalne sposobnosti in se duševno razvija.

Opazovanje gibanja v okolju je ena od oblik otrokovega raziskovanja okolja, še preden otrok začne z roko prijemat določene predmete. Okoli drugega leta starosti začne otrok neposredno posnemati, zato je gibanje v okolju vir otrokovega gibanja. Z ustrezno izbranim prostorom in sredstvi, ki ga spodbujajo h gibanju, otrok opazuje različna gibanja in si pri tem pridobiva nove izkušnje, kar je osnova za kasnejše ustvarjanje.

Ravnanje s predmeti je zaznavno-praktična raven v razvoju mišljenja (otrok do drugega leta starosti) in pomeni prvo stopnjo v razvoju mišljenja. Avtorja navajata, da otrok s praktičnim

ravnanjem rešuje težave, s katerimi se srečuje. Z večfunktionalnimi igrači se zbudi otrokova radovednost in samoiniciativno ravnanje.

Pri otrocih z motnjo v duševnem razvoju ima gibanje izjemno vlogo. Otroci si z vključevanjem v telesno gibalne aktivnosti odpirajo pot do vseh drugih področjih življenja. Aktivnosti je treba izvajati glede na sposobnosti oseb s posebnimi potrebami v treh stopnjah:

- I. Stopnja: **ČUSTVENO PODROČJE**- v tej stopnji je treba vzpostaviti stik z otrokom. Otrok se mora počutiti sproščeno in varno, saj lahko le na tak način učenje poteka brez težav. Pedagogi in defektologi pri gibalnih aktivnostih z otroki z motnjo v razvoju ugotavljajo, da tudi otroci, ki so le pasivni opazovalci, nekaj doživljajo na čustvenem področju. Učenje vsakega gibanja se začne z demonstracijo, s katero otrok dobi vizualno – motorično predstavo v osnovnih orisih. V naslednjih stopnjah se aktivnost začne.
- II. Stopnja: **OSVAJANJE GIBALNIH ZNANJ**: pogoj za razvijanje gibalnih sposobnosti je pridobivanje motoričnih izkušenj. Otroci morajo vsako gibalno dejavnost osvojiti postopoma, kar pomeni veliko časa in ponovitev v različnih situacijah. Pri tem je pomembno razvijanje psihomotoričnih sposobnosti, to je izboljšanje lahkotnosti gibov, koordinacije gibanja, povezovanje gibov, natančnost gibanja in sposobnost napenjanja in sproščanja. Otrok s pridobljenimi sposobnostmi začne spoznavati okolico, ki mu omogoča lažjo predstavo na poti samostojnosti. V tej stopnji lahko besedno usmerjanje nadomesti metodo demonstracije.
- III. Stopnja: **UTRDITEV MOTORIČNIH ZNANJ IN OBLIKOVANJE TEHNIK GIBANJA**: pri otrocih z motnjami v duševnem razvoju je ta stopnja težko dosegljiva, za njih je najpomembnejše, da svoje motorične in psihomotorične sposobnosti razvijejo do mere, ki jim bo omogočala čim bolj samostojno ter samozavestno življenje (Vidovič idr., 2003).

3.4.2 USTVARJALNO GIBALNE IGRE

V svetu domišljije je mogoče vse, tu ni omejitev. Zavedati se moramo, da prav domišljija ustvarja svet, v katerem živimo. Pri osebah z motnjo v duševnem razvoju je lastna ustvarjalnost manj razvita. V ustvarjalno gibalnih igrah je potreben predvsem individualni pristop in upoštevanje otrokove oziroma mladostnikove sposobnosti (Vidovič idr., 2003).

Otrok najhitreje usvoji določeno gibalno strukturo skozi igro. S pojmom igra označujemo vsako aktivnost, ki se je loti posameznik zaradi zadovoljstva, pri tem pa končni rezultat ni pomemben. Igra oziroma način igranja je odvisen od otrokove starosti, njegove razvojne stopnje, od pripomočkov, ki do neke mere opredeljujejo vsebino igre. S starostjo namreč igra postaja vedno bolj formalna, spontanost začne izginjati. Otrok v stiku z igračami oziroma drugimi pripomočki zaznava vse njihove lastnosti (obliko, vonj, težo...) in pri tem spretno združuje zabavo, sprostitev, opazovanje, razmišljanje, odkrivanje, spoznavanje, delo in učenje (Videmšek idr., 2003).

Za otroke z motnjo v duševnem razvoju je igra ključnega pomena, saj skozi igro spoznavajo nove gibalne izkušnje in pravila, po katerih se ravnaajo (Vidovič idr., 2003). Primerno izbrane igre lahko pozitivno vplivajo na razvoj funkcij, orientacijo v prostoru in telesu. Z njimi otroci izboljšujejo telesno držo, prožnost in občutenje svojega telesa.

Skozi igro se razvija otrokova ustvarjalnost, saj otrok v svoji domišljiji hitro spremeni določen predmet in mu podeli drugo funkcionalnost. Otrok s posebnimi potrebami mora imeti za igro vedno dovolj možnosti. Prav tako mora imeti dovolj možnosti za izražanje lastnih čustev veselja, žalosti, jeze, možnosti izkazovanja lastnih potreb, želja, interesov in možnosti, da se zaveda tudi svojega nepravilnega ali neustreznega ravnanja (Čas idr., 2003).

3.4.2.1 Plesne igre

Plesne igre so za otroke še posebej zanimive, saj jih takšno gibanje popelje v drugačen svet, svet, kjer je dovoljen vsak gib in ni nepravilnih potez. Plesalčev instrument je njegovo telo, z njim lahko izraža najrazličnejša občutja, stanja, dogodke, zgodbe. Otroci, ki so vključeni v plesne dejavnosti, imajo možnost raziskovanja, kako uporabiti svoje telo kot instrument, kot sredstvo za izraznost in komunikacijo (Kovač Valdes, 2010).

Ples je dejavnost, ki omogoča ustvarjalno in sproščeno izražanje notranjih doživetij, omogoča druženje in navezovanje stikov, daje možnost učenja družabnih in kulturnih navad (Vidovič idr., 2003). Plesne igre so dejavnosti, ki jih otroci s težavami na področju gibanja lahko izvajajo brez večjih težav. To so:

- gibanje s posameznimi deli telesa ali celotnim telesom (nihanja, valovanja, kroženja),

- ob glasbeni ali ritmični spremljavi: posnemanje predmetov, živali, rastlin, pravljичnih junakov,
- gibanja z izražanjem svojih notranjih občutkov, razpoloženj, z različnimi zvrstmi glasbe, različnimi predmeti, drobnim orodjem,
- interpretacija različnih enostavnih ritmov s ploskanjem in preprostim gibanjem,
- izvajanje otroških plesov (rajalne, plesne igre),
- izvajanje vaj sproščanja z dihalnimi vajami,
- izvajanje preprostih ljudskih plesov (s pomočjo ali samostojno na invalidskem vozičku) (Filipčič, 2012).

3.4.2.2 Igre s spoznavanjem ritma

Ustvarjanje z ritmom poteka skozi igro, saj vsebuje vse psihološke značilnosti igre in je kot celostna vzgojno-izobraževalna metoda enako učinkovita ne glede na starost. Gibanje s plesnimi elementi se povezuje z vsemi vzgojnimi področji v vrtcu in učnimi vsebinami v šoli. Smoter plesne in intelektualne vzgoje je razvijanje občutljivosti za gibanje in oblike v okolju ter s tem spodbujanje interesa za spoznavanje okolja. Ob odkrivanju bistvenih značilnosti v oblikah in gibanjih v okolju z različnimi gibalnimi spodbudami otrok razvija predstavno in logično mišljenje, sposobnosti dojetanja časa in prostora ter druge umske sposobnosti in funkcije (Kroflič in Gobec, 1995).

3.5 PROGRAM TELESNO - GIBALNE USTVARJALNOSTI ZA OTROKE Z MOTNJAMI V DUŠEVNEM RAZVOJU

Program je namenjen predvsem otrokom in mladostnikom z lažjo in zmerno motnjo v duševnem razvoju. Z njim se želi vplivati na gibalne sposobnosti otrok z omenjeno motnjo, hkrati pa se s programom želi spodbuditi pedagoge in defektologe, da spodbujajo gibalno ustvarjalnost otrok s posebnimi potrebami. Tudi ta populacija otrok je zelo ustvarjalna, le v pravi meri in na prav način je treba spodbuditi njihovo ustvarjalnost.

Program je razdeljen na 10 ur, vsaka ura ima drugačno tematiko, cilj vseh pa je spodbujati gibalno ustvarjalnost otrok s posebnimi potrebami. Velik del ustvarjanja je namenjen plesnim dejavnostim, saj otroci svoja čustva in občutja najlažje izražajo skozi glasbo.

Program je sestavljen z avtorjevo lastno idejo in s pomočjo naslednje literature:

- Plesna žgečkalnica (Kovač Valdez, 2010),
- Popestrimo športno vzgojo (Videmšek in Stančević, 2004),
- Hopla, en, dva, tri zame! (Vidovič, idr., 2003),
- Igra z gibi 3 (Gjud in Kroflič, 1992),
- Slepa miš, ti loviš! (Videmšek, Šiler in Fišer, 2002).

1. Ura: SPOZNAVANJE RITMA

VSEBINA URE: spoznavanje ritma, ustvarjanja s ploskanjem, poskakovanjem, hojo, korakanjem

CILJI

- seznaniti otroke z različnimi zvrstmi glasbe, z različnim ritmom in tempom
- izvajati gibanja v različnem ritmu brez glasbe in z glasbo
- izražati svoje občutke in razpoloženje z gibanjem
- razvijati spretnost udarjanja, koordinacijo rok

METODIČNE ENOTE, UČNE OBLIKE, UČNE METODE, PRIPOMOČKI

- METODIČNE ENOTE: igre za ritem in ustvarjalnost
- UČNE OBLIKE: skupinska
- UČNE METODE: razlaga, demonstracija
- PRIPOMOČKI PRI URI: radio

PRIPRAVLJALNI DEL URE

- Učenci stojijo v krogu in sprva samo poslušajo različno glasbo- sprva je glasba umirjena (počasen tempo), pri vsaki naslednji pesmi je ritem hitrejši, glasba živahnejša
- Nato se skušajo na različen ritem, ki ga slišijo ob glasbi, odzvati z rokami (ploskajo, tleskajo, tolčejo).

GLAVNI DEL URE

V glavnem delu ure se otroci razporedijo po prostoru. Poudarek vaj bo na zaznavanju glasbe in odziv otrok na različno glasbo.

Vaje brez glasbe:

- ploskanje- počasno, hitro
- korakanje naprej po prostoru, dodajamo ploskanje, zraven zapojemo »Če si srečen«

Vaje z glasbo:

- Otroci se postavijo v kolono (vlakec) in ponavljajo gibanja za prvim v koloni. Kolono vodi učitelj, ki glede na hitrost glasbe izvaja različna gibanja: hoja naprej, ploskanje z rokami v zraku, hoja v počepu, hoja z visoko dvignjenimi koleni, hopsanje, poskakovanje naprej in nazaj, obrati na mestu.

- Otroci se razporedijo v pare- igra »sence« ob glasbi: enega od para določimo za vodjo, ki ob glasbi izvaja gibanja (poskuša biti čim bolj gibalno ustvarjalen). Naloga drugega v paru je, da čim boljše ponavlja gibanja za prvim. Nato zamenjamo vlogi in vodja postane drugi od para.

ZAKLJUČNI DEL URE

- Otroci se na tla usedejo v krogu. Drug drugega primejo za rame in zapojejo pesem »Mi se imamo radi« ter se ob tem še pozibavajo.

2. Ura: ŽIVALSKI VRT

VSEBINA URE: Gibanje s posnemanjem živali

CILJI

- povezati različna gibanja z vsebinami biologije
- izražati in oponašati gibanje živali
- razvijati kognitivne sposobnosti z igro iskanja parov

METODIČNE ENOTE, UČNE OBLIKE, UČNE METODE, PRIPOMOČKI

- **METODIČNE ENOTE:** elementarne igre
- **UČNE OBLIKE:** skupinska
- **UČNE METODE:** razlaga, pogovor, demonstracija
- **PRIPOMOČKI PRI URI:** slike živali, igra »spomin« (z živalskimi motivi), radio

PRIPRAVLJALNI DEL URE

Učitelj na uro prinese slike živali. Otroci pogledajo slike in se pripravijo na nalogo. Učitelj dviguje vsako sliko živali posebej, naloga otrok pa je, da z različnim gibanjem in glasom oponašajo žival.

GLAVNI DEL URE

- Učitelj pove zgodbo o metuljih. Naloga otrok je, da poslušajo zgodbo in oponašajo metulje iz zgodbe. Vsebina zgodbe:
»Nekoč je živelo majhno jajčece (otroci se uležajo na kolena, oponašajo bubo), iz katerega se je razvila lepa gosenica (se počasi premaknejo do leže na trebuhu). Gosenica je bila osamljena, zato se je odločila, da gre po svetu poiskati prijatelje (otroci se v leži na trebuhu počasi premikajo po prostoru). Na poti je srečala polno zanimivih žuželk, vendar je gosenica iskala prijatelje, ki bi ji bili podobni. Pot je bila dolga in naporna, a gosenica ni nikoli izgubila upanja, saj je vedela, da jo nekje čakajo pravi prijatelji. Ker je bila že zelo utrujena, se je odločila, da se spočije (otroci se ustavijo). Gosenica je zaspala pod listom rože velikanke. Ko se je zjutraj prebudila, je ob sebi zaslišala zvok metuljevih kril. Pred seboj je zagledala polno raznobarnih metuljev. Kar naenkrat se je gosenica začela spreminjati, njeno goseničasto telo je postajalo vedno lepše, na hrbtu pa so ji zrasla mavrična krila (otroci se počasi iz leže na trebuhu dvignejo na kolena, v sed, na noge). Spremenila se je v metulja (z rokami oponašajo metuljeva krila) in odletela nazaj domov z ostalimi metuljčki. Lepa metuljčica je našla prijatelje in bila srečna do konca svojih dni.«

- *Igra: »Ptički grejo v svoja gnezda«: učitelj po telovadnici razdeli obročce, ki predstavljajo ptičja gnezda. Vsak ptiček ima svoje gnezdo. Otroci oponašajo ptičke in na učiteljev znak »ptički gredo v svoja gnezda«, vsak najde gnezdo in se vanj usede. Počakajo na učiteljev znak »ptički gredo iz svojih gnezd« ter ponovijo gibanje ptičkov.*

Igri učitelj doda še ostale modifikacije, npr.: medvedi gredo v brloge, žabe v mlako, zajčki v brloge, kače se skrijejo pod skale. Naloga otrok je, da vedno najdejo svoj »dom« in pri tem oponašajo tisto žival, ki jo učitelj pove.

ZAKLJUČNI DEL URE

- Učitelj na sredino telovadnice razdeli »igro spomin« z živalskimi motivi. Otroci morajo najti pravilne pare teh živali.

3. Ura: PREVOZNA SREDSTVA

VSEBINA URE: Spoznavanje prevoznih sredstev in pravil na cesti, gibalno ustvarjanje

CILJI

- povezati različna gibanja z vsebinami iz prometa
- razvijati ustvarjalno mišljenje z gibanjem oz. oponašanjem prevoznih sredstev (po glasbi)
- spodbujati sodelovanje med otroki
- razvijati plesno ustvarjalnost z oponašanjem različnih prevoznih sredstev.

METODIČNE ENOTE, UČNE OBLIKE, UČNE METODE, PRIPOMOČKI

- METODIČNE ENOTE: vožnja z avtomobilom, igra »semafor«, igra »avtobus«, plesno ustvarjanje
- UČNE OBLIKE: skupinska
- UČNE METODE: razlaga, demonstracija
- PRIPOMOČKI PRI URI: majhni obročki, radio, blazine, veliki obroči

PRIPRAVLJALNI DEL URE

Učitelj otrokom razdeli majhne obroče, ki predstavljajo avtomobilske volane. Sprva otroci preverijo, ali so njihovi avtomobili izpravni za na cesto- preverijo pnevmatike (dvignejo in stresejo nogi), preverijo luči (z rokami nakazujejo prižig luči), očistijo steklo in ogledala (z rokami se gibajo na eno in drugo stran). Nato gredo z avtomobili na izlet- postavijo se v kolono, vsak drži svoj »volan«. Na poti se srečujejo z različnimi ovirami: sprva je sredi ceste drevo (visoko prestopijo), gredo čez tunel (se premikajo v čepu), vozijo hitro, počasi...

GLAVNI DEL URE

Učitelj pripravi glasbo, ki vsebuje zvoke različnih prevoznih sredstev. Naloga otrok je, da poskušajo ugotoviti, za katero prevozno sredstvo gre, nato pa to še z gibanjem oponašati (vsak otrok lahko drugače oponaša določeno prevozno sredstvo, odvisno od domišljije).

Igra »semafor«. Učitelj otrokom razloži pravila v prometu. Pokaže jim, kako deluje semafor. Nato se spremeni v policista, ki ima v rokah 3 barve žogice (rdečo, rumeno, zeleno)- semafor, in se postavi na drug konec telovadnice. Ko učitelj dvigne rdečo barvo, se otroci ustavijo, ko dvigne rumeno počepnejo, ko dvigne zeleno, pa lahko »vozijo« (se premikajo) proti učitelju.

Igra »avtobus«: Učitelj v telovadnico postavi dve blazini, eno nasproti druge. Blazini

predstavljata postaji in učitelj določi 2 otroka, ki postaneta voznika. Otroke razdeli v dve skupini, vsaka se postavi na svojo blazino. Učitelj določi voznika avtobusa (1 otroka), ki mu da obroč. Voznik avtobusa v ta obroč naloži potnika (1 otroka iz ene blazine), pobira jih izmenično in tako se avtous polni. Vsak, ki vstopi, gre v svoj obroč, tako da nastane kolona prepletena z obroči.

ZAKLJUČNI DEL URE

Otroci se usedejo na tla. Učitelj pripravi glasbo od Letečih potepuhov »Bicikl«. Nato otroci dvignejo noge in oponašajo kolo (poskušajo po glasbi, sprva počasi, nato hitreje); tisti, ki je spretnejši, nakazuje vožnjo s kolesom še z rokami.

4. Ura: LETNI ČASI- pomlad, poletje

VSEBINA URE: Spoznavanje letnih časov- pomlad, poletje

CILJI

- razvijati slušno in tipno zaznavanje, orientacijo v prostoru
- naučiti se koreografijo »Mi gremo pa na morje«
- spodbujati veselje ob plesu na koreografijo

METODIČNE ENOTE, UČNE OBLIKE, UČNE METODE, PRIPOMOČKI

- METODIČNE ENOTE: igra »ribič in ribice«, »plesalkina oblekica«, učenje plesne koreografije
- UČNE OBLIKE: frontalna, skupinska
- UČNE METODE: razlaga, demonstracija
- PRIPOMOČKI PRI URI: plavalni črv, rutke, radio

PRIPRAVLJALNI DEL URE

Igra »Ribič in ribice«. Učitelj določi enega otroka, ki postane ribič. V roke mu da plavalnega črva oziroma ribiško palico. Ostali otroci so ribice, ki plavajo v morju (tečejo po telovadnici). Naloga ribiča je, da skuša uloviti čimveč ribic. Ujeta ribica postane ribičeva mreža in pomaga loviti ostale otroke. Vsi ujeti se primejo za roke in tvorijo mrežo in lovijo. Zmaga otrok, ki je zadnji ujet.

GLAVNI DEL URE

POMLAD: Igra »DEŽ, SONCE IN MAVRICA«. Otroci se prosto gibajo po telovadnici. Oponašajo ptice, ki letijo in čivkajo. Ko učitelj zakliče »DEŽ«, se ptički uležijo na tla (na trebušček) in si pokrijejo glave, da jih dež ne zmoči. Na plosk učitelja se spremenijo v ptice, ki letijo po telovadnici. Ko učitelj zavpije »SONCE«, začnejo otroci hopsati, ko zavpije »MAVRICA«, pa morajo obstati čisto pri miru in gledati v »nebo«.

Igra: »PLESALKINA OBLEKICA«: enega izmed otrok učitelj določi, da postane plesalka. Okoli njenih hlačk ji zatakne rutke, tako da ima okoli bokov narejeno oblekico iz rutk. Vsi ostali so mali škratje, ki si želijo lepe plesalkine obleke, zato ji poskušajo vzeti vse rutke. Naloga plesalke je, da se škratkom čim bolj izmika in jim prepreči, da bi jo ulovili in iz nje »iztrgali« celo oblekico. Igre je konec, ko plesalka na sebi nima več nobene rutke.

POLETJE: Učitelj pripravi pesem od Čukov: »Mi gremo pa na morje«. Nauči jih nekaj

plesnih korakov, ki jih ob poslušanju pesmi skušajo usvojiti in se pri tem zabavati:

Koreografija:

- stopijo 2 koraka v desno, z rokami nakazujejo valove+ plosk (»Mi gremo pa na morje...«)
- nazaj 2 koraka v levo + 2-krat plosk (»...se plavat naučit...«)
- 2 koraka v desno, z rokami plavajo žabico (»...da bomo plaval kukr ribce...«)
- 2 koraka v desno, z rokami plavajo žabico (»...žabce al pa kit...«)

*Opisane korake in delo rok 2x ponovijo!

- 4 korake naprej (... »Fantje smo punce na pomol povabil«)+ 4-krat pomigajo z ritko
- 4 korake nazaj (... »Da bi jih nekaj skupaj naučil...«) + 4-krat pomigajo z ritko
- 2 koraka v desno, z rokami v zraku naredijo 2 velika kroga (...«da bi jim pokazali, ko pade noč...«)
- 2 koraka v levo, z rokami v zraku 2 velika kroga v levo + 4-krat pomigajo z ritko

ZAKLJUČNI DEL URE

Otroci tiho sedijo v krogu, sredi kroga pa je otrok, ki mu učitelj z rutko zaveže oči. Učitelj pokaže na enega izmed otrok, ta vstane in s popačenim glasom zakliče: »Tukaj sem«. Slednji poskuša priti do njega, ga z rokami pretipati in ugotoviti, kdo ga je poklical. Otrok z zavezanimi očmi lahko trikrat poskusi ugotoviti, za koga gre, če ne ugane, zamenjamo vloge.

5. Ura: LETNI ČASI- jesen, zima

VSEBINA URE: Spoznavanje letnih časov- jesen, zima

CILJI

- povezati gibanja z vsebinami iz biologije
- spodbujati gibalno ustvarjalnost z oponašanjem dreves, naravnih pojavov
- naučiti se pravilnega razvrščanja po barvah
- ustvarjati z časopisnimi drsalkami

METODIČNE ENOTE, UČNE OBLIKE, UČNE METODE, PRIPOMOČKI

- METODIČNE ENOTE: oponašanje premikanja dreves, vetra; razvrščanje barvnih žogic, drsanje po časopisnem papirju
- UČNE OBLIKE: skupinska
- UČNE METODE: razlaga, demonstracija
- PRIPOMOČKI PRI URI: časopisni papir, radio, majhne barvne žogice, radio

PRIPRAVLJALNI DEL URE

Pogovor o letnih časih (jesen, zima). Otroci stojijo in po učiteljevih navodilih oponašajo:

- premikanje dreves (veje=roke)
- odpadanje listkov in obiranje sadja (z rokami nakazujejo nabiranje sadja, plezanje po drevesu)
- oponašanje vetra (različna gibanja telesa- upogibanje, kroženje z rokami)
- grmenje zaradi snega (sonožni skoki)

GLAVNI DEL URE

JESEN: Učitelj po prostoru razdeli celo vrečo žogic različnih barv (rumene, oranžne, rdeče, zelene). Žogice predstavljajo listke, ki so zaradi jesenskega vetra padli z drevesa. Otrokom razloži pravila razvrščanja žogic v 4 zaboj: sprva poiščejo vse rumene žogice in jih odnesejo v en zaboj. Ko vse žogice- listke rumene barve razvrstijo, poberejo oranžne, nato rdeče in na koncu zelene ter jih odnesejo v zaboj. Napolnjene zaboj odnesejo v gozd (na eno stran telovadnice) in jih pustijo tam, da živali ne bo pozimi zeblo in si bodo iz listkov naredile posteljo.

ZIMA: Učitelj otrokom razdeli iz časopisa narejene listke (npr. format A5 ali več). Vsak dobi dva listka. Pravokotni listki predstavljajo drsalke, zato vsak otrok da svoja listka na tla in stopi

na njiju. Vsaka noga ima svojo drsalko. Otroci sprva poskušajo drsati na mestu (noge drsijo gor – dol, levo – desno), nato pa se ob mirni klasični glasbi spremenijo v drsalce in drsajo po telovadnici. Učitelj spodbuja otrokovo domišljijo, ter jim pri tem pomaga, tako da jim pokaže različna gibanja (npr. obrat, vrtenje, poskok).

ZAKLJUČNI DEL URE

Učitelj pripravi pesem od Čukov: »Pancer tanz«. Otroci se spremenijo v smučarje in po glasbi odplešejo oziroma odsmučajo po telovadnici. Učitelj jih malce vodi in usmerja.

6. Ura: PADALO

VSEBINA URE: PADALO

CILJI

- spoznati igre s padalom
- razvijati ustvarjalnost z igrami s padalom
- spodbujati prijateljsko vedenje v skupini

METODIČNE ENOTE, UČNE OBLIKE, UČNE METODE, PRIPOMOČKI

- METODIČNE ENOTE: plesno ustvarjanje, igre s padalom
- UČNE OBLIKE: skupinska
- UČNE METODE: demonstracija, pogovor, razlaga
- PRIPOMOČKI PRI URI: padalo, radio

PRIPRAVLJALNI DEL URE

Učitelj z otroki »napihne« balon, tako da nastane velik krog; vsi se držijo za roke. Učitelj prižge radio z živahno glasbo, otroci poplesujejo ob glasbi (spraznijo, napolnijo balon, poskakujejo, se vrtijo).

GLAVNI DEL URE

Učitelj razpre padalo, vsak otrok drži svoj konec padala. Izvajajo naslednje vaje s padalom:

- **VETER**

Učenci stojijo okrog padala in ga držijo z obema rokama. Na učiteljev znak začnejo vsi hkrati valovati s padalom gor-dol. Gibi so različni, odvisni od tega, kako močan veter piha. Lahko učenci ob gibanju rok navzgor vstanejo, ob gibu navzdol pa počepnejo.

- **MORSKI PSI**

Učenci sedejo na tla in dajo noge pod padalo. Učitelj določi morskega psa, ki se bo plazil pod padalom in lovil, tisti, ki bo potegnil za nogo, ga bo nadomestil in tako naprej. Ostali otroci valujejo s padalom, tako da se ne vidi, kje je morski pes.

- **TEK OKROG PADALA – VRTILJAK**

Učenci se postavijo okrog padala. Določimo smer teka (levo/desno), otroke navajamo na orientacijo.

- **ZAMENJAJ PROSTOR**

Otroci se postavijo v krog in primejo padalo. Vsak se prime za eno barvo in ta je njegova. Padalo dvignejo v zrak in ko je to v najvišjem položaju, učitelj pokliče barvo, in vsi, ki npr. držijo rdečo, morajo zamenjati mesto. Učitelj lahko pokliče tudi več barv hkrati, vsi morajo zamenjati prostor.

- **ŽOGICA SKOKICA**

Otroci se postavijo v krog in primejo padalo. Vsak se prime za eno barvo in ta je njegova. Učitelj položi žogo na padalo. Z gibanjem rok navzgor in navzdol mečejo žogo v zrak in jo poskušajo uloviti s padalom. Žoga ne sme pasti na tla.

ZAKLJUČNI DEL URE

- Igra: »**Koga ni?**« *Otroci hodijo po telovadnici, na znak učitelja »skrivalnice« se uležijo na tla in si pokrijejo oči. Medtem učitelj s padalom pokrije enega otroka. Otroci na učiteljev znak »koga ni?« odprejo oči in skušajo ugotoviti, kdo je skrit pod padalom.*

7. Ura: VESOLJE S HOPI ŽOGAMI

VSEBINA URE: Spoznavanje s HOPI žogami, ustvarjanje z velikimi žogami

CILJI

- spoznati vadbo s hopi žogami
- preko igre izvajati različna gibanja na hopi žogah
- razvijati funkcionalne in gibalne sposobnosti
- razvijati občutke zadovoljstva ob obvladanju lastnega telesa

METODIČNE ENOTE, UČNE OBLIKE, UČNE METODE, PRIPOMOČKI

- METODIČNE ENOTE: igre s hopi žogami
- UČNE OBLIKE: skupinska
- UČNE METODE: razlaga, demonstracija
- PRIPOMOČKI PRI URI: hopi žoge, radio

PRIPRAVLJALNI DEL URE

Učitelj otrokom predstavi hopi žoge in vsakemu razdeli eno žogo. Otroci po navodilih učitelja izvajajo naslednje vaje z veliko hopi žogo:

- jo dvignejo visoko nad glavo in spustijo nazaj na tla
- si izberejo enega prijatelja in jo kotalijo okoli prijatelja
- primejo žogo z obema rokama in delajo velike kroge (krožijo) pred telesom
- žogo postavijo na tla predse, roke dajo na žogo in naredijo 5 počepov

GLAVNI DEL URE

Vsak ima eno hopi žogo, poslušajo navodila učitelja za igro. Igra: »Pustolovščine vesoljčka Hopija v vesolju«: Učitelj je vesoljček Hopi, otroci pa so bojevniki, ki imajo raketne ladje (hopi žoge). Vesoljček Hopi svojim vesoljskim bojevnikom daje naloge, ki jih izvajajo ob glasbeni spremljavi:

1. hoja do druge strani telovadnice in žoga 2x v tla
2. dvig žoge nad sebe, hoja do druge strani telovadnice
3. skakanje na žogi do druge strani
4. skakanje na žogi do druge strani, če glasba ugasne, se uležejo na hrbet in primejo žogo tako, da jo imajo na trebuhu
5. popravilo ladij: skakanje na žogi do planeta (druga stran telovadnice) in nato valjanje po žogi

6. vesoljski vihar: skakanje na žogi, ko glasba utihne, poiščejo najbližjega prijatelja in ga z žogo obkrožijo
7. gredo v pare (1 žoga/par): skačejo na drugo stran, ko pridejo nazaj, povaljajo žogo po svojem sobojevniku (paru), ki leži na trebuhu
8. prihod sovražnikov: ko glasba ugasne, se morajo z žogo »skriti«- gredo ob steno in čakajo, da gredo sovražniki domov (čakajo, dokler ne zaslišijo glasbe)

Zaključek: ladje so se med misijo poškodovale, zato jih morajo peljati v garažo na servis do prihodnjič- pospravljanje žog.

ZAKLJUČNI DEL URE

Otroci stojijo v stoji razkoračno in tvorijo kolono (sedijo drug za drugim) oziroma vesoljsko plovilo. Učitelj da prvemu v koloni majhno žogo, ki predstavlja zvezdo. Naloga otrok je, da žogica potuje od prvega do zadnjega v koloni, pri tem pa jim ne sme pasti na tla. Naloga so: podajanje žogice nad glavo, od strani (na eno in drugo stran), po tleh. Pri vsaki novi nalogi se otroci zamenjajo (prvi v koloni gre na konec kolone, drugi v koloni postane prvi...).

8. Ura: BALONI

VSEBINA URE: Igre in naloge z baloni

CILJI

- razvijati ustvarjalnost z gibanjem z balonom
- razvijati spretnost odbijanja, medsebojno sodelovanje in pomoč
- razvijati koordinacijo gibanja

METODIČNE ENOTE, UČNE OBLIKE, UČNE METODE, PRIPOMOČKI

- METODIČNE ENOTE: igre z balonom
- UČNE OBLIKE: skupinska
- UČNE METODE: razlaga, demonstracija
- PRIPOMOČKI PRI URI: baloni, radio

PRIPRAVLJALNI DEL URE

Učitelj otrokom razdeli balone, igra »napihni balon«. Otroci se po glasbi poljubno premikajo po prostoru. Na učiteljev znak (glasba ugasne) se ustavijo in jih začnejo napihovati. Na učiteljev znak (plosk in glasba) primejo za vrat balona (tako da iz njega ne pušča zrak) in se premikajo naprej. Po določenem času (ko so baloni že napihnjeni) učitelj pomaga otroku zavezati balon.

GLAVNI DEL URE

Otroci sprva po navodilih učitelja izvajajo naloge:

- odbijajo vsak svoj balon visoko nad seboj zrak, pri tem pa jim ne sme pasti na tla
- odbijajo balon z eno in drugo roko
- odbijajo z balonom ob tla
- stečejo na eno stran telovadnice- otroci se uležijo na tla, nato pa se plazijo po tleh in pri tem pihajo v balon, tako da se ta premika naprej. Ko pride balon čez sredinsko črto, ga poberejo in stečejo nazaj na črto
- balon dajo med noge in poskušajo s poskoki priti na sredino telovadnice (pri tem jim balon ne sme pasti na tla)

Nato poiščejo enega prijatelja (učitelj jim pomaga v pare), s katerim izvajata naslednje naloge:

- podaja balona drugemu v paru, drugi ga ulovi, preden pade na tla
- med letom balona v zraku otroci izvajajo določene naloge (plosk z rokami, poskok,

obrat na mestu, počep)

- otroci se postavijo v paru tako blizu, da s trebuhom stisneta balon. V tem položaju se skušata počasi premikati po telovadnici.

ZAKLJUČNI DEL URE

Otroci se poljubno razporedijo po telovadnici, vsak s svojim balonom. Ko učitelj prižge glasbo, se prepustijo svojemu ritmu in domišljiji ter zaplešejo z balonom.

9. Ura: POKLICI

VSEBINA URE: Ustvarjanje v različnih poklicih

CILJI

- navajanje na delo v paru, sodelovanje in sprejemanje idej drugega otroka
- spodbujati plesno ustvarjalnost
- spodbujati ustvarjalnost z imitiranjem poklicev
- razvijati gibalne in funkcionalne sposobnosti otrok

METODIČNE ENOTE, UČNE OBLIKE, UČNE METODE, PRIPOMOČKI

- METODIČNE ENOTE: igra plesni fotoalbum, igra oponašanja različnih poklicev, igra kipi
- UČNE OBLIKE: skupinska
- UČNE METODE: pogovor, razlaga, demonstracija
- PRIPOMOČKI PRI URI: kuhalnica, dleto, kladivo, metla, fotoaparati, radio

PRIPRAVLJALNI DEL URE

Pogovor o različnih poklicih, ki jih otroci poznajo. Učitelj spodbuja otroke k pogovoru, tako da jim zastavlja vprašanja, npr.: Kdo pri svojem delu uporablja fotoaparati?, Kdo skrbi za to, kaj bomo vsak dan dobrega pojedli?, Kam gremo, če nas kaj boli?, itd. Učitelj na uro prinese še različne predmete (kuhalnico, dleto, kladivo, metla, fotoaparati...), otroci pa morajo ugotoviti, v katerem poklicu uporabljajo določeno orodje.

GLAVNI DEL URE

Igra »PLESNI FOTOALBUM«: otroci plešejo sproščeno po prostoru. Za spremljavo učitelj pripravi živahno glasbo. V nekem trenutku ustavi glasbo in zakliče »STOP!« in otroci se morajo ustaviti in zamrzniti kot na fotografijah. Učitelj spodbudi otroke, da obstanejo v čim bolj zanimivih pozah (sede, leže, na eno nogi, z različnimi mimikami obraza...). Vsakokrat jih pohvali, da so njihove poze zanimive kot prave fotografije, ki jih bodo lahko spravili v svoj plesni album.

Učitelj spodbudi otrokovo izražanje z gibi ob oponašanju različnih poklicev- vaje se izvajajo brez pripomočkov, gibanje in predmete le nakazujejo z različnimi telesnimi gibi:

- **KUHAR:** primejo v roke kuhalnico, ki jo držijo z obema rokama in se spremenijo v kuharje. Izberejo si svojo najljubšo jed in jo v velikem loncu skuhamo. Poskusijo, ali je jed skuhana in jo »pojedo«.

- **POLICIST:** učitelj je policist, ki usmerja otroke, kako se gibati v prometu: vozijo po cesti z avtomobilom (imitacija volanov), ko zakliče »STOP«, se ustavijo, vozijo motor, itd.
- **PILOT:** otroci se spremenijo v letala- letalo leti po zraku (stopijo na površino, ki je dvignjena od tal, npr. na gred), krila se nagibajo sem in tja
- **STROJEVODJA VOZI VLAK:** eden je lokomotiva, drugi so vagoni, ki vozijo po prostoru.
- **MIZAR:** tolče s kladivom (posnemanje zabijanja s kladivom) in žaga (posnemanje žaganja)
- **PLESKAR:** primejo čopiče, se postavijo ob steno in s »čopiči« prebarvajo steno v telovadnici (gibajo se gor-dol; počepi).

* Pri oponašanju poklicev se otroci lahko spomnijo kakšne pesmi, ki je primerna za določen poklic in jo zapojejo.

ZAKLJUČNI DEL URE

V zaključnem delu ure učitelj razporedi otroke v pare. Igra »Kipar in kipi«: eden iz para je kipar, drugi pa kupček gline. Kipar z gnetenjem, valjanjem, in kotaljenjem premika telo drugega in sproti oblikuje telo v neko skulpturo. Tisti, ki je glina, se mora kiparju prepustiti, da ga premika samo on. Ko vsi kiparji ustvarijo svoje skulpture, se umaknejo in si jih ogledajo. Kipi oživijo in vsi skupaj zaplešejo.

10. Ura: POT OKOLI SVETA

VSEBINA URE: Spoznavanje različnih plesov

CILJI

- z igrami spodbujati ustvarjalno mišljenje
- naučiti se nekaj plesnih korakov za vsak posamezni ples
- povezovati gibalno plesne vsebine z geografijo
- spodbujati veselje pri plesnem izražanju

METODIČNE ENOTE, UČNE OBLIKE, UČNE METODE, PRIPOMOČKI

- METODIČNE ENOTE: indijanski ples, samba ples, salsa ples in ples polka.
- UČNE OBLIKE: frontalna, skupinska
- UČNE METODE: razlaga, demonstracija, pogovor
- PRIPOMOČKI PRI URI: radio, zastave za vsako državo (Amerika, Brazilija, Kuba, Slovenija), trakovi s perjem, iz kartona ali papirja narejen ogenj, krilca iz blaga (lahko rutke za zavezat okoli pasu-bolero), rožice, klobuki, nageljni

PRIPRAVLJALNI DEL URE

Naloga učitelja je, da pripravi zvočni posnetek, ki bo omogočal potek igre.

Otroci se usedejo na tla in poslušajo učitelja. *Igra »Z JADRNICO OKOLI SVETA«:* Učitelj pripravi posnetek morskih valov, otroci pa morajo ugotoviti, s katerim prevoznim sredstvom potujejo okoli sveta. Ko ugotovijo, da gre za ladjo, učitelj spodbudi otroke, da s telesi oblikujejo ladjo z jamborom na sredini. Nato se potovanje začne; otroci se po učiteljevih navodilih zibajo levo in desno, s svojimi telesi nakazujejo, kako jih premetava razburkano morje, kaj naredijo, ko jih ujame nevihta (npr. z rokami naredijo strešico...). Glasba se v določenem trenutku spremeni v glasbo, ki je značilna za določeno deželo sveta. Preden učitelj pove, v katero deželo so pripluli, poskušajo sami ugotoviti, kam so prispeli. Ko prispejo v vse dežele, se vrnejo domov.

GLAVNI DEL URE

*Pri tej uri mora biti tudi učitelj ustvarjalen in otrokom pričarati čim bolj doživeto potovanje skozi različne države in plese sveta!

Glavni del ure se nanaša na prvega, in sicer: otroci se bodo spoznali s plesi, značilnimi v določenih državah sveta. Učitelj pripravi oziroma uredi prostor- naredi 4 postaje: Amerika in

indijanski ples, Brazilija in samba, Kuba in salsa ter Slovenija in polka. Vsaka postaja je v svojem delu telovadnice, tako učitelj ustvari na vsaki postaji prostor, kjer je plesu primerno vzdušje. Z otroki se pogovori o značilnosti posamezne dežele, kaj je značilno za ples v tej deželi, zastave...

1. **Postaja: AMERIKA- INDIJANSKI PLES:** otroci si nadenejo trakove z indijanskim perjem, na sredini učitelj pripravi »taborni ogenj« (iz papirja/kartona naredi ogenj, lesene trske). Vsi se spremenijo v Indijance, ki plešejo okoli ognja. Učitelj otrokom razloži, da Indijanci s plesom preganjajo dež, ustvarjajo veselje ob praznikih, uprizarjajo boje. S koraki in ritmom glasbe se pomikajo v eno in nato v drugo stran po krogu, se iztegujejo proti nebu in se sklanjajo proti zemlji (prosijo za dež). Nato plešejo proti ognju in stran od ognja. Ples se ob izteku glasbe preneha.
2. **Postaja: BRAZILIJA in SAMBA:** Sprva učitelj pove, za katero državo je ples značilen- Brazilijo, nato skupaj ugotavljajo značilnosti tega plesa. Pove jim, da so sambo včasih plesali ob obredih, posvečenih njihovim bogovom. Otroci si na tej postaji nadenejo iz blaga narejena krilca, učitelj pa jih ob glasbi nauči osnovni samba korak.
3. **Postaja: KUBA in SALSA:** otroci ostanejo oblečeni v krilca (s prejšnje postaje), tukaj dobijo dekleta rožice za v lase, fantje pa klobuke. Učitelj razloži značilnosti salse: je ples z afriško – kubanskim ritmom, popularen v latinski Ameriki; ritem je hiter, živahen, največkrat se pleše v paru, lahko pa tudi solo.
Postavijo se tako, da vidijo učitelja pred seboj. Učitelj jih nauči dva osnovna salsa koraka, naloga otrok pa je, da korake skušajo ponoviti za učiteljem ali dodajo svojo noto plesno gibalne ustvarjalnosti.
4. **Postaja: SLOVENIJA in POLKA:** Učitelj razloži značilnosti polke: pove, da je značilna za Slovenijo, kjer se pleše na zabavah; je živahen ples, ki izhaja iz Evrope, pleše se na slovensko narodno-zabavno glasbo. Nato učitelj učence razdeli po parih, vsak dobi en nagelj, ki si ga zatakne v majico ali hlače. Pripravi glasbo in jih spodbudi ter nauči osnovnih korakov.

ZAKLJUČNI DEL URE

Otroci sedejo na tla, se malce odpočijejo, sledi pogovor o njihovem najljubšem plesu in glasbi. Učitelj z vprašanji spodbuja otroke, da vsak izrazi svoje mnenje.

4. SKLEP

V današnjem času so otroci in mladostniki s posebnimi potrebami večkrat vključeni v redne oddelke vrtca in osnovne šole, vendar pa jim morajo učitelji, pedagogi, defektologi in ostali strokovni delavci nameniti več pozornosti. Od ljudi, ki na kakršenkoli način sodelujejo z osebami s posebnimi potrebami, se zahteva, da določeno motnjo ne le prepoznajo, temveč jo tudi upoštevajo pri vsakodnevem načrtovanju in izvajanju aktivnosti. Pomemben je individualni pristop, saj takšni otroci za svoj optimalen razvoj potrebujejo prilagojene pogoje.

V Centru za usposabljanje, delo in varstvo otrok Dolfke Boštjančič pod skrbnim strokovnim vodstvom za otroke in mladostnike z zmerno, težjo in težko motnjo v duševnem razvoju, vsakodnevno potekajo programi za usposabljanje, vzgojo in izobraževanje. Pristop pedagoga, defektologa, strokovnega delavca mora biti ves čas osredotočen na posameznika z motnjo, zato mora biti skupina manjša. Le na tak način lahko strokovni delavec poskrbi za otrokov najugodnejši razvoj in napredek. Vsak otrok, ki je vključen v center, je poseben - edinstven. Ker ima vsak izmed njih določeno motnjo, mora biti tudi program skrbno načrtovan in prilagojen njegovim zmožnostim.

Diplomsko dela obravnava telesno – gibalne dejavnosti otrok s posebnimi potrebami v interakciji z glasbo. Dejavnosti ob glasbi namreč spodbujajo razvoj otrokovih notranjih in zunanjih zmogljivosti. Ob glasbi se otrok na lažji način sprosti in izrazi svoja notranja občutja. Diplomsko delo opredeli pojem otroka s posebnimi potrebami in njegove gibalne značilnosti in lastnosti.

Osrednja tematika diplomskega dela je gibalno ustvarjanje otrok s posebnimi potrebami ter razvijanje njihove ustvarjalnosti. Delo je sestavljeno iz teoretičnega dela in programa športne ustvarjalnosti, s katerim želi avtorica spodbuditi otrokovo ustvarjanje. Z gibalnimi igrami v povezavi z glasbo se otrok sprosti, kar spodbudi njegovo ustvarjanje.

Metoda ustvarjalnega giba in plesa je ena od novejših oblik pomoči z umetnostjo, ki posamezniku omogoča izražanje svojih emocij. Tako kot pri ostalih oblikah umetnosti je tudi rezultat pri gibalni ustvarjalnosti edinstven proizvod vsakega posameznika. Ljudje delujemo in se izražamo na različne načine, zato je prav, da sprejemamo drugačnost in spodbujamo otroke in mladostnike s posebnimi potrebami, da se tudi oni izražajo na svoj način in nam s

tem pokažejo novo, edinstveno vejo ustvarjanja. Naša naloga je, da jim dajemo možnost, da lahko gibalno ustvarjajo in raziskujejo načine gibanja. Otroci z motnjami sprejemajo svet na svoj način, raziskovanje novega pa jim omogoča notranje zadovoljstvo in izpopolnitev. Ustvarjalno gibanje hkrati pomaga pri integraciji uma, čustev, telesa in duha, saj gre za razvijanje domišljije, pomnjenja, predstavljanja in mišljenja.

Diplomsko delo je namenjeno boljši ozaveščenosti populacije, ki je v kakršnem koli stiku z osebami s posebnimi potrebami. Program telesno - gibalne ustvarjalnosti je namenjen širši populaciji kot pomoč oziroma ideja za gibalno ustvarjanje oseb s posebnimi potrebami. Otroci z določenimi primanjkljaji na področju razvoja potrebujejo raznolikost gibanja, da se lahko primerno izražajo. Pomembno je, da športni pedagogi in strokovni delavci vodijo in usmerjajo otroka, da lahko svobodno gibalno ustvarja.

Vsak študent Fakultete za šport bi se moral kot bodoči športni pedagog seznaniti z delom z ljudmi s posebnimi potrebami, saj lahko le na tak način najbolj učinkovito deluje v šolskem sistemu, v katerega je vključenih vse več otrok z določeno motnjo. Prav tako je človek, ki dela s tovrstno populacijo otrok, bolj odprtega duha in se je sposoben na bolj miren ter premišljen način odzvati na določeno težavo ali neprijetnost, ki se lahko hitro pripeti pri izvajanju športnih aktivnosti.

Med nastajanjem diplomskega dela je avtorico vodila misel avtorjev Vidovič, Srebot, Cerar in Markun (2003), ki se ji je že vse od začetka prebiranja literature vtisnila v spomin in po mnenju avtorice ne potrebuje dodatnega komentarja:

»Razumeti osebo z motnjo v razvoju, pomeni razumeti srce otroka...«

5. VIRI

- Bucik, K. (2011). *Plesno-gibalna terapija v CIRIUS Vipava. V Kako lahko pomagam: usposabljanje strokovnih delavcev za uspešno vključevanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami v vzgojo in izobraževanje v letih 2008-2011* (str. 74-82). Vipava: Center za izobraževanje, rehabilitacijo in usposabljanje.
- Bužan, V., Golob, A., Byrne, Š., Hegeduš, B. (2010). *Težave v vedenju kot izziv*. Ig: Center za usposabljanje, delo in varstvo Dolfke Boštjančič.
- Čas, M., Kastelic, M. in Šter, M. (2003). *Navodila h kurikulu za vrtce v programih s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za otroke s posebnimi potrebami*. Ljubljana, Seja Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje.
- Čeh, M. (2009). *Vključevanje staršev v delo z domskimi otroki s posebnimi potrebami*. Diplomsko delo, Maribor: Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta.
- Dimic, M. (2010). *Spodbujanje kreativnosti in inovativnosti*. Pridobljeno 20.03.2012 iz https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:GhVQ0XeCPE8J:www.energetska-mreza.si/index.php?option%3Dcom_docman%26task%3Ddoc_download%26gid%3D8%26Itemid%3D167+spodbujanje+kreativnosti+in+inovativnosti,+dimic&hl=sl&gl=si&pid=bl&srcid=ADGEEShVltpQtZzKQb0TYD02FI7IDLlB40F37Py9O3QRjdjA3No5aqK4jOyYzz4X7V NnA0N9aAv2Qg9n44Ay4CtBWCvHwVGYSyh-3YdmbUnOBTEJLACYNto5F12QjvvlDgk-6asJAq2t&sig=AHIEtbQTAcMw2qe_IDp0ZMiIW37VR-uYag&pli=1
- Drobež, J. (2010). *Gibalne motnje v najzgodnejšem razvojnem obdobju. V Sodobni pogledi na gibalni razvoj otroka* (str. 85-86). Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno – raziskovalno središče Koper.
- Filipčič, T. (2012). *Športna vzgoja v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju osnovne šole za učence z različnimi gibalnimi ovirami*. Šport, 1-2, 192-197.
- Frostig, M. (1989). *Gibalna vzgoja – nove poti specialne pedagogike*. Ljubljana: Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše.
- Galeša, M. (1993). *Osnove specialne didaktike*. Radovljica: Didakta.
- Geršak, V., Sadevčič, U. in Erban, K. (2008). *Tudi osebe s posebnimi potrebami so plesno gibalno ustvarjalne*. Pridobljeno 01.03.2012 iz: http://web7.pef.uni-lj.si/didaktikasv/zaposleni/OPP/SPLOSNI_CLANKI/Gersak_Sedevic_Erban_OPP_gibalno_u stvarjalne.pdf

- Gjud, A. in Kroflič, B. (1992). *Igra z gibi 3: Gibanje postaja ples*. Radovljica: Didakta Radovljica.
- Grubešič, S. (2010). *Razvijanje ustvarjalnega mišljenja učencev z zmernimi motnjami v duševnem razvoju z metodo ustvarjalnega giba in plesa*. V *Sodobni pogledi na gibalni razvoj otroka* (str. 124-127). Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno – raziskovalno središče Koper.
- Hribar, P. (2006). *Vpliv ustvarjalnega giba na otroke s posebnimi potrebami – pregled diplomskih del*. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.
- Jurdana, M. in Pišot, R. (2010). *Razvoj motoričnega sistema*. V *Sodobni pogledi na gibalni razvoj otroka* (str. 156-158). Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno – raziskovalno središče Koper.
- Jurenec, A. (2012). *Če ne moreš hoditi, še ne pomeni, da ne moreš plesati*. Pridobljeno: 30.03.2012 iz <http://www.zenska.si/aktualno/zanimivosti/ce-ne-mores-hoditi-se-ne-pomeni-da-ne-mores-plesati/>
- Kesič Dimić, K. (2010). *Vsi učenci so lahko uspešni: Napotki za delo z učenci s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Rokus Klett.
- Koban Dobnik, M. (2005). *Glasba in gib*. Nova Gorica: Educa.
- Kojić, T. (2010). *Vpliv možganskih polovic na našo osebnost*. Viva. Pridobljeno 20.03.2012 iz <http://www.viva.si/Nevrologija/5903/Vpliv-mo%C5%BEGanskih-polovic-na-na%C5%A1o-osebnost?index=1>
- Kovač Valdes, J. (2010). *Plesna žgečkalnica. Priročnik ustvarjalnega giba in sodobnega plesa za otroke z osnovami plesnih tehnik*. Ljubljana: Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti.
- Kremžar, B. in Petelin, M. (2001). *Otrokovo gibalno vedenje*. Ljubljana: Društvo za motopedagogiko in psihomotoriko.
- Kroflič, B. (1990). *Razvijanje ustvarjalnosti skozi gibno plesno dejavnost na vseh stopnjah vzgojno-izobraževalnega sistema*. Elaborat. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Kroflič, B. (1992). *Ustvarjanje skozi gib*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Kroflič, B. in Gobec, D. (1995). *Igra – gib – ustvarjanje – učenje*. Novo mesto: Pedagoška obzorja.
- Kroflič, B. (1999). *Ustvarjalni gib – tretja razsežnost pouka*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

- Likovnik, V. (1995). *Ustvarjanje z gibanjem v vzgojno – izobraževalnem in terapevtskem delu z osebami z zmerno motnjo v duševnem razvoju in z drugimi dodatnimi motnjami*. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta, oddelek za defektologijo.
- Novljan, E. (1997). *Specialna pedagogika oseb z lažjo motnjo v duševnem razvoju*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Opara, B. (2005). *Otroci s posebnimi potrebami v vrtcih in šolah: vloga in naloga vrtcev in šol pri vzgoji in izobraževanju otrok s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Centerkontura.
- Pistotnik, B., Pinter, S. in Dolenc, M. (2002). *Gibalna abeceda*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
- Pišot, R. in Planinšec, J. (2005). *Struktura motorike v zgodnjem otroštvu*. Motorične sposobnosti v zgodnjem otroštvu v interakciji z ostalimi dimenzijami psihosomatičnega statusa otroka. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Inštitut za kineziološke raziskave.
- Poljanšek, N. (2008). *Učenka s primanjkljajem na motoričnem področju v redni osnovni šoli – študija primera*. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport.
- Pravilnik o kriterijih za uveljavljanje pravic za otroke, ki potrebujejo posebno nego in varstvo* (05.12.2002). Republika Slovenija: Uradni list RS, št. 105/2002. Pridobljeno: 20.12.2011 iz: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=39756>
- Rovšek, M. (2008). *Otroci s posebnimi potrebami: izobraževanje in vzgoja otrok z motnjami v duševnem razvoju*. Nova Gorica: Melior, Educa.
- Rowen, B. (1994). *Dance and grow – Developmental Dance activities for three- through Eight-Year-Olds*. Pennington: Princeton Book Company.
- Raztresen, M. (2007). *Kakovost življenja slepih in slabovidnih otrok*. Diplomsko delo, Univerza v Mariboru: Fakulteta za organizacijske vede.
- Sherrill, C. (1993). *Adapted physical activity, recreation and sport: Crossdisciplinary and Lifespan*. United States of America, Dubuque: WCB Brown & Benchmark.
- Trstenjak, A. (1981). *Psihologija ustvarjalnosti*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Tušak, M., Strel, J., Mišigoj Duraković, M., Kroflič, B., Filipčič, T., Šolar, A., Muha Sladoje, V., Rotar, N. in Kelavić, M. (2003). *Delo z učenci s posebnimi potrebami pri športni vzgoji*. Pridobljeno: 15.9.2011 iz http://www.pef.uni-lj.si/didaktikasv/zaposleni/OPP/SPLOSNI_CLANKI/prirocnik.pdf
- Vecer.com. (2011). *V zakonu o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami tudi avtistični otroci*. Večer. Pridobljeno 20.6.2011, iz: <http://web.vecer.com/portali/vecer/v1/default.asp?kaj=3&id=2011051905647655>.

- Videmšek, M. in Visinski, M. (2001). *Športne dejavnosti predšolskih otrok*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
- Videmšek, M., Strah, N. in Stančevič, B. (2001). *Igrajmo se skupaj*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
- Videmšek, M., Šiler, B. in Fišer, P. (2002). *Slepa miš, ti loviš!* Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
- Videmšek, M., Berdajs, P. in Karpljuk, D. (2003). *Mali športnik: Gibalne dejavnosti otrok do tretjega leta starosti v okviru družine*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
- Videmšek, M. in Stančevič, B. (2004). *Popestrimo športno vzgojo*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
- Videmšek, M. in Pišot, R. (2007). *Šport za najmlajše*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
- Videmšek, M., Karpljuk, D., Zajec, J. in Meško, M. (2012). *Gibalna/športna dejavnost predšolskih otrok s posebnimi potrebami*. Šport, 1-2, 183-191.
- Vidovič, I., Srebot, I., Cerar, M. in Markun Puhan, N. (2003). *Hopla, en, dva, tri zame! Gibanje in športna vzgoja za specialne pedagoge, ki poučujejo otroke in mladostnike z zmerno, s težjo in težko motnjo v duševnem razvoju*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Vogelnik, M. (1994). *Ustvarjalni gib*. Ljubljana: Zveza kulturnih organizacij Slovenije.
- Vute, R. (1999). *Izziv drugačnosti v športu*. Ljubljana: Debora.
- Vršnik Perše, T. (2009). *Izobraževanje otrok s posebnimi potrebami*. Znanstveno poročilo [elektronski vir]. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Zagorc, M. (2006). *Ples – ustvarjanje z gibom in ritmom*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
- Zagorc, M. (2006). *Ples v sodobni šoli – prvo triletnje*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
- Zagorc, M. (2008). *Ustvarjalno gibalna improvizacija*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
- Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami* (uradno prečiščeno besedilo) (ZUOPP – UPB1) (12.1.2007). Republika Slovenija: Uradni list RS, št. 3/2007. Pridobljeno 30.1.2012 iz: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=20073&stevilka=101>
- Založnik, B. (2006). *Otroci s posebnimi potrebami: integracija in inkluzija*. Nova Gorica: Educa.
- Žerovnik, A. (2004). *Otroci s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Družina.